

Nr 251.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om
ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag,
m. m.; given Stockholms slott den 23 mars 1945.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag;
- 2) lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

GUSTAF.

Thorwald Bergquist.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag.

Härigenom förordnas, *dels* att 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag i nedan intagna delar skall erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives *dels* ock att 27 § samma kapitel skall upphöra att gälla.¹

5 §.

Över utslag, varigenom hovrätt utan att döma till värjemålsed visat mål åter till underrätt, må ej klagas; innefattar utslaget prövning av fråga, som inverkar på målets utgång, vare dock part berättigad att däremot fullfölja talan i sammanhang med huvudsaken, där denna kommer under Konungens prövning.

6 §.

Över hovrätts utslag i fråga, som jämlikt 16 kap. 3 § blivit från underrätt fullföljd, må ej klagas, utan så är att hovrätten upphävt beslut, varigenom underrätten förklarat sig behörig att upptaga målet.

Hovrätts utslag i fråga, som enligt 16 kap. 11 eller 12 § dragits under hovrättens prövning, må ej överklagas, där ej beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte blivit av hovrätten fastställt.

7 §.

Allmänt åtal må ej hos Konungen fullföljas av annan än justitiekanslern eller ock riksdagens justitieombudsman eller militieombudsman.

8 §.

Mot hovrätts slutliga utslag i dit fullföljt tvistemål eller ärende må talan ej fullföljas, med mindre Konungen meddelat parten tillstånd därtill.

Vill målsägande eller tilltalad söka ändring i hovrätts slutliga utslag i brottmål, som fullföljts i hovrätt eller blivit dess prövning underställt, erfordras ock därtill Konungens tillstånd. Utan sådant tillstånd må dock talan fullföljas av den tilltalade, såvitt han genom utslaget blivit dömd till straff-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 5 § SFS 1915: 137, beträffande 6 § 1 mom. 1933: 178 och 1939: 320, beträffande 6 § 2 mom. 1933: 178, beträffande 6 § 3 mom. och 7—10 §§ 1915: 137, beträffande 11 § 1917: 253 och 1941: 813, beträffande 12 och 13 §§ 1915: 137, beträffande 16 § 1915: 137 och 1934: 28, beträffande 17, 18 och 20 §§ 1915: 137, beträffande 21 § 1929: 27, beträffande 22—24, 26 och 28—30 §§ 1915: 137, beträffande 35 § 1915: 137 och 1934: 28 samt beträffande 36, 37, 39, 42 och 43 §§ 1915: 137.

arbete i minst ett år eller till förvaring eller internering; vill den tilltalade i samband med talan i ansvarsfrågan överklaga utslaget jämväl i övrigt, må det ock ske utan Konungens tillstånd.

9 §.

Tillstånd, som i 8 § omförmäles, må meddelas allenast

1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av Konungen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle hava synnerlig betydelse utöver det mål, varom fråga är, eller

2. om anledning förekommer till ändring i det slut, var till hovrätten i sitt utslag kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning.

Meddelas tillstånd, gälle det utslaget i dess helhet, såvitt parten för talan däremot, så ock beslut, mot vilket talan fullföljes i samband med talan mot utslaget.

10 §.

Ej må i anledning av talan rörande penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas part, om värdet av vad han tappat i hovrätten uppenbart icke uppgår till ettusenfemhundra kronor. Vid beräkning av värdet av vad part tappat må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter målets anhängiggörande.

Ej heller må i anledning av talan rörande ansvar tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas målsägande, med mindre hans talan avser brott, varå straffarbete eller avsättning kan följa, eller tilltalad, med mindre talan avser sådant brott eller ock annat brott och den tilltalade förklarats straffri på grund av sin sinnesbeskaffenhet eller erhållit anstånd med straffs ådömande eller för brottet dömts till tvångsuppfostran, ungdomsfängelse, fängelse, mistning av befattning på viss tid, dagsböter ej under sextio eller böter omedelbart i penningar ej under ettusenfemhundra kronor eller ock blivit fälld till vite omedelbart i penningar ej under belopp, som nu sagts, eller för honom bestämts ny minsta tid för förvaring eller internering.

11 §.

Har hovrätt upphävt underrätts beslut, varigenom värdemålsed ålagts, eller i annat mål än sådant, som blivit omedelbart i hovrätten anhängiggjort, dömt till sådan ed, må hovrättens utslag ej utan Konungens tillstånd överklagas. Om sådant tillstånd gälle vad i 9 § är stadgat; dock må ej i något fall tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas.

Har hovrätt i fråga, som jämlikt 16 kap. 3 § blivit från underrätt fullföljd, upphävt beslut, varigenom underrätten förklarat sig behörig att upptaga målet, må talan mot hovrättens utslag ej fullföljas utan Konungens tillstånd. Om sådant tillstånd gälle vad i 9 § är stadgat; ej må dock tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas, med mindre målet är sådant, att parten, om han hade i hovrätten fullföljt talan i själva saken och dess utslag hade

gått honom emot, skulle utan hinder av 10 § kunnat erhålla sådant tillstånd.

12 §.

Har hovrätt meddelat utslag i dit fullföljd fråga, som i 16 kap. 10 § omförmäles, skall beträffande klagan över det utslag i tillämpliga delar gälla vad ovan i 8—10 §§ är stadgat.

13 §.

I mål, som blivit i hovrätt fullföljt eller dess prövning underställt, må ej utan Konungens tillstånd talan emot hovrättens utslag fullföljas allenast beträffande rättegångskostnad. Om fullföljdstillstånd gälle vad i 9 § är stadgat; dock må ej i något fall tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas.

16 §.

1 mom. Då hovrätt meddelar slutligt utslag, varemot talan ej må föras, skall hovrätten i utslaget giva det till känna.

Finnes part icke vara berättigad till fullföljd av talan mot hovrätts utslag, med mindre Konungens tillstånd därtill inhämtats, skall hovrätten ock giva det till känna. Hovrätten angeve tillika på vilka grunder sådant tillstånd med hänsyn till utgången i hovrätten må meddelas. Gälla för olika delar av utslaget skilda grunder, skall hovrätten underrätta parten om innehållet i 9 § andra stycket.

2 mom. Då hovrätt meddelar utslag eller beslut, varemot talan må av någondera parten fullföljas antingen omedelbart eller först efter Konungens tillstånd, skall däri givas till känna, huruvida klagan skall av parten föras genom revisionsansökning eller besvär; och varde jämväl angivet, där talan skall fullföljas genom revisionsansökning, huru missnöje skall i hovrätten anmälas, samt, i annat fall, inom vilken tid och varest besvär skola anföras, och vad klaganden i övrigt har att iakttaga för fullföljd av sin talan ävensom, då Konungens tillstånd till talans fullföljande erfordras, huru sådant tillstånd enligt 37 § skall sökas.

3 mom. Hålles part i målet häktad, eller är part enligt beslut i målet intagen i allmän uppfostringsanstalt eller i avbidan å sådant intagande hållen i förvar, skall utslag eller beslut, varom i 2 mom. är sagt, ofördröjligen genom hovrättens föranstaltande delgivas parten, där det ej blivit för honom muntligen av sagt.

17 §.

Menar part, att beslut, som i 16 § 1 mom. sögs, är oriktigt, äge han i samband med fullföljande av talan mot hovrättens utslag påkalla prövning av frågan. Avser sådan fråga, huruvida på grund av bestämmelserna i 10 § hinder möter för tillstånd enligt 9 § första stycket 2, skall den avgöras i samband med partens ansökan om tillstånd att fullfölja talan; i fall som nu sagts må prövning av frågan påkallas i ansökningen. Till styrkande av vär-

det av vad part tappat i hovrätten må ej hos Konungen förebringas ny bevisning.

Ej må i annat fall än i första stycket sägs fråga, som där avses, komma under högsta domstolens prövning.

Vad hovrätt jämlikt 16 § 2 mom. föreskrivit om sättet för fullföljden skall lända till efterrättelse; motparten må ej heller i övrigt draga frågan om de jämlikt sagda moment meddelade föreskrifternas riktighet under Konungens prövning.

18 §.

Vill part utverka sig tillstånd, varom i detta kapitel förmäles, fullgöra vad för varje särskilt fall är föreskrivet beträffande talans fullföljande. Har hovrätten förklarat, att talan ej må föras mot dess utslag, och vill part påkalla prövning av beslutet, meddele hovrätten på begäran underrättelse som i 16 § 2 mom. sägs.

20 §.

Nedsätter den, som vill fullfölja talan, föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens kostnadsersättning, men förmår han på grund av fattigdom ej tillika nedsätta fullföljdsavgift, vare det ej hinder för honom att fullfölja talan, om han med intyg av Konungens befallningshavande eller underrätten eller häradshövdingen eller borgmästaren eller kommunalborgmästaren eller landsfiskalen eller, i mål från Norrbottens eller Västerbottens läns lappmark, lappfogden i den ort, där sökanden har sitt hemvist, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av ytterligare etthundrafemtio kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödtorftigt uppehälle. Kan han icke gälda ens det belopp, som skall nedsättas till säkerhet för kostnadsersättning, vare det likväl ej hinder för honom att fullfölja talan, om han med intyg, som nu sagts, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av etthundrafemtio kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödtorftigt uppehälle. Äro för den myndighet, hos vilken intyg sökes, sökandens förmögenhetsvillkor icke kunniga, uppdrage myndigheten åt trovärdig person att hålla undersökning därom och give sedan intyg, där det prövas kunna ske.

21 §.

Vill part söka revision, åligger det honom att sist å trettonde dagen från den dag, då hovrättens utslag gavs, skriftligen hos hovrätten anmäla missnöje.

Den, som — — — anmäla missnöje.

Ej vare — — — höra motparten.

22 §.

Part, som söker revision, skall inom den i 21 § angivna tid till hovrätten inkomma med Konungens befallningshavandes bevis om nedsättning av de i 19 § föreskrivna belopp; har ej något av dessa belopp eller allenast belopp

till säkerhet för kostnadsersättning nedsatts, skall han före utgången av nämnda tid inkomma med sådant intyg om fattigdom, som i 20 § sägs.

Har part i rätt tid inkommit med vederbörlig myndighets intyg om fattigdom, men är intyget ej av det innehåll, som i 20 § föreskrives, varde parten förelagt att inom viss tid inkomma med behörigt intyg, vid äventyr att, där sådant intyg icke är i hovrätten tillgängligt, då missnöjesanmälan företages till prövning, parten skall hava förlorat sin talan. Ingiver parten i stället för intyg, som nu sagts, Konungens befallningshavandes bevis om nedsättning av det belopp, varom fråga är, vare det ock gillt.

23 §.

Har part rätteligen anmält missnöje, give hovrätten bevis därom med underrättelse om vad parten därutöver har att iakttaga för fullföljd av sin talan. Erfordras Konungens tillstånd till talans fullföljande, varde jämväl angivet, huru sådant tillstånd enligt 28 § skall sökas.

Ej må — — — Konungens prövning.

24 §.

Varder ej missnöje anmält på sätt och inom tid, som i 21 § stadgas, eller försummar part att iakttaga något av vad i 22 § är föreskrivet, stånde hovrättens utslag fast, där ej inom samma tid visas laga förfall. Visas förfall, utsatte hovrätten ny tid.

Har missnöjesanmälan — — — genom besvär.

26 §.

Part, som rätteligen anmält missnöje med hovrättens utslag, skall sist å fyrtiofemte dagen från den dag, då utslaget gavs, till Konungens nedre justitierevision inkomma med revisionsinlaga. Vid inlagan foga sökanden överklagade utslaget jämte bevis om anmält missnöje ävensom underrättens protokoll i målet, såvitt deras insändande ej åligger hovrätten, samt de hos hovrätten förda protokoll.

28 §.

Ansökan om sådant tillstånd till talans fullföljande, varom i detta kapitel förmäles, skall i mål, som fullföljes genom revisionsansökning, fogas vid revisionsinlagan. Ansökan må ock göras i revisionsinlagan.

Ansökningen skall innehålla de skäl, å vilka den grundas. Andra skäl komma ej under bedömande.

29 §.

Finner vid prövning av ansökan, som i 28 § omförmäles, Konungen nödigt att höra motparten över ansökningen, skall vad i 27 kap. 6—14 §§ är för hovrätt stadgat i tillämpliga delar gälla. Är ansökningen ej gjord i revisionsinlagan, skall vid delgivning av ansökningen revisionsinlagan bifogas. Varder ansökningen avslagen, må i samband med beslutet härom ersättning för kostnad tillerkännas part, som hörts över ansökningen.

Bifalles ansökningen — — — nu sagts.

30 §.

Försummar part, som anmält missnöje, att inom föreskriven tid inkomma med revisionsinlaga eller ansökan, som i 28 § sägs, stånde hovrättens utslag fast, där ej inom samma tid visas laga förfall. Visas förfall, utsätter Konungen ny tid.

Varder ansökan — — — meddelade beslut.

35 §.

Vill någon anföra besvär över hovrätts utslag eller beslut, skall han sist å trettionde dagen från den dag, då utslaget eller beslutet gavs, till nedre justitierevisionen inkomma med sina besvär. Vid besvären foga klaganden överklagade utslaget eller beslutet samt underrättens och hovrättens i målet förda protokoll, såvitt deras insändande ej åligger hovrätten efter ty i 40 § sägs.

Part, som — — — delgavs honom.

Har hovrätt — — — viss tid.

36 §.

Klaganden skall inom den i 35 § angivna tid till nedre justitierevisionen inkomma med Konungens befallningshavandes bevis om nedsättning av de i 19 § föreskrivna belopp; har ej något av dessa belopp eller allenast belopp till säkerhet för kostnadsersättning nedsatts, skall han före utgången av nämnda tid inkomma med sådant intyg om fattigdom, som i 20 § sägs.

Har klaganden i rätt tid inkommit med vederbörlig myndighets intyg om fattigdom, men är intyget ej av det innehåll, som i 20 § föreskrives, varde klaganden förelagt att inom viss tid inkomma med behörigt intyg, vid äventyr att, där sådant intyg icke är hos Konungen tillgängligt, då målet företages till avgörande, klaganden skall hava förlorat sin talan. Ingiver klaganden i stället för intyg, som nu sagts, Konungens befallningshavandes bevis om nedsättning av det belopp, varom fråga är, vare det ock gillt.

37 §.

Ansökan om sådant tillstånd till talans fullföljande, varom i detta kapitel förmäles, skall i mål, som fullföljes genom besvär, fogas vid besvärsskriften. Ansökan må ock göras i besvärsskriften.

Ansökningen skall innehålla de skäl, å vilka den grundas. Andra skäl komma ej under bedömande.

39 §.

Hava ej i mål, som skall genom besvär inom viss tid hos Konungen fullföljas, besvär inom den tid inkommit, eller försummar klaganden att inom föreskriven tid inkomma med bevis om nedsättning av de i 19 § omförmälda belopp eller i stället iakttaga vad i 36 § är för särskilda fall stadgat eller att inom sagda tid inkomma med ansökan om tillstånd, som i 37 § avses, stånde hovrättens utslag eller beslut fast, där ej inom samma tid visas laga förfall. Visas förfall, utsätter Konungen ny tid.

Varder ansökan, som i 37 § sägs, avslagen, stånde överklagade utslaget eller beslutet fast, därom besked intages i Konungens över ansökningen meddelade beslut.

42 §.

Finnes någon böra höras över ansökan, som i 37 § sägs, eller över besvär, som hos Konungen anförts, eller över annan inlaga, som i målet ingivits till Konungen, skall vad i 27 kap. 6—14 §§ är för hovrätt stadgat i tillämpliga delar gälla. Är ansökan, som nu sagts, ej gjord i besvärsskriften, skall vid delgivning av ansökningen besvärsskriften bifogas; i föreläggande för motparten skall intagas underrättelse, att han har att yttra sig jämväl över besvären. Varder ansökningen avslagen, må i samband med beslutet härom ersättning för kostnad tillerkännas part, som hörts över ansökningen.

Då motparten höres över besvär, skola jämväl hovrättens utslag i målet samt de i hovrätten av klaganden ingivna handlingar, över vilka motparten ej lämnats tillfälle att yttra sig, delgivas honom.

Skall delgivning av besvär äga rum, sedan klaganden erhållit Konungens tillstånd att fullfölja talan, skall jämväl Konungens beslut delgivas motparten.

43 §.

Gör Konungen — — — avgiften kronan.

Har part nedsatt fullföljdsavgift, ändå att sådan rätteligen ej skolat av honom gäldas, förordne Konungen i samband med avgörande av målet eller, där ansökan om tillstånd, varom i detta kapitel förmäles, varder avslagen, i samband med beslutet härom, att han äger återfå avgiften.

Om och i vad mån belopp, som part nedsatt till säkerhet för motpartens kostnadsersättning, må lyftas av honom eller motparten, därom förordnar ock Konungen vid meddelande av utslag i fullföljt mål eller på ansökan, som i 34 § sägs, eller, där ansökan om tillstånd, varom i detta kapitel förmäles, varder avslagen, i samband med beslutet härom.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juni 1945; dock skall i fråga om fullföljd av talan mot hovrätts utslag eller beslut, som tidigare meddelats, äldre lag tillämpas.

Genom denna lag upphäves lagen den 17 juni 1932 (nr 270) om behörighet för kommunalborgmästare att utfärda fattigdomsintyg, som omförmäles i 30 kap. 22 § rättegångsbalken.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar.

Härigenom förordnas, att 1—4 §§ lagen den 14 maj 1915 angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande anges.

1 §.

Kungl. Maj:ts — — — i lagrådet.

2 §.

Högsta domstolen skall vara delad i tre avdelningar.

Å envar av högsta domstolens avdelningar skall, med iakttagande att någon av avdelningarna alltid kan samlas, arbetet fortgå minst fyrtio veckor om året.

För handläggning, vid vilken högsta domstolen enligt 3 § är domför med tre ledamöter, må avdelning uppdelas eller eljest, i den mån det lämpligen kan ske, en eller flera särskilda grupper bildas.

3 §.

Erfordras enligt lag tillstånd av Konungen för måls dragande under Konungens prövning, ankomme på tre justitieråd att pröva och avgöra ansökan om sådant tillstånd. Yppa sig olika meningar, varde tillstånd beviljat, såframt två av ledamöterna äro ense därom eller i fall, som i 9 § första stycket 2 av 30 kap. rättegångsbalken avses, någon ledamot finner skäl bifalla ansökningen.

Förekommer vid prövning och avgörande av mål i högsta domstolen tillika fråga om yttrande i ärende, som avses i § 26 regeringsformen, böra de domare, som deltagit i målets avgörande, besluta i frågan. Skall yttrande i sådant ärende eljest avgivas, må beslut fattas av tre justitieråd.

4 §.

Högsta domstolens avdelningar äro lika behöriga att upptaga till högsta domstolens handläggning hörande mål och ärenden.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juni 1945; dock att intill den 1 januari 1946 i stället för 2 § andra stycket nya lagen bestämmelserna i 2 § första stycket i deras äldre lydelse fortfarande skola gälla.

¹ Senaste lydelse av 2 §, se SFS 1932:136.

F ö r s l a g
till
L a g
om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

Härigenom förordnas, att 49 § andra stycket utsökningslagen¹ skall upphöra att gälla.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juni 1945; dock skall i fråga om verkställighet av hovrätts dom, som tidigare meddelats, äldre lag tillämpas.

¹ Senaste lydelse av 49 §, se SFS 1939:304.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler fråga om *nedbringande av arbetsbalansen i högsta domstolen* samt anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under andra huvudtiteln, punkt 11, föreslagit riksdagen att till avlöningar till befattningshavare vid nedre justitierevisionen för budgetåret 1945/46 anvisa ett förslagsanslag av 686 500 kronor, vilket innebär en höjning av det innevarande budgetår för samma ändamål utgående anslaget med 19 000 kronor.

Vid föredragning av anslagsfrågan anförde jag, att höjningen av anslaget påkallades av den stadigt ökande tillströmningen av mål till högsta domstolen, vilken medfört en avsevärd ökning i det arbete som åvilade nedre justitierevisionen och påkallat en förstärkning av dennas arbetskrafter med en extra revisionssekreterare och viss biträdespersonal. Jag framhöll vidare, att fråga väckts om mera omfattande åtgärder till nedbringande av högsta domstolens arbetsbalans. Jag erinrade därvid om att lagrådet i utlåtande den 9 oktober 1944 över förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring understrukt angelägenheten av att någon tyngande arbetsbalans icke föreläge i högsta domstolen vid den tidpunkt, då den nya rättegångsordningen trädde i tillämpning, samt uttalat sig för att åtgärder för att förekomma detta vidtoges snarast möjligt. Lagrådet hade yttrat, att någon minskning i balansen måhända kunde vinnas genom ändringar i domstolens arbets sätt men att ytterligare åtgärder vore erforderliga, i vilket hänseende lagrådet förordat antingen en ökning av tillgängliga arbetskrafter eller en begränsning av rätten till fullföljd till högsta domstolen. Jag anförde, att med anledning av lagrådets sålunda gjorda uttalanden och då det uppenbarligen vore nödvändigt, att arbetsbalansen i högsta domstolen nedbringades i god tid före nya rättegångsbalkens ikraftträdande, hade inom justitiedepartementet igångsatts ut-

redning rörande detta spörsmål samt att resultatet av detta utredningsarbete kunde komma att medföra behov av ytterligare förstärkning av arbetskrafterna inom nedre justitierevisionen.

Ifrågavarande utredningsarbete är numera avslutat och har resulterat i framläggandet av en promemoria angående nedbringande av arbetsbalansen i högsta domstolen. Sedan yttranden inhämtats över promemorian jämte därvid fogade lagförslag, anhåller jag att få upptaga detta ärende till behandling. Jag torde därvid till en början få lämna en kort redogörelse för stadgandena i gällande rätt och i nya rättegångsbalken om rätten att fullfölja mål till högsta domstolen ävensom för gällande bestämmelser om högsta domstolens organisation och arbetssätt. Vidare torde jag få meddela vissa uppgifter om högsta domstolens arbetsbörda samt om storleken av föreliggande balans. I övrigt torde jag i dessa delar liksom beträffande tidigare åtgärder för balansens avarbetande m. m. få hänvisa till förenämnda promemoria, vilken torde — med uteslutande av författningsförslagen — få fogas som bilaga vid detta protokoll (*Bilaga A*).

Jämlikt 30 kap. rättegångsbalken i den lydelse detta kapitel erhöll genom 1915 års lagstiftning gälla vissa begränsningar i rätten att fullfölja mål till högsta domstolen. Mot hovrätts slutliga utslag i dit fullföljt tvistemål eller ärende, som angår penningar eller sådant som kan skattas i penningar, må talan ej fullföljas, när värdet av vad parten i hovrätten tappat uppenbart icke uppgår till 1 500 kronor (summa revisibilis). Rör målet även sådant, som ej kan skattas i penningar, och har utslaget därutinnan gått parten emot, äger han dock fullfölja talan i målet. I brottmål, som fullföljts till hovrätt eller blivit dess prövning underställt, må målsägande ej söka ändring i hovrättens utslag, om ej hans talan avser ansvar för brott, varå straffarbete eller avsättning kan följa. Ej heller den tiltalade äger söka ändring i hovrättens utslag med mindre han blivit sakfälld för sådant brott eller för annat brott dömts till frihetsstraff eller någon av vissa andra med frihetens förlust förenade påföljder, mistning av befattning på viss tid eller dagsböter ej under sextio eller fällts till böter eller vite i penningar ej under 1 500 kronor. Rör brottmål annat än ansvar, gälla motsvarande regler som för tvistemål och ärenden. Part, som enligt nu angivna regler ej äger fullfölja talan, äger dock hos Konungen söka tillstånd till talans fullföljande. Sådant tillstånd må meddelas, om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att hans talan prövas, eller ock parten visar, att talans prövning för honom skulle ha synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet.

Enligt den fullföljdsordning, som är föreskriven i 54 kap. 9 och 10 §§ nya rättegångsbalken, erfordras i mål, som från underrätt fullföljts till hovrätt, i regel särskilt tillstånd för att talan mot hovrättens dom eller beslut i målet skall komma under högsta domstolens prövning. Sådant tillstånd, prövningstillstånd, må meddelas allenast 1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av högsta domstolen,

eller parten visar, att talans prövning eljest skulle hava synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet (prejudikat- och intressedispens) eller 2. om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning (ändringsdispens). I mål, motsvarande dem, som drabbas av nu gällande fullföljdsbegränsningar, må prövningstillstånd endast meddelas enligt punkt 1.

Liksom för närvarande skall även enligt nya rättegångsbalken behandling av frågan huruvida prövningstillstånd skall meddelas tillkomma tre justitieråd; för meddelande av prövningstillstånd enligt punkt 2 erfordras allenast, att någon av ledamöterna anser, att sådant bör lämnas.

I motsats till 1915 års lagstiftning omfatta nya rättegångsbalkens ifrågavarande bestämmelser i stort sett samtliga från underrätt fullföljda mål och alltså även sådana, där fullföljd nu i regel står helt öppen. För sistnämnda mål gäller för närvarande allenast den begränsningen, att part, som på grund av fattigdom ej förmått att nedsätta ens det belopp, som avser kostnadsersättning till motparten, ej äger utan särskilt tillstånd fullfölja talan; huruvida sådant tillstånd bör meddelas, skall prövas med hänsyn till omständigheterna i målet. Enligt nya rättegångsbalken är denna regel, i den avfattning, som tidigare angivits, utsträckt att avse samtliga nu åsyftade mål; genom denna utvidgning har den särställning, som fattig part nu intager i förhållande till andra parter, kunnat bortfalla.

Högsta domstolen skall enligt lagen den 14 maj 1915 angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar utgöras av tjugufyra justitieråd, av vilka tre tjänstgöra i lagrådet. Enligt § 22 regeringsformen kunna ringare mål i högsta domstolen prövas och avgöras av fem ledamöter så ock av fyra, om alla fyra äro ense om slutet. Över viktigare saker skola minst sju döma. Det högsta antal ledamöter som — med undantag för de s. k. plnimålen, vilka avgöras av högsta domstolen i dess helhet — må deltaga i avgörandet av något mål är åtta. Högsta domstolen skall enligt nämnda lag den 14 maj 1915 under tjugunio veckor av året arbeta på tre avdelningar, under åtta veckor på en avdelning samt under den övriga delen av året med undantag av tre veckors julferier och två veckors påskferier eller under tio veckor på två avdelningar. För avgörande av dispensansökningar, därvid domstolen är domför med tre ledamöter, skall tjänstgöring fullgöras på en särskild avdelning, dispensavdelningen. Jämlikt § 20 regeringsformen skola två av Konungen särskilt förordnade militärpersoner av högre grad deltaga i avgörandet av mål som från krigsdomstolarna dragas under högsta domstolens prövning; domarnas antal må emellertid därigenom icke överstiga åtta. Dessa militära ledamöter deltaga icke i dispensprövning.

De i högsta domstolen tjänstgörande justitieråden äga fördela tjänstgöringsskyldigheten sig emellan. Ledamöterna cirkulera å avdelningarna efter en viss plan. Avdelningarnas sammansättning växlar alltså inom vissa tidsperioder, i regel en vecka. En avdelning, sammansatt av sju ledamöter, tjänst-

gör hela året med undantag av ferierna eller alltså under fyrtiosju veckor, en avdelning om fem ledamöter under trettionio veckor och en annan avdelning om fem ledamöter under tjugunio veckor om året. Det sammanlagda antalet på en gång å dömande avdelningar i högsta domstolen arbetande justitieråd utgör alltså sjutton; de återstående fyra justitieråden tagas i anspråk för tjänstgöring å den särskilda dispensavdelningen samt såsom ersättare för övriga ledamöter vid sjukdom och andra förhinder.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att hela antalet tjänstgöringsveckor för samtliga avdelningar för år utgör 115 eller, med jämn fördelning å samtliga tre avdelningar, $38 \frac{1}{3}$. Arbetet å tjänsterummet fortgår varje vecka under fem helgfria dagar med en arbetstid av minst fyra timmar dagligen. Härtill kommer ett betydande hemarbete för avfattande av domar och utslag i föredragna mål.

Till högsta domstolen fullföljda mål samt ärenden som ankomma på högsta domstolens åtgärd föredragas inför domstolen av revisionssekreterare. För innevarande budgetår äro anvisade medel till, förutom i personalförteckningen för nedre justitierevisionen upptagna tjugusju revisionssekreterare, fyra extra revisionssekreterare under hela året och ytterligare en extra revisionssekreterare under halva året. I nedre justitierevisionen fördelas målen och ärendena mellan revisionssekreterarna i regel efter sådana grunder att envar revisionssekreterare kommer att fullgöra föredragning under 20 dagar om året.

Arbetsbördan i högsta domstolen och nedre justitierevisionen under de senaste fyra åren ävensom den vid utgången av ettvarit av nämnda år föreliggande arbetsbalansen framgår av nedanstående tabeller. De däri lämnade siffrorna äro i några fall ej fullt exakta, beroende på smärre räknepel i primärmaterialet. Det må erinras att uppgifterna avse till vederbörande rotlar inkomna mål och ärenden. Antalet vid en given tidpunkt föreliggande mål som väl inkommit till nedre justitierevisionen men såsom icke kompletta för föredragning ej fördelats på rotlar utgör i genomsnitt ett par hundra. Vid utgången av år 1944 var antalet 268.

År	Revisionsmål				Besvärsmål				Summa			
	Under året inkomna	Summa till handl.	Under året avgjorda	Balanserade	Under året inkomna	Summa till handl.	Under året avgjorda	Balanserade	Under året inkomna	Summa till handl.	Under året avgjorda	Balanserade
1941	269	551	269	282	733	976	753	223	1 002	1 527	1 022	505
1942	342	624	305	319	824	1 047	816	231	1 166	1 671	1 121	550
1943	346	665	322	342	957	1 188	895	294	1 303	1 853	1 217	636
1944	383	725	258	467	1 169	1 463	1 099	364	1 552	2 188	1 357	831

Anm. Antalet inkomna mål har reducerats med antalet avskrivna samt till annan rotel överförda.

År	Ans. om resning m. m. ¹				Ans. om nåd				Övriga ärenden ²			
	Under året inkomna	Summa till handl.	Under året avgjorda	Balanserade	Under året inkomna	Summa till handl.	Under året avgjorda	Balanserade	Under året inkomna	Summa till handl.	Under året avgjorda	Balanserade
1941	74	116	68	48	768	850	746	104	166	186	160	25
1942	55	104	67	37	871	975	882	93	170	194	178	16
1943	67	105	59	46	1 182	1 275	1 155	120	188	205	183	22
1944	69	115	73	42	1 516	1 636	1 470	166	213	235	208	27

¹ Även ansökningar om återställande av försutten tid.

² Huvudsakligen ansökningar om fullföljdsdispens.

Å r	Summa mål och ans. om resning m. m.				Summa summarum			
	Under året inkomna	S:a till handläggning	Under året avgjorda	Balanserade	Under året inkomna	S:a till handläggning	Under året avgjorda	Balanserade
1941.....	1 076	1 643	1 090	553	2 010	2 679	1 996	682
1942.....	1 222	1 775	1 188	587	2 263	2 944	2 248	696
1943.....	1 370	1 958	1 276	682	2 740	3 438	2 614	824
1944.....	1 621	2 303	1 430	873	3 350	4 174	3 108	1 066

Den i tabellerna lämnade översikten utgör ett sammandrag av de från nedre justitierevisionen lämnade statistiska uppgifterna rörande arbetsläget på de olika rotlarna. En beräkning av den vid de två senaste årsskiftena föreliggande effektiva arbetsbalansen i fråga om mål — avseende mål, i vilka skriftväxlingen avslutats men som icke avgjorts, föredragna ej expedierade mål frånräknade — har lämnat följande resultat.

År	Revisionsmål	Besvärsmål	Summa
1943.....	336	330	666
1944.....	454	389	843

Promemorian.

I promemorian ha diskuterats två olika utvägar att åstadkomma en ökad arbetsprodukt inom högsta domstolen och därigenom nedbringa dennas arbetsbalans. Den ena är att utöka ledamotsantalet på sätt skedde år 1935, då frågan om högsta domstolens arbetsbalans senast var aktuell. Den andra, som förordas i promemorian, är att redan nu, före ikraftträdandet av nya rättegångsbalken, göra fullföljden beroende av tillstånd enligt de grunder som avses i 54 kap. 9 och 10 §§ nya rättegångsbalken.

Det har i promemorian anförts, att vid övervägande av frågan, huruvida nya rättegångsbalkens fullföljdsordning redan före nya rättegångsbalkens

ikraftträdande borde i huvudsak genomföras med bibehållande i övrigt av äldre rättegångsordning, främst det spörsmålet inställde sig, om en sådan åtgärd vore förenlig med de rättssäkerhetsintressen som fullföljden till högsta domstolen vore ägnad att tillgodose. Därvid har erinrats om att lagrådet i sitt förenämnda yttrande berört denna fråga och framhållit, att vissa invändningar ur antydda synpunkt visserligen kunde göras men att i det tvångsläge, som nu föreläge, dessa icke borde få vara avgörande, ävensom att lagrådet ifrågasatt vissa undantag från reglerna om särskilt tillstånd som villkor för rätt att fullfölja talan, såsom i fråga om mål, i vilka tilltalad fällts till strängt straff.

Härefter anföres i promemorian:

Det torde vara obestriddt, att nya rättegångsbalkens på muntlighet och bevisomedelbarhet grundade förfarande i såväl underrätt som hovrätt innebär större garantier för riktiga domslut redan i de lägre instanserna än det nu tillämpade förfarandet erbjuder. I detta sammanhang måste emellertid beaktas att, då fråga är om ändringsdispens, alla till högsta domstolen fullföljda mål komma att antingen vid dispensprövningen eller, om dispens meddelas, vid den därpå följande handläggningen å fullsutten avdelning bliva föremål för en fullständig prövning, såvitt den fullföljda talan avser hovrättens domslut. Skulle vid dispensprövningen framkomma anledning till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit, skall tillstånd beviljas; det nu sagda gäller även om eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning. Såsom framgår av processlagberedningens motiv avses med detta stadgande sådana fall då, oberoende av utsikten till ändring i hovrättens avgörande, den fullföljda talans prövning kan anses påkallad av ett viktigt allmänt eller enskilt intresse, såsom då målet är av stor social betydelse liksom då målet rör grovt brott eller betydande ekonomiska värden eller då en förut ostraffad person dömts till ansvar för vanärande brott. En ytterligare garanti är, att för prövning å fullsutten avdelning erfordras allenast, att av de i dispensprövningen deltagande tre justitieråden ett justitieråd uttalar sig därför.

Med hänsyn till det anförda har befunnits, att ur säkerhetssynpunkt några avgörande betänkligheter icke torde möta mot att redan nu i huvudsak övergå till nya rättegångsbalkens fullföljdsordning, under förutsättning dock att, i enlighet med lagrådets uttalande, tilltalad som dömts till strängt straff tillförsäkras rätt att utan tillstånd fullfölja sin talan. I enlighet härmed har i promemorian från reglerna om särskilt tillstånd som villkor för rätt att fullfölja talan gjorts undantag för det fall att tilltalad klagat över utslag, varigenom han dömts till straffarbete i minst ett år. Härmed har jämfästs, att den tilltalade dömts till förvaring eller internering.

I fråga om den av de föreslagna fullföljdsreglerna beräknade arbetsvinsten har i promemorian anförts:

Den omständigheten, att tillståndsprövning införes för ett större eller mindre antal mål, i vilka parter vilja fullfölja talan mot hovrättens avgöranden, leder icke i och för sig till någon minskning av den arbetskvantitet, som högsta domstolen har att bemästra. Liksom tidigare vid obegränsad fullföljd har högsta domstolen att behandla varje sådant mål minst en gång. Härtill kommer att i de mål, i vilka tillstånd meddelas, målet måste upptagas till ny behandling inför fullsutten avdelning; i sådant fall utgör det

arbete, som nedlagts för tillståndsprövningen, ett tillskott i arbetsbördan. I viss utsträckning kan detta tillskott uppvägas därav att tillståndsprövningen i de mål, vari tillstånd vägras, kan väntas taga i anspråk mindre tid än målets prövning och avgörande å fullsutten avdelning. Å andra sidan måste beaktas, att även tillståndsprövningen i det stora flertalet fall förutsätter en fullständig prövning av målet; för att en ansökan om ändringsdispens skall kunna avslås, måste alltid sådan prövning föregå. Syftet att ej blott motverka arbetsbalansens stegring utan även åvägbringa en mera betydande minskning i denna kan därför uppenbart endast nås under den förutsättningen, att det lägre domförhållsantalet vid tillståndsprövningen kan vid anordnandet av ledamöternas tjänstgöring till fullo utnyttjas. Härför erfordras en uppdelning av högsta domstolens ledamöter å ett större antal arbetsgrupper än som för närvarande är fallet.

Det framhålles i promemorian, att vinsten av tillståndsprövningen ur arbetssynpunkt tydligen i hög grad är beroende av relationen mellan hela antalet fullföljda mål å ena sidan och, å den andra, antalet mål, däri tillstånd kommer att beviljas; ju högre det sistnämnda talet är dess mindre blir resultatet av anordningen. Utgångspunkt för beräkningarna av denna relation har varit ändringsprocenten i de till högsta domstolen fullföljda målen. Det har visat sig, att denna ändringsprocent under lång tid hållit sig tämligen konstant vid omkring 20. Processlagberedningen har emellertid framhållit, att då det gäller att beräkna det relativa antalet beviljade prövningstillstånd, denna procent bör sättas ej oväsentligt högre än ändringsprocenten. Processlagberedningen har ansett sig böra beräkna den till 30. Antalet mål, vari fullföljdstillstånd meddelas, har vid den provisoriska reglering varom nu är fråga ansetts böra sättas ännu högre, förslagsvis till 35 procent.

I organisatoriskt hänseende förutsattes i promemorian, att det förslag till ändring i § 22 regeringsformen, vilket av Kungl. Maj:t framlagts för 1944 års riksdag och av riksdagen antagits som vilande, slutligen antages. Enligt detta är högsta domstolen i alla mål domför med fem ledamöter. Därjämte har överlämnats att i allmän lag bestämma domfört antal vid prövning av nådeärenden.

Promemorians förslag innebär, att högsta domstolens 21 i lagrådet ej tjänstgörande ledamöter indelas å tre avdelningar, vilkas sammansättning skall vara fast i perioder om lämpligen tre veckor. Varje avdelning skall tjänstgöra i sammanlagt 40 veckor årligen, vilket innebär en viss ökning i förhållande till den nuvarande ordningen, enligt vilken de tre avdelningarna såsom förut nämnts tjänstgöra sammanlagt 115 veckor. Ökningen uppkommer till större delen genom att julferierna minskas från tre till två veckor. För avgörande av dispensansökningar skola avdelningarna uppdelas i grupper om tre ledamöter eller ock särskilda grupper om tre ledamöter på annat sätt bildas av avdelningarna.

I promemorian anges sammanlagda antalet årligen inkommande revisions- och besvärsmål böra för år beräknas till omkring 1 700, varav omkring 100 ej erfordra dispens. Förutsatt att å varje sessionsdag medhinnes tillståndsprövning i fyra mål skulle härför åtgå 400 sessionsdagar eller, fördelade på sex grupper, omkring 65 sessionsdagar för varje grupp. Under förut-

sättning vidare att varje avdelning är i tjänstgöring 40 veckor skulle för tillståndsprövning avdelningen omkring $1\frac{1}{2}$ sessionsdag varje vecka arbeta på två grupper. Om därjämte antages, att av veckans fem sessionsdagar en halv dag toges i anspråk för justering, återstå för behandling av mål och ärenden, som kräva fullsutten avdelning, tre sessionsdagar under veckan, motsvarande för samtliga avdelningar 360 sessionsdagar om året. I det antal mål och ärenden, som skola handläggas inför fullsutten avdelning, ingå beträffande året efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande i första hand nu balanserade mål och ärenden, i promemorian beräknade till 800. Härtill komma de mål och ärenden, i vilka fullföljdstillstånd meddelats, uppgående till $\left(\frac{35 \times 1\,600}{100}\right)$ 560, samt ytterligare ett antal, i det föregående angivet till 100, för vilka tillstånd ej erfordras. Slutligen tillkomma, bortsett från nådeärenden, vissa ansökningsärenden, förslagsvis beräknade till 75. Det sammanlagda antalet mål och ärenden, som kräva handläggning inför fullsutten avdelning, skulle alltså under första året av de nya fullföljdsreglernas tillämpning uppgå till omkring 1 535 mål. Från detta antal hör emellertid avgå det antal mål och ärenden, som kan anses utgöra normal arbetsbalans. Detta antal beräknas i promemorian till omkring 500 mål, varefter för handläggning återstå 1 035 mål och ärenden. Med ledning av högsta domstolens nuvarande arbetskapacitet har å varje hel sessionsdag ansetts böra i genomsnitt antagas belöpa $2\frac{1}{2}$ mål eller alltså för helt år $(2,5 \times 360)$ 900 mål. Efter första arbetsårets slut skulle alltså — bortsett från förut avräknade 500 mål — återstå en arbetsbalans av 135 mål. Med utgångspunkt från förut angivna beräkningar skulle under andra arbetsåret situationen gestalta sig på följande sätt: antalet mål, som kräver handläggning å fullsutten avdelning, skulle utgöra $(135 + 560 + 100 + 75)$ 870 mål. Detta antal understiger något högsta domstolens förut angivna årliga arbetskapacitet. Det skulle alltså kunna antagas, att efter omkring två års förlopp arbetsbalansen skulle vara nedbragt till omkring 500 mål eller det antal som vid beräkningarna lämnats åt sidan såsom i stort sett motsvarande normal arbetsbalans.

Vid den sålunda gjorda beräkningen har förutsatts, att mellan dispensprövning och handläggning inför fullsutten avdelning en uppdelning äger rum å veckans särskilda sessionsdagar. Får uppdelningen i stället avse särskilda veckor, kommer mot en veckas dispensprövning att svara två veckors handläggning inför fullsutten avdelning. Till förmån för en sådan anordning har funnits tala att därigenom vid föredragning av större mål, som kräva mer än en dag, avbrott i handläggningen kan undvikas. Såsom nämnts föreslås också att avdelningarna under perioder om tre veckor skola ha oförändrad sammansättning. En dylik indelning är förutsättning för den arbetsbesparande anordningen att dispensprövning och slutlig handläggning av ett mål skola äga rum å samma avdelning och i så nära anslutning som möjligt. Detta har befunnits möjligt att genomföra beträffande besvärsmålen.

I de förut verkställda beräkningarna ingår icke behandlingen av nådeären-

den, för vilkas handläggning årligen beräknas åtgå 60 sessionsdagar. Erforderlig arbetskraft härför kommer att stå till buds därigenom att det för handläggning under en treveckorsperiod kommer att åtgå allenast (3 [6 + 5 + 5]) 48 ledamöter mot för närvarande (3 [7 + 5 + 5]) 51 ledamöter. Denna besparing motsvarar en grupp om tre ledamöter under 60 dagar.

För nedre justitierevisionens del har den ökade avverkningen av mål och ärenden förutsatts kräva förstärkning av arbetskrafterna.

En omläggning av fullföljdsförfarandet efter nu angivna riktlinjer förutsätter en omarbetning av 30 kap. rättegångsbalken. Vidare erfordras vissa ändringar i lagen om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar, vilka ändringar i sin tur äro beroende av att förut omförmälda, såsom vilande antagna grundlagsändringsförslag slutgiltigt antages. De verkställighetsregler som meddelas i 49 § andra stycket utsökningslagen i fråga om hovrätts dom i vissa fall ha ansetts icke lämpligen böra bibehållas. Förslag till erforderliga lagändringar ha fogats vid promemorian.

Yttranden över promemorian.

Över promemorian och de därvid fogade lagförslagen ha högsta domstolens ledamöter avgivit yttrande vid sammanträde den 5 februari 1945. Vidare ha, efter remiss, yttranden avgivits av rikets hovrätter, nedre justitierevisionen, justitiekanslersämbetet, justitieombudsmannen och militieombudsmannen ävensom av styrelsen för Sveriges advokatsamfund.

Förslagen ha tillstyrkts av *majoriteten* (14 ledamöter¹) inom *högsta domstolen, samtliga hovrätter, justitieombudsmannen och militieombudsmannen. Minoriteten* (6 ledamöter²) inom *högsta domstolen* har tillstyrkt förslaget om fullföljdstillstånd som villkor för rätt att fullfölja talan till högsta domstolen men därjämte förordat en tillfällig ökning av antalet ledamöter med en. Yttranden i avstyrkande riktning ha avgivits av *nedre justitierevisionen, justitiekanslersämbetet och styrelsen för Sveriges advokatsamfund*. Nedre justitierevisionen och nämnda styrelse ha därvid anfört, att en tillfällig utökning av antalet ledamöter i högsta domstolen vore att under rådande förhållanden förredraga framför införande av utvidgat dispensförfarande. Justitiekanslersämbetet har yttrat, att promemorians förslag ej borde genomföras såframt icke varje annan utväg till arbetsbalansens nedbringande otvetydigt befunnas mindre lämplig än den föreslagna. I detta sammanhang torde även böra nämnas, att nedre justitierevisionen velat ifrågasätta huruvida andra åtgärder vore erforderliga än vissa organisatoriska jämkningar i fråga om domföra antalet ledamöter i högsta domstolen.

Det i promemorian gjorda uttalandet om *angelägenheten av att balansen i högsta domstolen nedbringas* har i flera yttranden kraftigt understrukits. Även i de yttranden, vilka eljest gå i avstyrkande riktning, har framhållits vikten av att ingen tyngande balans föreligger i högsta domstolen, då den nya rättegångsordningen träder i tillämpning.

¹ Justitieråden Stenbeck, Afzelius, Forsberg, Grefberg, von Steyern, Forssman, Bellinder, Gyllenswärd, Sterzel, Dahlman, Strandberg, Hellquist, Ljunggren och Lech.

² Justitieråden Geijer, Lawski, Alsén, Ericsson, Nissen och Hagander.

Vad angår den i promemorian behandlade frågan, huruvida med hänsyn till rättssäkerheten avgörande betänkligheter möta genomförandet av de föreslagna begränsningarna i fullföljdsrätten, har i allmänhet någon erinran icke framställts mot promemorians standpunkt.

Göta hovrätt har sålunda anfört:

Nya rättegångsbalkens regler om särskilt prövningstillstånd såsom villkor för fullföljdsrätt till högsta domstolen bygga visserligen på det förändrade rättegångsförfarandet i underrätt och hovrätt, vilket på grund av dess bärande principer får anses utgöra säker garanti för fullständig och tillförlitlig utredning i målen och riktiga domslut däri. Men då även det nu tillämpade rättegångssättet enligt hovrättens uppfattning utgör en betryggande grundval för rättsligt avgörande i högsta domstolen enligt nya rättegångsbalkens regler om fullföljdsrätt, anser hovrätten, att någon principiell betänklighet icke bör möta mot att redan nu införa dessa regler. I detta sammanhang vill hovrätten erinra om att en viss anpassning till det nya rättegångsförfarandet, såvitt angår underdomstolarna, anbefallts genom kungl. cirkuläret den 13 oktober 1944 samt att, såvitt angår hovrätterna, en alltmer vidgad tillämpning av muntlig förhandlingsform förekommer. På grund av vad sålunda anförts och av skäl, som framläggas i promemorian, anser hovrätten, att den föreslagna åtgärden icke kan anses innebära någon fara för rättssäkerhetens åsidosättande. Hovrätten vill därför icke framställa någon erinran i princip mot den i promemorian förordade lagändringen.

Å andra sidan ha i vissa yttranden ur nu ifrågavarande synpunkt gjorts invändningar mot de föreslagna fullföljdsbegränsningarna.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund har sålunda erinrat, att lagrådet i sitt i det föregående omnämnda yttrande anfört, att ur synpunkten av de rättssäkerhetsintressen, som fullföljden till högsta domstolen är ämnad att tillgodose, vissa invändningar kunde göras mot ett genomförande i huvudsak av nya rättegångsbalkens fullföljdsordning redan före nya rättegångsbalkens ikraftträdande. Styrelsen har vidare anfört:

Styrelsen vill starkt understryka det berättigade i dessa invändningar. Den omständigheten att nya rättegångsbalken generellt förutsätter prövningstillstånd måste ses mot bakgrunden av den förbättrade processordning, som samtidigt införes i underrätt och hovrätt. Av särskild betydelse är härvid det förhållandet, att huvudförhandling med muntlighet och bevisomedelbarhet blir den normala rättegångsformen även i hovrätterna. Så länge hovrätterna i huvudsak döma på grundval av ett rent skriftligt material (den »muntlighet», som är förenad med de nuvarande s. k. muntliga förhören, ersätter på intet sätt en modern huvudförhandling) måste förslaget att begränsa fullföljdsrätten till högsta domstolen genom regler om obligatorisk dispensprövning ingiva allvarliga betänkligheter. Vål kan det sägas, att så som det nu framlagda förslaget utformats ändringsdispens kommer att vägras allenast om tre justitieråd äro ense därom, och att detta antal motsvarar majoriteten å en avdelning med fem ledamöter. Detta innebär dock icke detsamma som om målet prövats av hela avdelningen. Det kan tänkas, att de två justitieråd, som icke deltagit i dispensprövningen, skulle ha haft en annan mening och för densamma anfört sådana skäl, att åtminstone ett av de i dispensprövningen deltagande justitieråden anslutit sig till samma mening.

De nu anförda betänkligheterna göra sig med särskild styrka gällande i

brottmål, där den tilltalade av hovrätten dömts till frihetsstraff. Efter nya rättegångsbalkens ikraftträdande kommer i dessa fall hovrättens dom alltid att grundas å vad som förekommit vid en muntlig huvudförhandling. Det lär icke kunna med fog bestridas, att denna ordning innebär helt andra garantier för sakens riktiga bedömande än vad den nuvarande skriftliga hovrättsprocessen erbjuder. Man har också anledning antaga, att en tilltalad, som enligt nu gällande rättegångsordning av hovrätten dömts till frihetsstraff och fått sin ansökan om fullföljdstillstånd avslagen, lätt skulle få den uppfattningen, att hans sak skulle ha blivit bedömd på ett för honom gynnsammare sätt, om densamma blivit i vanlig ordning prövad av högsta domstolen. Skulle den uppfattningen vinna insteg, att tilltalade personer kunna drabbas av frihetsstraff, utan att ha fått tillfälle att begagna sig av alla de rättsmedel, som kunna stå till de rättssökandes förfogande, föreligger en viss fara för att tilltron till rättsskipningens säkerhet på detta område kan komma att rubbas.

Samma synpunkter anföras av *justitiekanslersämbetet*. Ämbetet anför, att ämbetet för sin del icke kan avvisa den uppfattningen att genomförandet av promemorians förslag skulle vara ägnat att leda till försämrad rättssäkerhet med de allvarliga olägenheter detta innebär. I allt fall kunde de ifrågasatta begränsningarna i fullföljdsrätten enligt ämbetets mening framkalla fara för minskad tilltro till rättsskipningen, ett förhållande, vars betydelse icke borde underskattas.

Nedre justitierevisionen har yttrat, att nya rättegångsbalkens på muntlighet och bevisomedelbarhet grundade förfarande i såväl underrätt som hovrätt innebär större garantier för riktiga domslut redan i de lägre instanserna än det nu tillämpade systemet erbjuder. Att mera allmänt tillämpa ett dispensförfarande på grundvalen av nuvarande underrättsmaterial syntes möta betänkligheter. Nedre revisionen har därjämte velat i detta sammanhang framhålla att, såsom ock av promemorian framgår, högsta domstolens militära ledamöter icke komma att deltaga i dispensprövningen av krigsrättsmål.

Vid sitt tillstyrkande av promemorians förslag har *majoriteten inom högsta domstolen* angående den erforderliga ökningen av högsta domstolens arbetsprodukt samt angående förslagets inverkan å högsta domstolens arbetsförhållanden anført bland annat följande:

Att allenast genom ändringar i högsta domstolens arbetssätt åstadkomma nöjaktig minskning av antalet balanserade mål torde icke vara möjligt. Mera vittgående åtgärder äro med säkerhet erforderliga för vinnande av det åsyftade resultatet. Härutinnan synas, såsom lagrådet framhållit, endast två utvägar stå till buds: antingen en ökning av antalet ledamöter i högsta domstolen i huvudsaklig överensstämmelse med vad som skedde år 1935 eller ock en anordning, innebärande att redan före nya rättegångsbalkens ikraftträdande fullföljden till högsta domstolen göres beroende av tillstånd enligt de grunder som avses i 54 kap. 9 och 10 §§ nämnda balk. I likhet med vad som förordats såväl av lagrådet som i den remitterade promemorian anse vi den senare utvägen vara att föredraga. Väl kunna mot denna anordning vissa invändningar göras. I överensstämmelse med vad som uttalats av lagrådet och i promemorian finna vi emellertid, att i det tvångsläge som föreligger avgörande betänkligheter icke möta mot att redan nu i huvudsak övergå till nya rättegångsbalkens fullföljdsregler.

Till belysande av högsta domstolens arbetsbörda må här framhållas följande. Kännetecknande för arbetsförhållandena under senare år är att högsta domstolens arbetstid tagits i anspråk främst genom handläggningen och avgörandet av besvärsmål. Antalet inkommande besvärsmål har ökats, och dessutom består ökningen till betydlig del av tyngande mål (mål angående brott mot 8 kap. strafflagen, mål rörande omfattande ransoneringsförbrytelser m. m.), vilkas föredragning tar avsevärd tid i anspråk. Även antalet ärenden, främst på grund av det ökade antalet nådeansökningar, har mycket stigit. Följden har blivit, att antalet balanserade mål, särskilt antalet balanserade revisionsmål, väsentligt ökats. Sålunda utgjorde balansen av färdiga mål, d. v. s. mål i vilka skriftväxlingen avslutats, den 31 december 1943 336 revisionsmål + 64 veckomål + 266 andra besvärsmål eller sammanlagt 666 mål samt den 31 december 1944 454 revisionsmål + 65 veckomål + 324 andra besvärsmål eller sammanlagt 843 mål. Dessutom funnos den 31 december 1944 268 icke färdiga mål, d. v. s. mål i vilka skriftväxlingen icke avslutats. Av dessa icke färdiga mål — den ännu ej färdiga balansen — voro 90 revisionsmål och 178 besvärsmål. Betecknande är, att antalet den 31 december 1944 färdiga balanserade revisionsmål var 454, medan under år 1944 föredragits endast 251 revisionsmål.

Med hänsyn därtill, att — för det fall att nya rättegångsbalken kommer att träda i kraft den 1 januari 1948 — högsta domstolen under år 1948 har att handlägga dels mål avgjorda i underrätterna före den 1 januari nämnda år, vilka enligt äldre lag fullföljas till högsta domstolen, och dels mål, som avgöras därefter och fullföljas enligt den nya rättegångsbalken, av vilka mål särskilt brottmål kunna beräknas efter ganska kort tid inkomma till högsta domstolen, torde — med hänsyn även till den då ännu ej färdiga balansen från 1947 — det ej vara tillrådligt att balansen den 31 december 1947 av färdiga revisionsmål och besvärsmål överstiger 150 revisionsmål och 150 besvärsmål.

Skillnaden mellan balansen färdiga revisionsmål och besvärsmål den 31 december 1944 843 mål och den 31 december 1943 666 mål är 177 mål. Ökningen under 1944 uppgick således till 177 mål och samma ökning torde böra beräknas årligen, om inga åtgärder vidtagas. Verkningsarna av den nu ifrågasatta lagstiftningen komma ej att i större omfattning göra sig gällande förrän omkring den 1 september innevarande år. För att högsta domstolens balans av färdiga mål skall den 31 december 1947 kunna nedgå till, såsom förut angivits, högst 150 revisionsmål och 150 besvärsmål eller 300 mål, måste högsta domstolen från den 1 september 1945 till den 1 januari 1948 eller under $2\frac{1}{3}$ år öka sin arbetsprodukt med minst $843 + 177 + 177 + 177 - 300$ mål =

1 074 mål eller med $\left(\frac{3 \times 1\,074}{7}\right)$ 460 mål om året. Med hänsyn dels till att ge-

nomsnittligt föredragningen av revisionsmål tar väsentligt längre tid än föredragningen av besvärsmål och att i balansen ingår ett relativt stort antal revisionsmål samt dels till att i balansen ingå många större mål, däribland 60 mål, av vilka 30 kunna beräknas taga minst en och 30 minst två föredragningsdagar i anspråk, fordras — för att nämnda 460 mål skola medhinnas — en avsevärt större ökning av högsta domstolens arbetskaperitet än som motsvarar den andel nämnda antal mål utgör av antalet utav högsta domstolen under år 1944 föredragna 1 379 mål (251 revisionsmål och 1 128 besvärsmål) eller en tredjedel.

Då en härför erforderlig ökning av antalet ledamöter i högsta domstolen icke torde böra ifrågasättas, synes den utväg, som i promemorian anvisats, böra provas.

På sätt framhållits i promemorian kräver genomförandet av de ifrågasatta

fullföljdsbegränsningarna en ej oväsentlig omläggning av högsta domstolens arbetsförhållanden. En inom högsta domstolen verkställd undersökning giver vid handen att en sådan ändrad indelning, som innebär att växling av varje avdelnings sammansättning väsentligen sker först efter en period av tre veckor, såsom i promemorian ifrågasatts, utan större svårigheter kan genomföras. Under första veckan i perioden skulle sålunda avdelningens sex ledamöter fördelas i två grupper för behandling av dispensansökningar, varefter under följande vecka å avdelningen skulle i första hand i regel handläggas under föregående vecka dispenserade besvärsmål, därvid de ledamöter, som deltagit i dispensen, deltaga i avgörandet. Under tredje veckan, då möjligtvis från indelningssynpunkt någon jämkning i sammansättningen kan vara önskvärd, skulle avdelningen huvudsakligen vara sysselsatt med behandling av äldre mål. Vid arbetets ordnande skall iakttagas, att endast fem ledamöter tjänstgöra samtidigt såsom dömande avdelning. Det kan antagas, att under andra veckan i allmänhet kan föredragas ett avsevärt antal andra mål än dispenserade besvärsmål. Även under den tid då allenast två avdelningar äro i tjänstgöring kan en motsvarande anordning tillämpas. Uppenbarligen kunna vissa avvikelser från den sålunda antydda indelningsplanen nödvändiggöras, särskilt då till behandling förekomma mål av vidlyftig beskaffenhet, vilkas föredragning tar flera dagar i anspråk. Dessa avvikelser torde emellertid ej medföra några större olägenheter. Vidare torde en extra avdelning böra anordnas för handläggning främst av nådeärenden.

Ur flera synpunkter hade varit önskvärt om i dispensprövning av krigsrättsmål en av högsta domstolens militära ledamöter kunnat deltaga. Såsom framhållits i promemorian torde emellertid en sådan anordning icke för närvarande vara genomförbar med hänsyn till avfattningen av hithörande grundlagsstadganden. En följd härav kan antagas bliva att, där för målets bedömande militär sakkunskap synes erforderlig, dispensansökningen bifalles och att följaktligen ett större antal dispensansökningar i sådana mål komma att bifallas än som skolat bliva fallet, därest militär sakkunskap funnits att tillgå redan vid ansökningarnas prövning.

I majoritetens yttrande framhålles slutligen, att den föreslagna ordningen förvisso komme att medföra ökning av den betydande arbetsbörda som åvilade högsta domstolens ledamöter. Skulle det visa sig, att genom denna ordning icke vunnnes tillräcklig minskning av den uppkomna arbetsbalansen, syntes annan utväg ej finnas än att frågan om tillfällig ökning av justitierådens antal upptoges till förnyat avgörande.

Minoriteten inom högsta domstolen har som nämnts uttalat sin anslutning till förslaget om begränsning av fullföljdsrätten men har framhållit, att en dylik reform icke ensam för sig kunde beräknas medföra erforderlig verkan utan att det utöver införande av fullföljdsprövning erfordrades en tillfällig utökning av högsta domstolen med en ledamot. Härom har i yttrandet anförts:

Mot en begränsning av fullföljdsrätten till högsta domstolen på sätt i promemorian föreslås och de i samband därmed ifrågasatta åtgärderna till arbetsbalansens nedbringande hava vi i närvarande läge funnit oss icke böra i princip framställa någon erinran.

Om emellertid det med förslaget avsedda syftet skall kunna uppnås — att den 1 januari 1948, då den nya rättegångsbalken förutsattes skola träda i tillämpning, en tyngande balans av äldre mål icke föreligger — synes det oundgängligt att ett mera tillfredsställande arbetsresultat säkerställes därige-

nom att en ökning i antalet sessionsdagar ernås. Med hänsyn till den oavlåtliga stegringen av arbetsbalansen lär nämligen den arbetskvantitet högsta domstolen under övergångstiden skall bemästra bli långt större än som motsvaras av den balans på 800 rotelförda mål vilken — tillika med de mål som antagits inkomma under övergångstiden — lagts till grund för beräkningarna i promemorian.

Redan en beräkning med utgångspunkt från det sammanlagda antal rotelförda mål som numera, efter det promemorian upprättats, föreligger ger sålunda vid handen att den arbetsprestation, som kan antagas komma att under omförmälda tid fordras av högsta domstolen, måste i förhållande till det i promemorian förutsatta antalet ökas med omkring 200 mål, varav 25 ansökningsärenden. Av dessa mål torde omkring 125 kunna beräknas vara underkastade dispensprövning.

Vid bedömandet av arbetsbördans storlek bör vidare beaktas den balans av kompletta veckomål och mål vari handlingarna ännu ej äro fullständiga, vilken till växlande antal alltid förefinnes; denna balans, som ej är inräknad i siffran 800, torde kunna beräknas till omkring 300 mål. Dessa mål synas hava i promemorian behandlats såsom inkomna i enlighet med övergångstidens fullföljdsregler. I själva verket komma de emellertid icke att vara underkastade dispensprövning. Därav följer, att de böra beräknas skola utan reduktion belasta femmansavdelning men däremot icke föranleda någon handläggning å tremansavdelning.

Med hänsyn därtill att såväl den icke rotelförda balans, vilken föreligger den 1 januari 1948, som de av underrätterna tidigare avgjorda mål, vilka efter nämnda dag inkomma till högsta domstolen, skola handläggas enligt den äldre rättegångsordningen, torde det åsyftade gynnsamma utgångsläget för rättegångsreformens ikraftsättande icke kunna anses tillnärmelsevis uppnått, om då föreligger den i promemorian antagna balansen på 500 rotelförda mål. Detta antal synes böra nedbringas med åtminstone omkring 300 mål. Även sistnämnda antal mål bör således högsta domstolen, utöver vad i promemorian beräknats, medhinna under övergångstiden.

Ett mera bestämt uttalande om möjligheten att ernå åsyftat arbetsresultat kan göras endast efter en beräkning av det behövliga antalet sessionsdagar.

Vad angår femmansavdelning medhinnas för närvarande omkring $2\frac{3}{4}$ mål per sessionsdag. I promemorian räknas under övergångstiden med $2\frac{1}{2}$ mål. Med hänsyn till att de å rotlarna balanserade besvär- och revisionsmålen i regel äro åtskilligt vidlyftigare än genomsnittet — helst i den nuvarande balansen ingår ett sextiototal mål med en beräknad föredragningstid av minst en dag för varje, därav omkring hälften antages fordra två dagars föredragningstid eller mera — samt att genom dispensprövningen de lättaste och minsta målen avskiljas, synes man ej böra räkna med större arbetsprestation än 2 mål om dagen. Av den förut omnämnda icke rotelförda balansen torde ett lika stort antal mål som nu kunna medhinnas, och för ansökningsärendena torde för enkelhetens skull kunna beräknas samma arbetsresultat som för dispensärendena eller på sätt nedan sägs $4\frac{1}{2}$ ärende om dagen. Med en sådan beräkning skulle erfordras i medeltal per år 515 sessionsdagar å femmansavdelning.

I fråga om tremansavdelning har i promemorian räknats med ett arbetsresultat av 4 dispensmål per sessionsdag. Även om dessa måls behandling blir mera betungande än för närvarande, torde man dock våga räkna med ett något gynnsammare resultat och höja siffran till $4\frac{1}{2}$. Nådemålen beräknas, ehuru antalet av dem väsentligt ökats, i enlighet med promemorian komma att fylla 60 sessionsdagar. Behovet av sessionsdagar på tremansavdelning skulle i enlighet med det sagda bli 406.

Begränsades antalet sessionsdagar å tremansavdelning på nu angivet sätt, skulle, vid oförändrat antal ledamöter i högsta domstolen, sedan erforderlig tid för justering frånräknats, erhållas 380 sessionsdagar på femmansavdelning. En brist av ej mindre än omkring 135 sessionsdagar å femmansavdelning skulle alltså föreligga. Jämväl med de i promemorian angivna grunderna för beräklandet av arbetsprestationen per sessionsdag uppstode en väsentlig brist. Denna komme dock att stanna vid 89 sessionsdagar. Efter konstaterande härav anföres vidare i yttrandet:

Även om varje förhandsberäkning är vanskelig, är den sålunda antagna bristen i antalet sessionsdagar dock av den storleksordning, att det redan från början får anses uteslutet, att högsta domstolen med tillgängliga arbetskrafter skall kunna under övergångstiden fullgöra den erforderliga arbetsprestationen. Att nu godtaga en otillräcklig organisation i förhoppning att kunna ett följande år genom arbetskrafternas förstärkande taga igen det förlorade innebär i själva verket ett äventyrande av resultatet. Möjligheten att för balansens avarbetande effektivt utnyttja det första året av övergångstiden går till spillo; och en förstärkning för den sedan återstående tiden torde — om den överhuvud skall i förevarande hänseende få den avsedda verkan, vilket måste anses tvivelaktigt — behöva göras av sådan omfattning med därav följande organisatoriska svårigheter att den utvägen om möjligt bör undvikas.

Den i promemorian tilltänkta ordningen i fråga om högsta domstolens arbete synes ägnad att jämväl i andra hänseenden föranleda vissa erinringar. Tillgängliga arbetskrafter kunna sålunda icke fullt ut tillvaratagas inom organisationens ram. Exempelvis frigöres alternativt en ledamot varje vecka då två tremansavdelningar sammanföras till en femmansavdelning. Arbetskraft som ej omedelbart tages i anspråk är delvis avsedd att möta framdeles uppkommande behov vid sjukdomsfall m. m. Den splittring som under pågående arbetsvecka regelbundet återkommer på femmansavdelningar därigenom att åt sådan avdelning skall givas olika sammansättning för olika grupper av mål, kan ock lätt komma att inverka menligt på arbetets jämna gång till förfång för arbetsresultatet.

Högsta domstolens indelning till tjänstgöring, förutom å tremansavdelningar, å allenast två dömande avdelningar, av vilka den ena i första hand skall handlägga under den föregående veckan dispenserade mål, synes innebära, att äldre mål skulle komma att få stå tillbaka för nyinkomna. Detta torde framförallt drabba de i balansen ingående revisionsmålen, varav flera inkommit till högsta domstolen redan under år 1942. För de rättssökande parterna måste det dock framstå såsom synnerligen angeläget att de redan förut mycket gamla målen icke genom ändrad arbetsordning ytterligare undanskjutas. Ett eftergivande av den nuvarande huvudregeln om äldre måls förtur framför yngre synes icke böra ifrågakomma.

Med föranledande av vad nu nämnts och från angivna utgångspunkter hava undersökts de olika möjligheter som kunna stå till buds för att, utan större rubbning i organisationen, på ett bättre sätt tillvarataga arbetskrafterna samt därigenom ernå ett ökat antal sessionsdagar och åtminstone minska antydna olägenheter i fråga om arbetets anordnande. Därvid har såsom en nära till hands liggande utväg erbjudit sig den lösningen att genom en ökning under övergångstiden av antalet ledamöter med en enda låta denne ledamot tillsammans med de två ledamöter, som frigöras genom sjumansmålen avskaffande, bilda en ständig tremansavdelning, huvudsakligen avsedd för dispensprövning i besvärsmål, vid sidan av dels de tre dömande

avdelningarna och dels den tremansavdelning, som enligt promemorian sammansättes under måndagarna alternativt av inträdande och utträdande suppleanter. Då emellertid den blivande relationen tid efter annan mellan femmansmål och tremansmål icke låter sig på förhand överblicka, måste man tydligen äga möjlighet att utjämna relationen mellan arbetet å femmans- och tremansavdelning. En sådan utjämning kan också ske genom att vid förefallande behov ledamöterna å de tre femmansavdelningarna eller två av dem uppdelas en eller annan dag under erforderligt antal veckor å tremansavdelningar, i första hand avsedda för dispensprövning i revisionsmål. Därjämte skulle kunna tillgodoses önskemålet att erhålla en extra tremansavdelning, jämsides med den ständiga, under veckorna närmast efter jul och påsk, då behov av en sådan avdelning med hänsyn särskilt till nådemålsens tillströmning under ferierna regelmässigt är för handen. Självfallet är att vid ett tillvaratagande av arbetskrafterna i den utsträckning som nu föreslagits någon minskning i högsta domstolens arbetskapacitet icke lär kunna undvikas i händelse av sjukdomsfall och därav möjligen föranledd nödvändighet att bereda ersättning för fullgjord suppleanttjänstgöring.

Vid minoritetens yttrande har fogats en indelningsplan för högsta domstolens tjänstgöring jämte en cirkulationsplan för ledamöternas växling å de olika avdelningarna.

Även *nedre justitierevisionen* har ansett sig böra räkna med en något mindre arbetsprodukt och ett även i övrigt ogynnsammare arbetsläge än i promemorian angivits samt har därom anfört följande.

Mot det i promemorian gjorda antagandet, att vid dispensföredragning kunna medhinnas 4 mål om dagen, synes intet vara att erinra. Att genomsnittligen flera mål kunna avgöras vid dispensföredragning än vid föredragning inför fullsuttan avdelning håller nedre revisionen för sannolikt. Å andra sidan torde man därvidlag ej äga räkna med högre antal än det i promemorian antagna, även om man utgår ifrån att i åtskilliga mål dispens kommer att beviljas efter en summarisk föredragning. Ej heller synes något vara att erinra mot beräkningen, att för nådeärenden erfordras cirka 60 dagar.

Vad däremot angår antagandet, att $2\frac{1}{2}$ mål kunna genomsnittligen avgöras per sessionsdag inför fullsuttan avdelning, torde detta komma att visa sig icke motsvara verkligheten. Det må härutinnan erinras, att till fullsuttan avdelning torde komma att hänskjutas till större delen omfångsrika mål. Även om således 35 procent av *antalet* inför dispensavdelning föredragna mål komma att efter beviljad dispens hänvisas till fullsuttan avdelning, torde dessa mål — beräknade efter sitt *omfång* — sannolikt komma att utgöra 50 procent av alla inför dispensavdelning föredragna mål. Även de mål, som balanseras över från tiden före de nya bestämmelsernas ikraftträdande, utgöras till avsevärd del av stora och tidskrävande mål. Det synes därför nedre revisionen troligt, att man icke har att räkna med större antal avgjorda mål än 2 å $2\frac{1}{4}$ per sessionsdag. Då 360 sessionsdagar stå till buds, innebär detta att högst 810 mål om året kunna avgöras å fullsuttan avdelning.

De mål, som å sådan avdelning skola bringas till avgörande, äro enligt promemorian dels 560 dispenserade mål, dels 100 till fullsuttan avdelning direkt gående mål samt 75 ansökningsärenden, tillhoppa 735 mål och ärenden. Därtill kommer på året belöpande andel av den balans, som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande finnes och som icke kan anses såsom normal.

I fråga om den ingående balansen räknar promemorian med 800 mål (här ingå s. k. veckomål men ej nådeärenden). Av tillgängliga, ännu icke publi-

cerade statistiska uppgifter för den 31 december 1944 framgår däremot en balans (med inräknande av veckomål men med avdrag för nådeärenden) av 843 mål.

Promemorian utgår vidare från att 500 mål kunna antagas utgöra normal balans. Nedre revisionen håller före, att den normala balansen icke bör få överstiga 400 mål men heller icke nämnvärt bör få understiga detta antal; det senare med hänsyn till nödvändigheten att kunna rationellt ordna arbetet.

Med utgångspunkt härifrån skulle av balansen böra medräknas (843 — 400) 443 mål, vilket, då antalet nytillkomna mål vore 735, innebure att till föredragning och avgörande å fullsutten avdelning under första året föreläge 1 178 mål. — Då avverkningsförmågan icke överstege 810 mål om året skulle det taga över sex år att nedbringa balansen till önskvärd omfattning. I yttrandet har vidare anförts, att då man har att räkna med förekomsten av helgdagar under vissa sessionsveckor kunde det ifrågasättas, om icke effektiviteten bleve ännu mindre än nedre revisionen beräknat.

Såsom i det föregående nämnts har nedre revisionen velat ifrågasätta, hurvida det icke för att åstadkomma den nödvändiga ökningen i antalet avgjorda mål vore tillräckligt med vissa organisatoriska jämkningar i bestående ordning. Dessa jämkningar skulle innebära att antalet ledamöter å varje dömande avdelning begränsades till fem och att nådeärenden avgjordes å en extra tremansavdelning. Den härigenom frigjorda arbetskraften skulle användas för ytterligare tjänstgöring å femmansavdelning. Nedre revisionen har därvid liksom högsta domstolens majoritet räknat med en balans vid 1944 års utgång av 843 mål, vilken balans, därest ingen åtgärd för dess nedbringande vidtoges, skulle under åren 1945—47 ökas med 177 mål om året. Då nedre revisionen emellertid beräknat den normala balansen 100 mål högre än majoriteten inom högsta domstolen, har utgångspunkten blivit, att det antal mål som det gäller att avarbeta är 974. Om den ifrågavarande planen anføres vidare:

Minskningen av ledamöternas antal på första rummet frigör 2 ledamöter under 47 veckor motsvarande ($2 \times 5 \times 47$) 470 arbetsdagar. Av dessa 470 arbetsdagar tagas (3×60) 180 i anspråk för bildande av en tremansavdelning för nådeärenden under tillhoppa 60 dagar.

Resterande 290 arbetsdagar motsvara $\left(\frac{290}{5}\right)$ 58 sessionsdagar med femmansavdelning. Till dessa 58 sessionsdagar läggas 60 från nådeärenden frigjorda sessionsdagar. Sammanlagt stå årligen 118 sessionsdagar till förfogande för balansens avarbetande.

Under första året skola avarbetas ($443 + 177$) 620 mål. Med beräkning att $2\frac{1}{2}$ mål avgöras per dag skulle vid första årets slut balansen uppgå till (620 — 295) 325 mål. (I nu förevarande sammanhang synes, då fråga är om en sammansättning av mål helt motsvarande den nuvarande, det i remitterade promemorian angivna antalet avgjorda mål per dag eller $2\frac{1}{2}$ kunna läggas till grund för beräkningen.) Andra året skola avarbetas ($325 + 177$) 502 mål. Utgående balans blir då (502 — 295) 207 mål. Tredje året skola avarbetas ($207 + 177$) 384 mål. Utgående balans blir (384 — 295) 89 mål. (Icke heller i detta sammanhang har hänsyn tagits till helgdagar under sessionsveckorna; inverkan härav blir emellertid i detta fall obetydlig.)

Av nämnda 118 sessionsdagar äro 60 redan infogade i arbetsplanen, 15 (3×5) dagar kunna lämpligen bilda en arbetsvecka omedelbart före den nuvarande första arbetsveckan i januari. Återstående 43 dagar kunna med 1 à 2 dagar i veckan inplaceras å en extra avdelning i likhet med tremansavdelningen för nådeärenden.

Den närmare utformningen av de ändringar i tjänstgöringen inom högsta domstolen, som därav föranledas, är nedre revisionen icke i tillfälle att utföra. Vidkommande arbetsförhållandena inom nedre revisionen medför förslaget ej annan ändring än en viss utökning av arbetskrafterna. Kostnaderna för denna utökning torde i vart fall icke överstiga de som föranledas av i remitterade promemorian föreslagna anordning. Förslaget synes vara effektivare än den i remitterade promemorian föreslagna anordningen och skulle medelst en ökning av antalet ledamöter i högsta domstolen med en eller två kunna göras än effektivare.

I några yttranden har föreslagits att rätten att utan fullföljds-tillstånd fullfölja talan borde ytterligare begränsas. Sålunda har *majoriteten inom högsta domstolen* anfört:

Uppenbarligen är det för effektiviteten av den föreslagna begränsningen av fullföljdsrätten av stor vikt att undantagen från huvudregeln starkt begränsas. Enligt förslaget skall bland annat tilltalad, som dömts till straffarbete i ett år eller därutöver eller till förvaring eller internering i säkerhetsanstalt, äga att utan tillstånd fullfölja talan i högsta domstolen. Ett så omfattande undantag minskar i ej ringa mån möjligheten att ernå det önskade resultatet. Ur rättssäkerhetssynpunkt synas några betänkligheter icke möta mot att den föreslagna straffgränsen höjes till två år. Enligt nya rättegångsbalken göres icke något undantag ens för de grövsta brottmålen. Att märka är ock att i grövre brottmål hovrätterna redan nu mer och mer sökt att genom anordnande av muntliga förhör anpassa sig efter de nya rättegångsreglerna. Med hänsyn härtill synes förfarandet i de båda lägre instanserna innebära sådana garantier för riktiga domslut att tillståndsprövning även i sådana mål framstår såsom fullt motiverad.

Efter att ha redogjort för en i promemorian lämnad uppgift, att i medeltal 60 mål om året skulle omfattas av den i promemorian föreslagna undantagsregeln samt att antalet skulle reduceras till hälften, om beträffande de till straffarbete dömda gränsen droges vid en strafftid av två år i stället för ett år, har *Svea hovrätt* yttrat:

Enligt hovrättens mening förtjänar det övervägas, huruvida icke sistnämnda alternativ bör väljas. I mål där mer än ett års straffarbete ådömes anställer hovrätten muntligt förhör, ej blott då sådant begäres utan även eljest så snart anledning därtill förekommer. För rättssäkerheten är det sålunda här sörjt på betryggande sätt, och med hänsyn till många bland de ifrågavarande målens beskaffenhet torde valet av detta alternativ kunna förväntas medföra en avsevärd lindring av högsta domstolens arbetsbörda.

Om den inverkan promemorians förslag skulle erhålla beträffande *nedre justitierevisionens arbetsförhållanden* har *majoriteten inom högsta domstolen* yttrat:

Den föreslagna anordningen kommer att medföra behov av ökade arbetskrafter inom nedre revisionen. För uppnående av den önskade effekten är det vidare nödvändigt, att arbetets fördelning mellan revisionssekreterarna — i huvudsaklig överensstämmelse med vad som sedan flera år sker inom hov-

rätterna — bestämmas efter målens storlek och beskaffenhet och ej efter den tid målens föredragning inför högsta domstolen tar i anspråk. Den nuvarande ordningen är även ägnad att medföra en orättvis fördelning av arbetsbördan mellan revisionssekreterarna och bör ej längre upprätthållas.

Att med säkerhet beräkna, huruvida de föreslagna åtgärderna skola visa sig tillräckliga för att nedbringa balansen i erforderlig omfattning, låter sig ej göra. Av största betydelse för resultatet är att dispensföredragningen, utan att kraven på erforderlig säkerhet eftergivnas, blir inriktad på de omständigheter, som äro avgörande för frågan huruvida fullföljdstillstånd skall beviljas. Icke minst med hänsyn härtill är det av vikt, att ökningen av arbetskrafterna inom nedre revisionen icke blir knappt tillmätt.

Nedre justitierevisionen har i denna fråga anført, att förslaget syntes medföra en radikal omändring av hittills tillämpade arbetsformer, samt har vidare yttrat:

Att exakt angiva hur arbetsförhållandena för revisionssekreterarna och inom nedre revisionen i övrigt skola i detalj ordnas och hur stor ökning av nedre revisionens arbetskrafter, som av förslaget bestämmelser påkallas, låter sig icke göra förrän efter någon tids tillämpning av de nya bestämmelserna nödig erfarenhet vunnits.

För närvarande skall enligt den för nedre revisionen gällande arbetsordningen föredragningen inför högsta domstolen av andra mål och ärenden än dispensärenden såvitt möjligt fördelas så, att — fränsett innehavarna av skiftesrotel, för vilka särskilda bestämmelser gälla — innehavare av ordinarie rotel årligen erhåller 21 föredragningsdagar, varje dag å 4 timmar. Med hänsyn till den tid, som åtgår för justering och som följaktligen minskar den effektiva föredragningstiden, kan denna senare beräknas till 19 dagar årligen. Härtill skall läggas den tid, som för varje revisionssekreterare åtgår till fullgörande av föredragning av dispensärenden, cirka 4 timmar eller en dag årligen. Varje revisionssekreterare föredrager således i allmänhet 20 fulla dagar om året.

Enligt promemorian skulle sammanlagda antalet fulla föredragningsdagar per år utgöra ($400 + 360 + 60$) 820 dagar. Härvid torde dock, såsom förut nämnts, hänsyn icke ha tagits till helgdagar, varför verkliga antalet dagar blir något lägre.

På grund av den dubbelföredragning, som i fråga om dispenserade mål kommer att äga rum vid fullt genomförd ändring i arbetsformerna, kommer föredragningen inför fullsutten avdelning icke att av revisionssekreterarna kräva en mot föredragningen inför dispensavdelning svarande förberedelse tid. Hur stor lättnaden i arbetsbördan blir, låter sig icke siffermässigt beräknas. Nedre revisionen får i detta sammanhang framhålla, att därest dispenserade besvärsmål föredragas redan påföljande vecka inför fullsutten avdelning, blott en repetition av föredragningspromemorian erfordras. — — Å andra sidan kommer i fråga om dispenserade revisionsmål att efter beviljad dispens sedvanlig skriftväxling äga rum, vars innehåll skall inarbetas i föredragningspromemorian. Vidare skola dessa mål sedan föredragas inför fullsutten avdelning i tur med andra mål, vilket kan innebära en betydande tids väntan med därav föranlett extra arbete, måhända också att annan revisionssekreterare föredrager målet för slutligt avgörande.

Om än i allt fall dubbelföredragningen inför fullsutten avdelning kommer att innebära någon minskning i arbetet såvitt angår förberedelserna till föredragning inför fullsutten avdelning, torde däremot arbetet för dispensföredragningarna komma att avsevärt ökas genom att — på sätt ovan antagits —

större antal mål avgöras på dispensavdelning per dag än vad nu sker å dömande avdelning.

Måhända får man därför räkna med ingen eller endast obetydlig ökning av antalet föredragningsdagar såsom möjlig. Men även om man räknar med en ökning till 23 fulla föredragningsdagar årligen såsom en utgångspunkt för beräkningen av behovet av ytterligare revisionssekreterare, skulle krävas sammanlagt minst 35 revisionssekreterare. Då för närvarande, i genomsnitt, finnas 28 revisionssekreterare med full föredragning, innebär detta, att ytterligare 7 revisionssekreterare erfordras för arbetets behöriga gång vid fullt genomförd reform. Dessutom krävas såsom för närvarande 3 extra revisionssekreterare för att möjliggöra inläsande av särskilt tidskrävande mål.

Under tiden intill dess dispensföredragning i någon större omfattning kan komma till stånd torde antalet revisionssekreterare böra allenast efter hand utökas exempelvis med två revisionssekreterare fr. o. m. den 1 juli 1945, med ytterligare två fr. o. m. den 1 oktober 1945 o. s. v.

Ökningen i antalet av högsta domstolen avgjorda mål kommer självfallet att föranleda behov av förstärkning av nedre revisionens arbetskrafter jämväl i övrigt. I detta hänseende må erinras, att antalet föredragningspromemior kommer att ökas liksom ock antalet rubriker och utgående expeditioner. För centrala kansliet och protokollssekreterarna ökas arbetet med uppsättande av rubriker och med expedieringen av utslag och domar och vad därmed sammanhänger. Det kan därför antagas, att ytterligare en protokollssekreterare, minst en, sannolikt två, heltidsamanuenser å centrala kansliet samt, vid fullt genomförd reform, åtminstone fem ytterligare skrivbiträden bliva erforderliga.

Vad registratorskontoret angår, kommer lagakraftbevisens antal att ökas på grund av borttagandet av bestämmelsen i 49 § andra stycket utsökningslagen.

De vid promemorian fogade lagförslagen ha föranlett uttalanden i några yttranden.

I fråga om förslaget till lag om ändring i vissa delar av 30 kap. äldre rättegångsbalken har *Göta hovrätt* anmärkt, att av det samma icke med önskvärd tydlighet framginge, huruvida, då hovrätt fastställt underrätts beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte och talan fullföljdes av den häktade mot hovrättens utslag, för sådan fullföljd erfordrades tillstånd. Hovrätten har anfört, att det emellertid förefölle som om ett sådant hovrättsutslag, oberoende av om det meddelats i ett i hovrätt i huvudsaken anhängigt mål eller icke, skulle omfattas av de slutliga utslag i brottmål, som enligt 8 § andra stycket i förslaget finge fullföljas allenast efter tillstånd. Hovrätten ville ifrågasätta, om det vore lämpligt att fordra prövningstillstånd för fullföljdsrätt i nu avsedda fall, vilka ju krävde särskilt skyndsam handläggning.

Beträffande 20 § har *styrelsen för Sveriges advokatsamfund* velat ifrågasätta, huruvida ej en mindre omredigering borde göras för att förebygga, att stadgandet till äventyrs lästes så, att part som där avsåges, skulle vara berättigad att utan tillstånd, varom förmäldes i 8 §, fullfölja sin talan.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har i fråga om samma lagrum anfört:

Hovrätten vill föreslå, att ordet ytterligare i första punkten får utgå och att i följd härav de två första punkterna sammanföras till en. Det synes

hovrätten vara lämpligt, att fattigdomsintyg får samma innehåll vare sig nedsättning av kostnadsersättning skett eller ej. Hovrätten förutsätter härvid, att kungörelsen den 1 oktober 1915 angående fattigdomsintyg, som omförmäles i 30 kap. 22 § rättegångsbalken, får — med erforderlig ändring av rubriken, ingressen och 1 § — fortfarande gälla. Bibehålles den föreslagna 20 § oförändrad, torde det vara nödvändigt, att föreskrift i administrativ ordning lämnas, att intyg enligt första punkten ej får utfärdas med mindre sökanden hos intygsmyndigheten styrker, att nedsättning av kostnadsersättning skett.

I anslutning till förslaget om ändrad lydelse av 42 § har *justitiekanslers-ämbetet* upptagit fråga om ändring av däri meddelade bestämmelser om skyldighet för part att i besvärsmål delgiva motparten vissa handlingar. Ämbetet har erinrat om att de handlingar som i sådant fall skola delgivas äro hovrättens protokoll och utslag i målet jämte de i hovrätten ingivna handlingar, över vilka motparten ej lämnats tillfälle att yttra sig. Ämbetet har vidare anfört:

Då vice-versa besvär äro anförda, måste klagandena nu låta renskriva hovrättens protokoll och utslag samt delgiva varandra dessa handlingar. Ej sällan har hovrätten hållit muntligt förhör i målet, och det arbete som sålunda utföres utan någon egentlig nytta kan därför bliva ganska betydande och för enskild part betungande ur kostnadssynpunkt. Skyldigheten att delgiva motpart hovrättens protokoll och utslag borde därför ej vara obligatorisk, i händelse denne själv anfört besvär.

I fråga om den till lagförslaget fogade övergångsbestämmelsen har *hovrätten över Skåne och Blekinge* anfört, att hovrätten icke hade något att erinra mot densamma från principiell synpunkt men att dess tillämpning komme att för hovrätterna medföra betydande svårigheter. Hovrätten har därvid yttrat:

Bestämmelsen innebär, att nya lagen skall tillämpas i fråga om domar och utslag, som givas efter den 1 maj 1945, även om desamma med däri innefattat fullföljdsbesked beslutats och kanske till och med utlämnats för expediering före nämnda dag. Detta betyder, att i ett icke ringa antal mål fullföljdsfrågan får företagas till förnyad prövning och att åtskilliga konceptdomar och utslag få skrivas om. Därest ledamot under mellantiden på grund av militärinkallelse eller av annan orsak lämnat hovrätten, uppstå ytterligare svårigheter. För hovrätternas del skulle det således vara till stor fördel om i övergångsbestämmelsen ordet meddelats kunde utbytas mot ordet beslutats. Hovrätten vill emellertid framhålla önskvärdheten av, att inom justitiedepartementet utarbetas formulär till fullföljdsbesked enligt den nya lagens bestämmelser och tillställas hovrätterna i god tid före den dag lagen träder i kraft, detta till vinnande av enhetlighet och undvikande av att samma arbete måste göras inom samtliga hovrätter.

Även *Göta hovrätt* har, under åberopande av att lagen kommer att bliva tillämplig å alla efter lagens ikraftträdande givna domar och utslag även om dessa beslutats eller uppsatts i koncept långt tidigare, velat framhålla angelägenheten av att lagen utfärdades i god tid innan den trädde i kraft samt att hovrätterna likaledes i god tid erhöile tillgång till i justitiedepartementet utarbetade nya formulär till fullföljdshänvisningar.

Det remitterade förslaget till lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar har icke föranlett andra erinringar än att *majoriteten inom högsta domstolen* föreslagit att 2 § under en övergångstid skall erhålla annan lydelse. Ledamöterna ha erinrat om att stadgandet att å envar av högsta domstolens avdelningar arbetet skall fortgå minst 40 veckor om året innebär en ökning för samtliga avdelningar med en arbetsvecka. Denna kunde ej utan stor svårighet uttagas å annan tid än i början av varje kalenderår och skulle alltså kunna uttagas först under år 1946. Ledamöterna ha härom yttrat:

Enligt den föreslagna nya lydelsen av 2 § andra stycket lagen om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar skall å envar av högsta domstolens avdelningar, med iakttagande att någon av avdelningarna alltid kan samlas, arbetet fortgå minst fyrtio veckor om året. Med anledning härav anse vi oss böra framhålla, att de s. k. julferier om tre veckor, som av ålder tillkommit högsta domstolens ledamöter, icke endast medföra tillfälle för dem till rekreation efter en längre arbetsperiod utan också komma i betydande utsträckning till användning för sysslande med mål, för vilkas avgörande erfordras ingående rättsliga utredningar. Vi anse oss icke dess mindre med hänsyn till föreliggande förhållanden ej böra framställa erinran mot den minskning av dessa veckors antal till två, som måste bli en följd av att antalet tjänstgöringsveckor ökas till fyrtio. Nu ifrågavarande bestämmelse skall enligt förslaget, liksom övriga stadganden, träda i kraft den 1 maj 1945. Det må emellertid erinras att visserligen nedre revisionens arbetsår börjar den 1 maj, från vilken dag ny tjänstgöringsskyldighet bestämmes, men att högsta domstolens indelning till tjänstgöring sker för kalenderår och att dess arbetsår således räknas taga sin början den 1 januari. Den nytillkomna tjänstgöringsveckan kan ej utan stor svårighet uttagas å annan tid än i början av varje kalenderår och skulle sålunda kunna tagas i anspråk först under 1946. Med hänsyn härtill och då det icke utan synnerliga svårigheter låter sig göra att under löpande år rubba den för året fastställda indelningen hemställa vi att — med bibehållande i övrigt av den föreslagna tiden för de nya bestämmelsernas ikraftträdande — ovannämnda stadgande förklaras skola träda i kraft först den 1 januari 1946; intill sistnämnda dag bör i stället gälla det nuvarande första stycket i 2 § oförmälda lag. Under återstående delen av innevarande år kunna, med iakttagande att å dömande avdelning regelmässigt endast fem ledamöter samtidigt tjänstgöra, i det närmaste samma arbetsformer som de från och med 1946 års ingång gällande genomföras med anlitande i huvudsak av den nuvarande indelningen genom sammanslagning och delning under erforderligt antal dagar av de på första och andra rummen tjänstgörande avdelningarna. För tiden från lagens ikraftträdande till den 1 januari 1946 torde av hänsyn härtill 2 § tredje stycket böra erhålla sådan ändrad lydelse att ordet »avdelning» utbytes mot »avdelningar».

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen har föranlett erinringar i några av yttrandena.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund har velat ifrågasätta, huruvida det efter förslagets genomförande kunde anses med erforderlig klarhet framgå att hovrätternas domar i verkställighetshänseende vore att behandla såsom

icke lagakraftvunna innan det visat sig huruvida fullföljdstillstånd söktes eller fråga därom avgjorts. Styrelsen har yttrat, att det visserligen framginge av motiven att så vore meningen men att det från allmän processrättslig synpunkt måhända kunde diskuteras, huruvida icke en hovrättsdom kunde anses som lagakraftvunnen, när fullföljd mot domen icke finge ske utan särskild dispens. Det syntes böra övervägas, huruvida icke en särskild lagregel i ämnet vore motiverad till förebyggande av olika tolkning från de exekutiva myndigheternas sida. Styrelsen har vidare yttrat:

Slopandet av andra stycket i 49 § utsökningslagen är icke avsett att innebära någon ändring i sak, såvitt angår de fall, där enligt nu gällande rätt parten äger utan dispens fullfölja talan till högsta domstolen men enligt förslaget ändringsdispens blir erforderlig (fall, som avses i den föreslagna bestämmelsen i 30 kap. 9 § första stycket 2. äldre rättegångsbalken). I dessa fall blir enligt förslaget, liksom nu, hovrättens dom att i verkställighetshänseende behandla såsom icke lagakraftvunnen. För prejudikat- och intressedispensfallen däremot (fall, som avses i den föreslagna bestämmelsen i 30 kap. 9 § första stycket 1. äldre rättegångsbalken) innebär slopandet av andra stycket i 49 § utsökningslagen en icke oväsentlig saklig ändring. Den i hovrätten tappande parten i ett mål, där processföremålets värde understiger summa revisibilis, kan nu icke genom ansökan om prejudikat- eller intressedispens förhindra verkställighet av hovrättens dom, medan förslaget innebär, att varje hovrättsdom i verkställighetshänseende skall betraktas såsom icke lagakraftvunnen. Efter förslagets genomförande skulle följaktligen varje i hovrätten tappande part kunna uppehålla verkställigheten genom att ansöka om prejudikat- eller intressedispens, detta även om tvisten rörde belopp understigande summa revisibilis. Enligt styrelsens mening måste denna konsekvens av förslaget betecknas såsom olämplig. Till de övriga skäl, som i detta hänseende kunna anföras, kan även läggas det, att förslaget kan leda till en icke önskvärd ökning av antalet ansökningar om prejudikat- eller intressedispens och därigenom motverka den nu föreslagna lagstiftningens syfte. För den händelse det icke skulle anses möjligt att redan nu giva hovrätten befogenhet att pröva frågan om omedelbar verkställighet av hovrättens dom, ett spörsmål som styrelsen icke anser sig kunna överblicka, vill styrelsen därför ifrågasätta, huruvida icke det nuvarande stadgandet i 49 § andra stycket utsökningslagen borde bibehållas för de fall, där enligt den föreslagna lydelsen av 30 kap. 10 § äldre rättegångsbalken fullföljdstillstånd enligt 9 § första stycket 2. icke må meddelas.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har anfört, att det syntes lämpligare att det nuvarande stadgandet i 49 § andra stycket utsökningslagen omarbetades därhän, att i de fall hovrätt i sitt utslag angivit, att tillstånd enligt 9 § första stycket 2 icke må meddelas motparten till den som sökt verkställighet, verkställighet må äga rum utan hinder därav att motparten sökt fullföljdstillstånd.

Jämväl *en ledamot av Svea hovrätt* har framhållit som en olägenhet, att ovillkorlig verkställighet icke skulle kunna erhållas i mål som förut drabbats av fullföljdsförbud, med mindre vinnande part kunde förete bevis om att missnöje ej anmälts eller tillstånd till fullföljd ej sökts av motparten.

Nedre justitierevisionen ävensom *nämnde ledamot av Svea hovrätt* ha som en konsekvens av förslaget framhållit, att arbetet på nedre revisionens registratorskontor med utfärdande av lagakraftbevis komme att ökas.

Departementschefen.

Såsom framgår av den i promemorian lämnade framställningen ha särskilda åtgärder vid flera tidigare tillfällen visat sig erforderliga för att nedbringa i högsta domstolen uppkommen arbetsbalans. Jag vill härvid endast erinra om den successiva ökning av antalet justitieråd vilken ägt rum sedan år 1860, då första utökningen utöver det ursprungliga antalet, tolv, vidtogs, samt om 1915 års lagstiftning angående begränsning av fullföljdsrätten. Senast var frågan föremål för åtgärd från statsmakternas sida år 1935, då antalet justitieråd tillfälligt ökades med fyra.

Den balans som för närvarande föreligger i högsta domstolen är ej så stor som den vilken förefanns vid införandet av fullföljdsbegränsningarna och nyssnämnda provisoriska förstärkning av högsta domstolen, då den utgjorde över 2 000 respektive 1 000 mål. Vid senaste årsskiftet har balansen beräknats till 843 mål. Som framgår av de statistiska uppgifterna och även framhållits av högsta domstolens ledamöter är det framförallt antalet besvärsmål som under de senare åren visat en kraftig stegring. Till och med år 1942 har dock antalet avgjorda besvärsmål — vilka ha en viss förtursrätt i förhållande till revisionsmålen — motsvarat antalet inkomna sådana mål, varemot antalet avgjorda besvärsmål under åren 1943 och 1944 avsevärt understigit antalet inkomna dylika mål. I fråga om revisionsmålen har efter hand uppkommit en betydande disproportion mellan antalet inkomna och avgjorda mål. Under år 1944 var antalet avgjorda revisionsmål endast omkring två tredjedelar av antalet inkomna. Den sammanlagda balansen motsvarar ungefär två tredjedelar av högsta domstolens arbetsprodukt under år 1944, då dock antalet avgjorda mål var avsevärt högre än på länge, och är sålunda avsevärd, i all synnerhet som i densamma ingår ett jämförelsevis stort antal vidlyftiga mål.

Oavsett den tidsförlust för parterna och de avsevärda olägenheter i övrigt som uppkomma genom en arbetsbalans i högsta domstolen av den storlek som nu förefinnes skulle måhända likväl icke några särskilda åtgärder varit erforderliga för att påskynda avarbetandet av balansen, om man kunde utgå ifrån att den vore rent tillfällig, framkallad av de särskilda nu rådande krisförhållandena, och komme att relativt snart bortfalla genom minskning i antalet inkommande mål. I vad mån en sådan minskning av antalet inkommande mål kommer att inträda kan nu icke med någon grad av sannolikhet angivas. Övervägande skäl torde dock tala för att någon mera avsevärd minskning icke kommer att äga rum under den närmaste tiden.

Såsom framhållits av lagrådet samt i promemorian och remissyttrandena är det särskilt angeläget, att någon tyngande arbetsbalans icke föreligger vid den tidpunkt, då nya rättegångsbalken träder i tillämpning, enär i annat fall handläggningen av de nya målen fördröjes genom att högsta domstolen under lång tid sysselsättes med äldre mål. Det har framhållits, att ett sådant dröjsmål skulle vara synnerligen olägligt under en rättegångsordning, vilken söker så långt möjligt bygga på muntlighet och omedelbarhet. På grund härav och med hänsyn till vad i det föregående anförts läser det alltså vara nödvändigt att skyndsamt vidtaga särskilda åtgärder för balansens avarbe-

tande. Den tid som kommer att stå till förfogande härför är tydligen beroende av när nya rättegångsbalken kan träda i tillämpning. Vid framläggande den 17 mars 1944 av förslag till promulgationslag och följdförfattningar till nya rättegångsbalken (SOU 1944: 9 och 10) utgick processlagberedningen från att dagen för ikraftträdandet skulle kunna fastställas till den 1 januari 1947. Emellertid har det sedermera, särskilt vid övervägandet av de överrätternas berörande byggnadsfrågor som sammanhänga med processreformen, kommit att framstå såsom ofrånkomligt att ytterligare något anstånd med ikraftträdandet äger rum. Längre uppskov än till den 1 januari 1948 bör dock ej ifrågakomma.

I valet mellan olika utvägar att nå det erforderliga resultatet ligger det måhända närmast till hands att välja den lösning som år 1935 tillgreps, nämligen en tillfällig utökning av högsta domstolens arbetskrafter. Häremot kunna emellertid starka skäl anföras. Såsom i promemorian erinrats har såväl min företrädare vid framläggande av 1942 års proposition med förslag till ny rättegångsbalk som processlagberedningen och nu senast lagrådet i sitt förut omnämnda utlåtande uttalat, att högsta domstolens nuvarande ledamotsantal kunde antagas vara tillfyllest för de arbetsuppgifter som enligt nya rättegångsbalken komme att åvila högsta domstolen. Jag vill härjämte erinra om vad det särskilda utskott som behandlade 1942 års förenämnda proposition anförde därom, att en väsentlig utökning av högsta domstolens arbetskrafter skulle stegra svårigheterna att bevara rättsskipningens enhetlighet och att en sådan utökning vore ägnad att väcka betänksamhet även med hänsyn till en lämplig rekrytering av högsta domstolen. Att denna utväg likväl valdes år 1935, trots att samma betänkligheter då anfördes, berodde på att ingen annan lösning då ansågs stå till buds, vilket uttryckligen framhölls av föredragande departementschefen. Därest ett annat tillvägagångssätt nu erbjuder sig, torde därför förslaget att nedbringa balansen uteslutande eller i allt fall väsentligen genom en tillfällig utökning av antalet justitieråd ej böra väljas.

Nedre justitierevisionen har ansett, att det skulle vara möjligt att om ock ej helt avarbeta den föreliggande balansen under den till buds stående tiden så dock väsentligt nedbringa densamma enbart genom att begränsa antalet ledamöter å varje dömande avdelning till fem samt låta nådeärenden avgöras å en extra tremansavdelning. Den ökning i antalet avgjorda mål som därigenom enligt nedre revisionens beräkningar skulle vinnas är emellertid ej tillräcklig för att den anvisade lösningen skall kunna godtagas. Ökningen i arbetsresultatet torde för övrigt med hänsyn till högsta domstolens inre organisation icke kunna bli ens så stor som nedre revisionen angivit. Högsta domstolen har också ansett det uteslutet att allenast genom ändringar i domstolens arbetssätt åstadkomma den eftersträfvade minskningen av antalet balanserade mål.

Med den i promemorian föreslagna utvägen avses att åstadkomma det erforderliga resultatet genom att redan nu göra fullföljden till högsta domstolen beroende av tillstånd enligt de grunder som avses i 54 kap. 9 och 10 §§ nya

rättegångsbalken. De sifferuppgifter som meddelats i promemorian och i det av högsta domstolens flesta ledamöter avgivna yttrandet göra det troligt, att den ökning i antalet avgjorda mål som enligt förslaget skulle vinnas är tillräcklig, om ej utvecklingen blir alltför ogynnsam. Nämnda ledamöter ha ansett, att det vore erforderligt att högsta domstolens arbetsprodukt ökades med omkring 460 mål om året. I promemorian beräknades, att det årliga arbetsresultatet komme att bliva 1 940 avgjorda mål och ärenden, vilket vad angår revisions- och besvärsmål med ungefär 400 överstiger den nuvarande arbetsprodukten.

Väsentligt ogynnsammare blir läget, därest man i likhet med minoriteten inom högsta domstolen ej anser sig kunna räkna med större arbetsprestation å fullsutten avdelning än i medeltal 2 mål om dagen. Detta skulle innebära, att det årliga arbetsresultatet måste uppskattas till omkring 200 mål mindre än enligt majoritetens uppfattning. Med tanke på att arbetsresultatet under år 1944 utgjorde i genomsnitt omkring 3 mål om dagen förefaller emellertid denna beräkning, även med beaktande av att de mål som passerat dispensprövningen i genomsnitt måste bliva mera tidskrävande, vara alltför låg. I minoritetens yttrande har emellertid även påpekats, att vid bedömande av arbetsbördan borde tagas i beaktande jämväl det antal mål, vari handlingarna ej ännu äro fullständiga vid tiden för de nya bestämmelsernas ikraftträdande. Dessa mål — vilka skola handläggas å fullsutten avdelning — kunna beräknas till 250—300; härtill kommer ett antal mål som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande ännu ej inkommit till nedre revisionen men som skola handläggas enligt den äldre ordningen. Jag vill jämväl framhålla, att det synes angeläget att vid rättegångsbalkens ikraftträdande antalet balanserade mål är lägre än den siffra som i promemorian angivits såsom godtagbar eller 500.

I likhet med majoriteten inom högsta domstolen anser jag likväl den i promemorian anvisade lösningen kunna godtagas såvitt gäller det praktiska resultat den kan antagas medföra i fråga om balansens nedbringande. Emellertid har mot den förordade lösningen invänts, att det knappast vore väl förenligt med rättssäkerheten att beskära fullföljden till högsta domstolen, medan man i de båda lägre instanserna hade kvar den äldre rättegångsordningen, vilken icke gäve samma garantier för ett materiellt riktigt resultat som nya rättegångsbalkens på muntlighet och koncentration grundade förfarande.

De sålunda anförda betänkligheterna ha tidigare berörts av lagrådet, som dock icke ansett dem tillräckligt vägande. Jag delar lagrådets uppfattning och kan härvid i stort sett ansluta mig till de synpunkter som anförts i promemorian. Enligt förslaget, som därutinnan överensstämmer med nya rättegångsbalken, skall fullföljdstillstånd kunna meddelas dels om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av högsta domstolen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle ha synnerlig betydelse utöver det mål varom fråga är — s. k. prejudikat- eller intressedispens — dels ock om anledning förekommer till ändring i det

slut, vartill hovrätten i sitt utslag kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning — s. k. ändringsdispens. Såsom exempel på fall då omständigheterna i målet — oavsett utsikten till ändring — kunna föranleda till dispens har processlagberedningen anført, att starkt delade meningar yppats i de lägre instanserna, att målet är av stor social betydelse, rör grovt brott eller betydande ekonomiska värden eller ock att en förut ostraffad person dömts till ansvar för vanärande brott. En ytterligare garanti för rättssäkerheten är, att för bifall till ansökan om ändringsdispens erfordras allenast, att ett av de i dispensprövningen deltagande tre justitieråden uttalar sig därför.

I promemorian har emellertid föreslagits en särskild bestämmelse med hänsyn till att systemet med tillståndsprövning föreslås infört innan den nya rättegångsordningen börjat tillämpas i de lägre instanserna. Medan enligt nya rättegångsbalken alla mål, med undantag av dem som till högsta domstolen fullföljas av justitiekanslern och riksdagens ombudsmän, äro underkastade tillståndsprövning har i promemorian undantagits jämväl mål, vari den som dömts till straffarbete i minst ett år eller till förvaring eller internering klagar i ansvarsfrågan.

Med hänsyn till vad nu anförts torde några befogade erinringar knappast kunna från de synpunkter det här gäller anföras mot förslaget. Å andra sidan finner jag mig icke kunna biträda de yrkanden som inom högsta domstolen och av Svea hovrätt framställts därom att dispensförfarandet borde utsträckas att omfatta jämväl klagan av tilltalad som dömts till straffarbete i mellan ett och två år.

Av det anförda framgår, att jag är beredd att tillstyrka det i promemorian framlagda förslaget. Jag anser mig emellertid böra framhålla, att de beräkningar som utförts angående dess verkningar grunda sig på osäkra faktorer såsom den blivande dispensprocenten, storleken av måltillströmningen m. m. Osäkerheten i beräkningarna har också framhållits av högsta domstolens ledamöter. De av dessa som ej ansett sig böra redan nu föreslå en ökning av antalet ledamöter ha likväl framhållit, att den i promemorian anvisade metoden måhända icke leder till en tillräcklig minskning av arbetsbalansen och att för sådant fall den enda utvägen synes vara att till förnyat öfvervägande upptaga frågan om en tillfällig ökning av justitierådets antal. Huruvida det skall bliva nödvändigt att tillgripa denna utväg, torde icke vara möjligt att bedöma förrän den nya ordningen hunnit verka en tid.

Såsom framhållits i promemorian och remissyttrandena kommer den ökning av högsta domstolens arbetsprodukt, som de nya fullföljdsreglerna beräknas medföra, att öka arbetsbördan för nedre justitierevisionen. I anledning härav påkallas åtgärder för stärkande av arbetskrafterna i nedre revisionen. Nedre revisionen har i sitt yttrande angivit, att enligt dess beräkningar ytterligare sju revisionssekreterare erfordrades för arbetets behöriga gång vid fullt genomförd reform. Härtill komme en ökning av kanslipersonalen med en protokollssekreterare, en eller två amanuenser samt fem skrivbiträden. Den erfor-

derliga personalökningen torde emellertid ej kunna närmare fastställas, förrän erfarenheter vunnits i fråga om det nya systemets verkningar. Högsta domstolens majoritet har i sitt yttrande föreslagit ändrade principer för målens fördelning mellan revisionssekreterarna. En dylik reform ävensom vissa andra jämkningar i revisionssekreterarnas arbete, vilka kunna bli erforderliga, kunna även påverka personalbehovet. Då verkningarna av reformen, under förutsättning att den föreslagna lagstiftningen träder i kraft den 1 juni 1945, ej kunna göra sig fullt gällande förrän mot slutet av innevarande år, kommer det ökade personalbehovet ej att i sin helhet föreligga redan från början av nästkommande budgetår.

Ökningen i personalbehovet bör tydligen icke föranleda inrättandet av nya ordinarie tjänster. Erforderliga kostnader kunna bestridas från den under andra huvudtiteln i nedre justitierevisionens avlöningsanslag uppförda anslagsposten avlöningar till icke-ordinarie personal. Denna har för budgetåret 1945/46 uppförts förslagsvis med hänsyn till den ökning av personalen i nedre revisionen som kunde förväntas bli erforderlig som följd av att förslag framlades om åtgärder för nedbringande av den i högsta domstolen föreliggande arbetsbalansen. Därvid har förutsatts, att ifrågavarande post skulle maximeras av Kungl. Maj:t och att personalökning utöver ramen för det anvisade beloppet icke skulle medgivas i större omfattning än som erfordrades för arbetsbalansens nedbringande.

I promemorian har föreslagits, att den nya ordningen skall börja tillämpas från och med den 1 maj 1945, därvid som skäl åberopats, bland annat, att högsta domstolens arbetsår började den 1 maj. Enär emellertid ledamöternas indelning till tjänstgöring sker för kalenderår, torde nämnda datum från organisatorisk synpunkt ej vara av betydelse annat än såvitt angår nedre justitierevisionens arbete, vilket planlägges och fastställs för år med början den 1 maj. Då det ej heller torde vara möjligt att på den korta tid som återstår till det föreslagna datum genomföra den omfattande lagstiftning som nödvändiggöres av reformen, synes som dag för ikraftträdandet i stället lämpligen böra sättas den 1 juni 1945.

Vad härefter angår de vid promemorian fogade lagförslagen må följande anföras.

I fråga om förslaget till lag om ändring i vissa delar av 30 kap. äldre rättegångsbalken har Göta hovrätt anmärkt, att av lagtexten syntes framgå att för fullföljd av talan mot hovrätts utslag, varigenom underrätts beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte fastställts, erfordrades tillstånd. Hovrätten har velat ifrågasätta lämpligheten av att i dylika fall fordra tillstånd, eftersom särskilt skyndsam handläggning vore av nöden. Det torde vara otvivelaktigt, att hovrättens tolkning av ifrågavarande stadgande är riktig. Emellertid må erinras om att, därest ansökningen om fullföljdstillstånd bifalles, häktningsfrågan kan utan kommunikation avgöras så gott som omedelbart därefter. Skyndsamhetskravet torde alltså kunna

väl tillgodoses. Någon anledning att göra ändring i det remitterade förslaget på denna punkt synes med hänsyn till det anförda icke föreligga.

Den av styrelsen för Sveriges advokatsamfund mot avfattningen av 20 § framställda erinringen synes böra föranleda viss jämkning av ordalagen för undvikande av den befarade misstolkningen. Vad angår det av hovrätten över Skåne och Blekinge i fråga om samma lagrum gjorda ändringsförslaget må framhållas, att lagrummet avser att jämväl lämna den föreskrift om prioritetsrätt för kostnadsersättning vid oförmåga att nedsätta både sådan ersättning och fullföljdsavgift som nu återfinnes i 20 § första stycket. Då denna prioritet synes tydligast framgå, om stadgandet uppdelas i punkter i enlighet med förslaget — som i dessa delar överensstämmer med 54 kap. 18 § nya rättegångsbalken — har jag ej ansett lämpligt frånga den föreslagna lydelsen i dessa delar. En jämkning av de av hovrätten omnämnda administrativa bestämmelserna om intygs utfärdande blir såsom hovrätten framhållit erforderlig, om förslaget upphöjes till lag.

Enligt lag den 17 juni 1932 skall vad om behörighet att utfärda intyg, som nu är i fråga, är stadgat beträffande borgmästaren i stad, där sökanden har sitt hemvist, gälla i avseende å kommunalborgmästaren, såframt i staden ej finnes magistrat. I samband med den ändring av lagreglerna om utfärdande av intyg som nu föreslås torde även kommunalborgmästare böra i 20 § upptagas bland de till intygs utfärdande behöriga myndigheterna, till följd varav nyssnämnda lag torde böra upphävas.

Den av justitiekanslersämbetet föreslagna ändringen av 42 §, enligt vilket lagrum vid delgivning av besvär bl. a. hovrättens protokoll och utslag i målet skola delgivas motparten, har visserligen icke direkt samband med frågan om fullföljdstillstånd men berör ett spörsmål som icke saknar betydelse. Det är uppenbarligen av vikt, att parterna icke onödigtvis betungas med delgivning av vidlyftiga handlingar. Ämbetet har föreslagit, att befrielse från delgivnings-skyldigheten skulle äga rum i fråga om hovrättens protokoll och utslag, då parterna å ömse sidor anfört besvär. Emellertid må framhållas, att vid delgivning av besvär i hovrätt underrättens protokoll, vari jämväl innefattas utslaget, städse skola undantagas från kommunikationen. Av innehållet i underrättens protokoll erhåller motparten sålunda ej del, såvida han ej själv hos underrätten utlöst dem eller på annat sätt tagit del därav. Det synes ej kunna innebära någon olägenhet att på motsvarande sätt begränsa kommunikationen i högsta domstolen. Ett särskilt skäl att nu företaga en dylik ändring är, att de muntliga förhandlingarna i hovrätterna under senare tid starkt ökats med påföljd att protokollen oftare äro vidlyftiga. Befrielse från delgivningen torde dock böra medgivas allenast i fråga om hovrättens protokoll. Att undantaga jämväl hovrättens utslag synes ej lämpligt.

Enligt promemorian skall som förut nämnts nya lagen ej äga tillämpning i fråga om fullföljd av talan mot hovrätts utslag eller beslut, som meddelats före lagens ikraftträdande. Den sålunda föreslagna övergångsbestämmelsen är avfattad efter förebild av det motsvarande stadgande som fanns fogat vid 1915 års fullföljdslagstiftning. Tydligt är att vissa olägenheter måste uppkom-

ma i övergången, men dessa torde ej kunna anses alltför betungande och synas ej böra föranleda ändring av förslaget på denna punkt.

Utöver vad av det anförda framgår ha allenast smärre jämkningar ansetts böra vidtagas i den remitterade lagtexten.

Vad härefter angår förslaget till lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar torde vad högsta domstolens majoritet anført i fråga om det i 2 § upptagna stadgandet om högsta domstolens tjänstgöringstid böra föranleda, att de regler därom, som för närvarande finnas upptagna i paragrafens första stycke, bibehållas för tiden intill nästkommande årsskifte. I fråga om tredje stycket av paragrafen har högsta domstolens majoritet för tiden intill den 1 januari 1946 föreslagit en mindre jämkning för att möjliggöra viss anordning av arbetet inom högsta domstolen. Jag har ej någon erinran att framställa mot syftet med den föreslagna ändringen. Den föreslagna lagtexten synes mig emellertid giva utrymme för den åsyftade anordningen.

I anledning av en anmärkning som av lagrådet framställts vid granskning av ett till detsamma remitterat förslag till lag om Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar har det föreslagna andra stycket i paragrafen, enligt vilket arbetet å envar av högsta domstolens avdelningar skall, med iakttagande att någon av avdelningarna alltid är samlad, fortgå minst fyrtio veckor om året, jämkats så, att uttrycket »är samlad» utbyts mot »kan samlas».

Mot det vid promemorian fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen ha i ett yttrande framställts erinringar av mera principiell räckvidd.

Förslaget utgår från att ett domstolsavgörande i princip är att anse som icke lagakraftvunnet så länge möjlighet ännu föreligger att genom ordinärt rättsmedel fullfölja talan mot detsamma. Från denna grundsats utgör stadgandet i 49 § andra stycket utsökningslagen i visst hänseende ett undantag. Däri föreskrives, att hovrätts dom, vars överklagande av sökandens motpart är beroende av tillstånd, må verkställas som lagakraftvunnen utan hinder av att motparten ansökt om fullföljdstillstånd; visar motparten, att sådant tillstånd erhållits, skall vad om icke lagakraftvunna utslag eljest gäller lända till efterrättelse.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund har velat ifrågasätta riktigheten av nyssnämnda ståndpunkt. Denna torde emellertid numera vara godtagen. Där-
est man i enlighet med förslaget ur 49 § utesluter nuvarande andra stycket, blir alltså följden, att hovrättsdomar, oavsett huruvida fullföljd må äga rum utan tillstånd eller först efter tillstånd, generellt bliva att jämväl i exekutivt hänseende anse som icke lagakraftvunna, intill dess bevis erhålles att talan ej fullföljts eller ansökan om fullföljdstillstånd ej gjorts eller, om sådan ansökan gjorts, ansökningen blivit avslagen.

Nämnda styrelse ävensom hovrätten över Skåne och Blekinge ha föreslagit, att det ifrågavarande stadgandet skulle, i stället för att upphävas, jämkas

därhän att verkställighet skulle utan hinder av motpartens ansökan om fullföljdstillstånd medgivnas i de fall då allenast prejudikat- eller intressedispens kan ifrågakomma. Därigenom skulle den exekutiva lagkraftens område i realiteten lämnas orubbat såvitt nu är i fråga. Som skäl har anförts, att det vid bifall till promemorians förslag kunde befaras, att dispensansökningar komme att göras blott för att hindra verkställigheten.

Enligt vad processlagberedningen anfört har det ej sällan inträffat, att verkställighet som företagits med stöd av 49 § andra stycket hunnit slutföras, då fullföljdstillstånd enligt nuvarande regler om prejudikat- och intressedispens meddelas. Dessa olägenheter av lagrummets särskilda verkställighetsregler bli- va tydligen allvarligare, därest så gott som all fullföljd mot hovrätts utslag göres beroende av tillstånd. Genomföres nyssnämnda under remissförfarandet framkomna förslag, skulle nuvarande olägenheter väl ej ökas men ej heller i någon mån bortfalla. Mot promemorians förslag kan möhända erinras, att det under en övergångstid ställer exekutionssökanden i en sämre ställning än enligt nya rättegångsbalken, eftersom det ej kombineras med en lagregel motsvarande 17 kap. 14 § nya rättegångsbalken, som ger hovrätten befogenhet att, när skäl äro därtill, förordna om omedelbar verkställighet. I överensstämmelse med den i promemorian uttalade åsikten anser jag, att en dylik lagregel ej bör i detta sammanhang införas, men den försämring i läget som sålunda uppkommer för sökanden synes ej vara av större betydelse med hänsyn till den gynnsamma ställning som en viktig grupp av icke lagakraftvunna hovrättsdomar intager i exekutivt hänseende. Jag vill erinra att i fråga om hovrättsdom, varigenom betalningsskyldighet ålägges, jämlikt 39 § utsökningslagen gäller, att till verkställighet därav utmätning må ske utan hinder av att laga kraft ej ågått, såvida ej gäldenären till fullgörande av domen deponerat vad som blivit utdömt. Med hänsyn till vad nu anförts har jag ansett promemorians förslag böra bibehållas oförändrat.

I enlighet med vad sålunda anförts ha inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag;
- 2) lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över dessa lagförslag, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställa-
n bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sigrid Linders.

¹ Förslagen till lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar samt till lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen, vilka äro lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, ha här uteslutits.

Förslag

till

Lag

om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag.

Härigenom förordnas, *dels* att 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag i nedan intagna delar skall erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives *dels ock* att 27 § samma kapitel skall upphöra att gälla.¹

5 §.

Över utslag, varigenom hovrätt utan att döma till väremålsed visat mål åter till underrätt, må ej klagas; innefattar utslaget prövning av fråga, som inverkar på målets utgång, vare dock part berättigad att däremot fullfölja talan i sammanhang med huvudsaken, där denna kommer under Konungens prövning.

6 §.

Över hovrätts utslag i fråga, som jämlikt 16 kap. 3 § blivit från underrätt fullföljd, må ej klagas, utan så är att hovrätten upphävt beslut, varigenom underrätten förklarat sig behörig att upptaga målet.

Hovrätts utslag i fråga, som enligt 16 kap. 11 eller 12 § dragits under hovrättens prövning, må ej överklagas, där ej beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte blivit av hovrätten fastställt.

7 §.

Allmänt åtal må ej hos Konungen fullföljas av annan än justitiekanslern eller ock riksdagens justitieombudsman eller militieombudsman.

8 §.

Mot hovrätts slutliga utslag i dit fullföljt tvistemål eller ärende må talan ej fullföljas, med mindre Konungen meddelat parten tillstånd därtill.

Vill målsägande eller tilltalad söka ändring i hovrätts slutliga utslag i brottmål, som fullföljts i hovrätt eller blivit dess prövning underställt, erfordras ock därtill Konungens tillstånd. Utan sådant tillstånd må dock talan fullföljas av den tilltalade, såvitt han genom utslaget blivit dömd till straff-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 5 § SFS 1915:137, beträffande 6 § 1 mom. 1933:178 och 1939:320, beträffande 6 § 2 mom. 1933:178, beträffande 6 § 3 mom. och 7—10 §§ 1915:137, beträffande 11 § 1917:253 och 1941:813, beträffande 12 och 13 §§ 1915:137, beträffande 16 § 1915:137 och 1934:28, beträffande 17, 18 och 20 §§ 1915:137, beträffande 21 § 1929:27, beträffande 22—24, 26 och 28—30 §§ 1915:137, beträffande 35 § 1915:137 och 1934:28 samt beträffande 36, 37, 39, 42 och 43 §§ 1915:137.

arbete i ett år eller däröver eller till förvaring eller internering; vill den tilltalade i samband med talan i ansvarsfrågan överklaga utslaget jämväl i övrigt, må det ock ske utan Konungens tillstånd.

9 §.

Tillstånd, som i 8 § omförmäles, må meddelas allenast

1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av Konungen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle hava synnerlig betydelse utöver det mål, varom fråga är, eller

2. om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten i sitt utslag kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning.

Meddelas tillstånd, gälle det utslaget i dess helhet, såvitt parten för talan däremot, så ock beslut, mot vilket talan fullföljes i samband med talan mot utslaget.

10 §.

Ej må i anledning av talan rörande penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas part, om värdet av vad han tappat i hovrätten uppenbart icke uppgår till ettusenfemhundra kronor. Vid beräkning av värdet av vad part tappat må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter målets anhängiggörande.

Ej heller må i anledning av talan rörande ansvar tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas målsägande, med mindre hans talan avser brott, vara straffarbete eller avsättning kan följa, eller tilltalad, med mindre talan avser sådant brott eller ock annat brott och den tilltalade förklarats straffri på grund av sin sinnesbeskaffenhet eller erhållit anstånd med straffs ådömande eller för brottet dömts till tvångsuppfostran, ungdomsfängelse, fängelse, mistning av befattning på viss tid, dagsböter ej under sextio eller böter omedelbart i penningar ej under ettusenfemhundra kronor eller ock blivit fälld till vite omedelbart i penningar ej under belopp, som nu sagts, eller för honom bestämts ny minsta tid för förvaring eller internering.

11 §.

Har hovrätt upphävt underrätts beslut, varigenom väremålsed ålagts, eller i annat mål än sådant, som blivit omedelbart i hovrätten anhängiggjort, dömt till sådan ed, må hovrättens utslag ej utan Konungens tillstånd överklagas. Om sådant tillstånd gälle vad i 9 § är stadgat; dock må ej i något fall tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas.

Har hovrätt i fråga, som jämlikt 16 kap. 3 § blivit från underrätt fullföljd, upphävt beslut, varigenom underrätten förklarat sig behörig att upptaga målet, må talan mot hovrättens utslag ej fullföljas utan Konungens tillstånd. Om sådant tillstånd gälle vad i 9 § är stadgat; ej må dock tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas, med mindre målet är sådant, att parten, om han hade i hovrätten fullföljt talan i själva saken och dess utslag hade

gått honom emot, skulle utan hinder av 10 § kunnat erhålla sådant tillstånd.

12 §.

Har hovrätt meddelat utslag i dit fullföljd fråga, som i 16 kap. 10 § omförmäles, skall beträffande klagan över det utslag i tillämpliga delar gälla vad ovan i 8—10 §§ är stadgat.

13 §.

I mål, som blivit i hovrätt fullföljt eller dess prövning underställt, må ej utan Konungens tillstånd talan emot hovrättens utslag fullföljas allenast beträffande rättegångskostnad. Om fullföljdstillstånd gälle vad i 9 § är stadgat; dock må ej i något fall tillstånd enligt 9 § första stycket 2 meddelas.

16 §.

Då hovrätt meddelar utslag eller beslut, varemot talan må av någondera parten fullföljas antingen omedelbart eller först efter Konungens tillstånd, skall däri givas till känna, huruvida klagan skall av parten föras genom revisionsansökning eller besvär; och varde jämväl angivet, där talan skall fullföljas genom revisionsansökning, huru missnöje skall i hovrätten anmälas, samt, i annat fall, inom vilken tid och varest besvär skola inlämnas, och vad klaganden i övrigt har att iakttaga för fullföljd av sin talan ävensom, då tillstånd till talans fullföljande erfordras, huru sådant tillstånd enligt 37 § skall sökas. Vid hovrättens prövning, att hinder mot talan ej föreligger enligt 5 eller 6 §, och dess föreskrift om sättet för fullföljden skall förbli; motparten må ej heller i övrigt draga frågan om de meddelade föreskrifternas riktighet under Konungens prövning.

Hålles part — — — muntligen avsagt.

17 §.

Då hovrätt meddelar utslag, varemot talan enligt 5 eller 6 § ej må föras, skall hovrätten i utslaget giva det till känna.

Finnes part enligt här ovan i 8—13 §§ givna stadganden icke vara berättigad till fullföljd av talan, med mindre Konungens tillstånd därtill inhämtats, skall hovrätten i samband med underrättelse, som i 16 § sägs, giva det till känna. Hovrätten ange ock på vilka grunder sådant tillstånd med hänsyn till utgången i hovrätten må meddelas. Gälla för olika delar av utslaget skilda grunder, skall hovrätten underrätta parten om innehållet i 9 § andra stycket.

Menar part, att beslut, som i första eller andra stycket sägs, är oriktigt, äge han i samband med fullföljande av talan mot hovrättens utslag påkalla prövning av frågan. Avser sådan fråga, huruvida på grund av bestämmelserna i 10 § hinder möter för tillstånd enligt 9 § första stycket 2, skall den avgöras i samband med partens ansökan om tillstånd att fullfölja talan; i fall som nu sagts må prövning av frågan påkallas i ansökningen. Till styrkande av värdet av vad part tappat i hovrätten må ej hos Konungen förebringas ny bevisning.

18 §.

Vill part utverka sig tillstånd, varom i detta kapitel förmäles, fullgöra vad för varje särskilt fall är föreskrivet beträffande talans fullföljande. Har hovrätten enligt 17 § första stycket förklarat, att talan ej må föras mot dess utslag, och vill part påkalla prövning av beslutet, meddele hovrätten på begäran underrättelse som i 16 § sägs.

20 §.

Nedsätter den, som vill fullfölja talan, föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens kostnadsersättning, men förmår han på grund av fattigdom ej tillika nedsätta fullföljdsavgift, vare det ej hinder för honom att fullfölja talan, om han med intyg av Konungens befallningshavande eller underrätten eller häradshövdingen eller borgmästaren eller kommunalborgmästaren eller landsfiskalen eller, i mål från Norrbottens eller Västerbottens läns lappmark, lappfogden i den ort, där sökanden har sitt hemvist, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av ytterligare etthundrafemtio kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödtorftigt uppehälle. Kan han icke gälda ens det belopp, som skall nedsättas till säkerhet för kostnadsersättning, vare det likväl ej hinder för honom att fullfölja talan, om han med intyg, som nu sagts, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av etthundrafemtio kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödtorftigt uppehälle. Äro för den myndighet, hos vilken sådant intyg sökes, sökandens förmögenhetsvillkor icke kunniga, uppdrage myndigheten åt trovärdig person att hålla undersökning där- om och give sedan intyg, där det provas kunna ske.

21 §.

Vill part söka revision, åligger det honom att sist å trettionde dagen från den dag, då hovrättens utslag gavs, skriftligen hos hovrätten anmäla missnöje.

Den, som — — — anmäla missnöje.

Ej vare — — — höra motparten.

22 §.

Part, som söker revision, skall inom den i 21 § angivna tid till hovrätten inkomma med Konungens befallningshavandes bevis om nedsättning av de i 19 § föreskrivna belopp; har ej något av dessa belopp eller allenast belopp till säkerhet för kostnadsersättning nedsatts, skall han före utgången av nämnda tid inkomma med sådant intyg om fattigdom, som i 20 § sägs.

Har part i rätt tid inkommit med vederbörlig myndighets intyg om fattigdom, men är intyget ej av det innehåll, som i 20 § föreskrives, varde parten förelagt att inom viss tid inkomma med behörigt intyg, vid äventyr att, där sådant intyg icke är i hovrätten tillgängligt, då missnöjesanmälan företages till prövning, parten skall hava förlorat sin talan. Ingiver parten i stället för intyg, som nu sagts, Konungens befallningshavandes bevis om nedsättning av det belopp, varom fråga är, vare det ock gillt.

23 §.

Har part rätteligen anmält missnöje, give hovrätten bevis därom med underrättelse om vad parten därutöver har att iakttaga för fullföljd av sin talan. Erfordras tillstånd till talans fullföljande, varde jämväl angivet, huru sådant tillstånd enligt 28 § skall sökas.

Ej må — — — Konungens prövning.

24 §.

Varder ej missnöje anmält inom föreskriven tid, eller försummar part att iakttaga något av vad i 22 § är föreskrivet, stånde hovrättens utslag fast, där ej inom samma tid visas laga förfall. Visas förfall, utsatte hovrätten ny tid.

Har missnöjesanmälan — — — genom besvär.

26 §.

Part, som rätteligen anmält missnöje med hovrättens utslag, skall sist å fyrtiofemte dagen från den dag, då utslaget gavs, till Konungens nedre justitierevision inkomma med revisionsinlaga. Vid inlagan foga sökanden överklagade utslaget jämte bevis om anmält missnöje ävensom underrättens protokoll i målet, såvitt deras insändande ej åligger hovrätten, samt de hos hovrätten förda protokoll.

28 §.

Ansökan om sådant tillstånd till talans fullföljande, varom i detta kapitel förmäles, skall i mål, som fullföljes genom revisionsansökning, fogas vid revisionsinlagan. Ansökan må ock göras i revisionsinlagan.

Ansökningen skall innehålla de skäl, å vilka den grundas. Andra skäl komma ej under bedömande.

29 §.

Finner vid prövning av ansökan, som i 28 § omförmäles, Konungen nödigt att höra motparten över ansökningen, skall vad i 27 kap. 6—14 §§ är för hovrätt stadgat i tillämpliga delar gälla. Är ansökningen ej gjord i revisionsinlagan, skall vid delgivning av ansökningen revisionsinlagan bifogas. Varder ansökningen avslagen, må i samband med beslutet härom ersättning för kostnad tillerkännas part, som hörts över ansökningen.

Bifalles ansökningen — — — nu sagts.

30 §.

Försummar part, som anmält missnöje, att inom föreskriven tid inkomma med revisionsinlaga eller ansökan, som i 28 § sägs, stånde hovrättens utslag fast, där ej inom samma tid visas laga förfall. Visas förfall, utsätter Konungen ny tid.

Varder ansökan — — — meddelade beslut.

35 §.

Vill någon anföra besvär över hovrätts utslag eller beslut, skall han sist å trettionde dagen från den dag, då utslaget eller beslutet gavs, till nedre justitierevisionen inkomma med sina besvär. Vid besvären foga klaganden överklagade utslaget eller beslutet samt underrättens och hovrättens i målet förda protokoll, såvitt deras insändande ej åligger hovrätten efter ty i 40 § sägs.

Part, som — — — delgavs honom.

Har hovrätt — — — viss tid.

36 §.

Klaganden skall inom den i 35 § angivna tid till nedre justitierevisionen inkomma med Konungens befallningshavandes bevis om nedsättning av de i 19 § föreskrivna belopp; har ej något av dessa belopp eller allenast belopp till säkerhet för kostnadsersättning nedsatts, skall han före utgången av nämnda tid inkomma med sådant intyg om fattigdom, som i 20 § sägs.

Har klaganden i rätt tid inkommit med vederbörlig myndighets intyg om fattigdom, men är intyget ej av det innehåll, som i 20 § föreskrives, varde klaganden förelagt att inom viss tid inkomma med behörigt intyg, vid äventyr att, där sådant intyg icke är hos Konungen tillgängligt, då målet företages till avgörande, klaganden skall hava förlorat sin talan. Ingiver klaganden i stället för intyg, som nu sagts, Konungens befallningshavandes bevis om nedsättning av det belopp, varom fråga är, vare det ock gillt.

37 §.

Ansökan om sådant tillstånd till talans fullföljande, varom i detta kapitel förmäles, skall i mål, som fullföljes genom besvär, fogas vid besvärsskriften. Ansökan må ock göras i besvärsskriften.

Ansökningen skall innehålla de skäl, å vilka den grundas. Andra skäl komma ej under bedömande.

39 §.

Hava ej i mål, som skall genom besvär inom viss tid hos Konungen fullföljas, besvär inom den tid inkommit, eller försummar klaganden att inom föreskriven tid inkomma med bevis om nedsättning av de i 19 § omförmälda belopp eller i stället iakttaga vad i 36 § är för särskilda fall stadgat eller att inom sagda tid inkomma med ansökan om tillstånd, som i 37 § avses, stånde hovrättens utslag eller beslut fast, där ej inom samma tid visas laga förfall. Visas förfall, utsätter Konungen ny tid.

Varder ansökan, som i 37 § sägs, avslagen, stånde överklagade utslaget eller beslutet fast, därom besked intages i Konungens över ansökningen meddelade beslut.

42 §.

Finnes någon böra höras över ansökan, som i 37 § sägs, eller över besvär, som hos Konungen anförts, eller över annan inlaga, som i målet ingivits till Konungen, skall vad i 27 kap. 6—14 §§ är för hovrätt stadgat i tillämpliga

delar gälla. Är ansökan, som nu sagts, ej gjord i besvärsskriften, skall vid delgivning av ansökningen besvärsskriften bifogas; i föreläggande för motparten skall intagas underrättelse, att han har att yttra sig jämväl över besvären. Varder ansökningen avslagen, må i samband med beslutet härom ersättning för kostnad tillerkännas part, som hörts över ansökningen.

Då motparten höres över besvär, skola jämväl hovrättens utslag i målet samt de i hovrätten av klaganden ingivna handlingar, över vilka motparten ej lämnats tillfälle att yttra sig, delgivas honom.

Skall delgivning av besvär äga rum, sedan klaganden erhållit Konungens tillstånd att fullfölja talan, skall jämväl Konungens beslut delgivas motparten.

43 §.

Gör Konungen — — — avgiften kronan.

Har part nedsatt fullföljdsavgift, ändå att sådan rätteligen ej skolat av honom gäldas, förordne Konungen i samband med avgörande av målet eller, där ansökan om tillstånd, varom i detta kapitel förmäles, varder avslagen, i samband med beslutet härom, att han äger återfå avgiften.

Om och i vad mån belopp, som part nedsatt till säkerhet för motpartens kostnadsersättning, må lyftas av honom eller motparten, därom förordnar ock Konungen vid meddelande av utslag i fullföljt mål eller på ansökan, som i 34 § sägs, eller, där ansökan om tillstånd, varom i detta kapitel förmäles, varder avslagen, i samband med beslutet härom.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juni 1945; dock skall i fråga om fullföljd av talan mot hovrätts utslag eller beslut, som tidigare meddelats, äldre lag tillämpas.

Genom denna lag upphäves lagen den 17 juni 1932 (nr 270) om behörighet för kommunalborgmästare att utfärda fattigdomsintyg, som omförmäles i 30 kap. 22 § rättegångsbalken.

Bilaga A.

P. M.**angående nedbringande av arbetsbalansen i högsta domstolen.**

Vid de överväganden, som inom justitiedepartementet ägt rum rörande åtgärder för förberedande av nya rättegångsbalkens ikraftträdande, har uppmärksamrats frågan om nedbringande av högsta domstolens arbetsbalans. Även lagrådet har i samband med sin granskning av ett av processlagberedningen utarbetat, till lagrådet remitterat förslag till lag om Kungl. Maj:ts högsta domstols sammansättning och tjänstgöring upptagit denna fråga till behandling.

Tidigare åtgärder.

Den av lagrådet i dess yttrande berörda frågan om nedbringande av högsta domstolens arbetsbalans har vid skilda tidpunkter och i olika sammanhang behandlats av statsmakterna och även lett till förstärkning av domstolens arbetskrafter. Sålunda utökades justitierådets antal år 1860 från 12 till 16, år 1897 från 16 till 18 och år 1905 från 18 till 21. Den år 1905 företagna ökningen avsågs att endast vara tillfällig; efter 1908 års utgång skulle antalet ledamöter, i den mån sådant på grund av inträffade ledigheter kunde ske, nedbringas till 18. Redan före denna tidpunkt upptogs ånyo, i samband med frågan om inrättande av en högsta förvaltningsdomstol, spørgsmålet om högsta domstolens organisation och ledamotsantal. Den högsta domstolen dittills åvilande laggranskningen överflyttades år 1909 i samband med regeringsrättens tillkomst å en nybildad institution, lagrådet, vari skulle tjänstgöra tre justitieråd och ett regeringsråd; i anslutning härtill ökades antalet justitieråd till 24.

De sålunda vidtagna åtgärderna visade sig emellertid även de otillräckliga för att förebygga en allt större arbetsbalans i högsta domstolen. Ur synpunkten av rättsskipningens allmänna intressen framkommo samtidigt starka betänkligheter mot en ytterligare utökning av antalet justitieråd. Den begränsning av högsta domstolens arbetsbalans, som visat sig nödvändig, ansågs i huvudsak böra vinnas genom inskränkningar i fullföljdsrätten. I detta syfte infördes år 1915 i 30 kap. äldre R.B. bestämmelser om summa revisibilis och andra begränsningar av fullföljdsrätten.

Ifrågavarande begränsningar innebära i huvudsak följande.

Mot hovrätts slutliga utslag i dit fullföljt tvistemål eller ärende, som angår penningar eller sådant som kan skattas i penningar, får talan ej fullföljas, när värdet av vad parten i hovrätten tappat uppenbart icke uppgår till 1 500 kronor (summa revisibilis). Rör målet även sådant, som ej kan skattas i penningar, och har utslaget därutinnan gått parten emot, äger han dock full-

följa talan i målet. I till hovrätten fullföljt eller denna underställt brottmål får målsägande ej söka ändring i hovrättens utslag, om ej hans talan avser ansvar för brott, varå straffarbete eller avsättning kan följa. Ej heller den tilltalade äger söka ändring i hovrättens utslag med mindre han blivit sakfälld för sådant brott eller för annat brott dömts till frihetsstraff eller vissa andra med frihetens förlust förenade påföljder, mistning av befattning på viss tid, dagsböter ej under 60 eller fällts till böter eller vite i penningar ej under 1 500 kr. Rör brottmål annat än ansvar gälla motsvarande regler som för tvistemål och ärenden. Part, som enligt nu angivna regler ej äger fullfölja talan, äger dock hos Konungen söka tillstånd till talans fullföljande. Sådant tillstånd må meddelas, om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att hans talan prövas, eller ock om parten visar, att talans prövning för honom skulle ha synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet.

De 1915 beslutade fullföljdsbegränsningarna hade till en början den verkan, att högsta domstolens arbetsbalans kunde avsevärt nedbringas. Efter år 1922 inträdde emellertid åter en fortlöpande stegring och vid sammanträde den 24 april 1934 med högsta domstolens samtliga ledamöter förenade sig dessa om ett yttrande, vari framhölls, att den stora arbetsbalansen i högsta domstolen och den därav föranledda långsamheten i rättsskipningen utgjorde en så allvarlig olägenhet, att omedelbara åtgärder för balansens minskning måste anses påkallade. En sådan åtgärd kom därefter år 1935 till stånd genom införande av mellaninstans även för skiftesmål. Då emellertid den arbetsbesparing, som beräknades härigenom komma att uppstå, icke ansågs tillräcklig för nedbringande av arbetsbalansen, lät chefen för justitiedepartementet till högsta domstolens ledamöter under år 1934 överlämna en promemoria angående vissa åtgärder, som i sådant hänseende kunde ifrågakomma. I promemorian ifrågasattes en tillfällig ökning av antalet justitieråd, varigenom skulle möjliggöras, att högsta domstolen tidvis kunde arbeta på fyra, i stället för tidigare tre, dömande avdelningar. Ut i sitt över promemorian avgivna yttrande framhöll majoriteten inom högsta domstolen (16 ledamöter), att farhågorna för att en ökning av antalet dömande avdelningar skulle komma att motverka högsta domstolens viktiga uppgift att befordra rättsenheten alltjämt ägde sitt berättigande men att den uppkomna arbetsbalansen icke vore större än att den, därest ytterligare en avdelning inrättades, skulle kunna inom mycket kort tid nedbringas till normal omfattning. En minoritet inom högsta domstolen (8 ledamöter) ansåg, att ett varaktigt nedbringande av arbetsbalansen endast kunde vinnas genom ytterligare begränsningar i fullföljdsrätten, samt fann sig på denna grund och med hänsyn till de allvarliga farhågor, som vore förenade med en utökning av antalet dömande avdelningar i högsta domstolen, icke kunna tillstyrka förslaget.

I anslutning till den mening, som uttalats av högsta domstolens majoritet, förordnades genom lag den 15 mars 1935, att högsta domstolen från och med den 1 oktober 1935 och intill den 1 september 1936 eller den tidigare dag, som Kungl. Maj:t bestämde, skulle bestå av 28 justitieråd samt att därefter anta-

let justitieråd skulle, i den mån sådant i följd av inträffade ledigheter kunde ske, nedbringas till 24. Därjämte meddelades i lagen bestämmelser om högsta domstolens tjänstgöring under viss tid å fyra avdelningar. Den utökning av högsta domstolen, som sålunda kom till stånd, har numera avvecklats.

Högsta domstolens organisation och arbetssätt.

Högsta domstolens organisation bestämmes i första hand av de för domstolen gällande domförhållsreglerna.

Enligt § 22 regeringsformen kunna ringare mål i högsta domstolen prövas och avgöras av fem ledamöter så ock av fyra, om alla fyra äro ense om slutet. Över viktigare saker skola minst sju döma. Det högsta antalet ledamöter som — med undantag för de s. k. plenimålen, vilka avgöras av högsta domstolen i dess helhet — må deltaga i avgörandet av något mål är åtta.

Sedan högsta domstolens ledamotsantal år 1860 utökades utöver 12, har högsta domstolen arbetat på avdelningar. Ut i stadgan den 23 oktober 1860, vari ledamotsantalet bestämdes till 16, föreskrevs, att högsta domstolen under sex månader skulle arbeta på två avdelningar samt övriga sex månader på en avdelning i sänder; för varje justitieråd följde härav en årlig tjänstgöring på nio månader. Enligt lagen den 26 mars 1897, varigenom ledamotsantalet höjdes till 18, begränsades den tid, varunder högsta domstolen skulle arbeta på allenast en avdelning, till omkring fyra månader (18 veckor), varjämte föreskrevs att under sex veckor högsta domstolen borde, om den med hänsyn till antalet mål och ärenden funne det nödigt, arbeta på tre avdelningar. Anordningen med tre avdelningar kom att tillämpas under de följande åren, varvid dock å två avdelningar tjänstgjorde endast fem ledamöter å varje avdelning. I samband med den år 1905 företagna utökningen till 21 justitieråd utsträcktes tjänstgöringen å den tredje avdelningen från sex till 25 veckor. En följd av utökningen var, att å en av avdelningarna under 29 veckor samtidigt tjänstgjorde endast fem justitieråd.

Sedan genom lagen den 26 maj 1909 justitierådets antal utökats till 24, av vilka dock tre skulle tjänstgöra i lagrådet, begränsades den tid, varunder högsta domstolen skulle arbeta på allenast en avdelning, till åtta veckor; i övrigt skulle högsta domstolen arbeta på två avdelningar med undantag av 17 veckor, då arbetet skulle bedrivas på tre avdelningar. Anordningen innebar, att den för ledamöterna tjänstefria delen av året nedbringades, bortsett från sedvanliga jul- och påskferier, från tio veckor till åtta veckor.

I samband med frågan om begränsningarna av fullföljdsrätten till högsta domstolen upptogs även spörsmålet om ökning av högsta domstolens arbetsprodukt genom vissa organisatoriska förändringar i högsta domstolens arbete på avdelningar. Härvid kom särskilt under övertvägande utsträckning av arbetet på femmansavdelning. Till grund för den år 1915 antagna och i huvudsak ännu gällande lagen om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar ligger den principen, att tjänstgöring å femmansavdelning skall anlitas i så stor utsträckning som möjligt, dock att tjänstgöring med sju ledamö-

ter skall för prövning av viktigare mål bibehållas å en avdelning. Tjänstgöringen å avdelning är för närvarande så ordnad, att en sju mansavdelning tjänstgör hela året — med undantag av tre veckor vid jul och två veckor vid påsk, som tagas i anspråk för ferier — eller 47 veckor. Arbetet på femmansavdelningar omfattar 39 veckor på andra avdelningen samt 29 veckor på tredje avdelningen. Hela antalet tjänstgöringsveckor för samtliga avdelningar utgör alltså 115, eller, med jämn fördelning å samtliga tre avdelningar, $38\frac{1}{3}$ veckor. Arbetet å tjänsterummet fortgår varje vecka under fem helgfria dagar och med en arbetstid av minst fyra timmar dagligen. Härtill kommer ett betydande hemarbete för avfattande av domar och utslag i föredrag-na mål.

Vid sidan av den tjänstgöring, som sålunda upptages av prövning och avgörande av i högsta domstolen förekommande mål och ärenden, har högsta domstolen sedan år 1915, då de förut antydda begränsningarna i fullföljdsrätten infördes, att fullgöra den dispensprövning i vissa till högsta domstolen fullföljda mål och ärenden, som enligt § 18 mom. 2 regeringsformen tillkommer högsta domstolen. Denna prövning verkställles av en särskild avdelning, sammansatt av tre justitieråd.

Såsom framgår av vad förut yttrats utgör det sammanlagda på en gång i högsta domstolen arbetande antalet justitieråd högst 17. De ledamöter, som sålunda icke omedelbart tagas i anspråk för tjänstgöring, äro i tur och ordning tilldelade vissa hemveckor i syfte att bereda dem lätnad i arbetet och tillfälle till hemarbete. I viss utsträckning tagas de sålunda tjänstefria ledamöterna i anspråk å den särskilda dispensavdelningen.

Högsta domstolens arbetsprodukt.

Beträffande högsta domstolens arbetsprodukt under olika år må här ur Statistisk årsbok för år 1944 intagas följande uppgifter, avseende åren 1891—1943. Antalet årligen avgjorda revisionsmål har växlat mellan ett högsta medeltal för femårsperioden 1916—20 av 672 mål och ett lägsta antal för år 1941 av 281 mål. Det högsta antalet avgjorda kriminella besvärsmål eller 755 föreligger för år 1943; det minsta antalet eller 367 mål för femårsperioden 1921—25. Antalet i högsta domstolen avgjorda jorddelningsmål, som under 1931—35 steg till ett högsta antal av 162, har efter införandet år 1935 av mellaninstans i jorddelningsmål för år 1943 nedgått till 18. Ut i högsta domstolen avgjorda civila besvärsmål utgjorde högst 263 under femårsperioden 1911—15 och lägst, under femårsperioden 1931—35, 119. Sedan 1915 har tillkommit en ny grupp av ärenden, avseende ansökan om tillstånd att fullfölja talan till högsta domstolen. Dessa ärenden, som handläggas av en särskild avdelning med tre justitieråd (dispensavdelningen), ha uppnått sitt högsta antal under 1931—35 med 234 ärenden och sitt lägsta under 1916—20 med 109 ärenden. En betydande ökning företer antalet handlagda nådeärenden. Från att under femårsperioden 1906—10 ha utgjort allenast 152, uppvisade de för 1943 sitt högsta antal för redovisningsperioden eller 1 164. Av en sammanläggning av alla årligen avgjorda mål och ärenden framgår, att detta antal

under hela perioden fram till 1930 tämligen konstant hållit sig vid ett medeltal av 1 700—1 900. Under de följande åren inträdde, med hänsyn till den starka ökningen av nådemål, en stegring; det högsta redovisade antalet under året avgjorda mål och ärenden uppvisar år 1943 med 2 622, vari dock ingå 1 164 nådeärenden. Vad angår fördelningen mellan olika grupper av mål och ärenden må i övrigt framhållas, att medan antalet avgjorda — liksom inkomna — revisionsmål företett en märkbart minskande tendens, en motsvarande stegring ägt rum i antalet kriminella besvärsmål.

Beträffande högsta domstolens arbetsbalans vid slutet av varje arbetsår framgår av de statistiska uppgifterna, att denna, som till början av 1880-talet varit tämligen obetydlig, därefter oavbrutet steg, intill dess densamma för femårsperioden 1911—15 uppnådde sitt maximum eller 2 476 oavgjorda mål och ärenden. De år 1915 införda fullföljdsbegränsningarna ledde därefter till en ganska snabb minskning, så att balansen för femårsperioden 1921—25 nedgick till 802 mål. Härefter inträdde ånyo en stegring, för femårsperioden 1926—30 till 1 063 och för 1931—35 till 1 176 mål. Under 1936—40 nedgick i anledning av den då företagna utökningen av högsta domstolen balansen ånyo och utgjorde i medeltal 709 för år samt år 1941 683 mål. Efter 1941 har ånyo inträtt en stigande tendens; år 1943 utgjorde balansen 825 mål. Någon minskning torde icke vara att motse för år 1944.

Åtgärder för balansens nedbringande.

Uti sitt förut omnämnda yttrande har lagrådet erinrat, att till följd av förhållanden, som betingades av världskriget, antalet inkommande mål på senare tid ökats och att arbetsbalansen för närvarande vore större än som kunde anses som normalt. Såsom ett särskilt skäl att redan nu vidtaga åtgärder för balansens nedbringande har lagrådet framhållit angelägenheten av att någon tyngande arbetsbalans icke föreläge vid den tidpunkt, då den nya rättegångsordningen trädde i tillämpning. I annat fall komme handläggningen av de nya målen att fördröjas genom att högsta domstolen under lång tid bleve fullt sysselsatt med äldre mål; ett sådant dröjsmål vore synnerligen olägligt under en rättegångsordning, som i stor utsträckning byggde på muntlighet och omedelbarhet.

Den arbetsbalans, som för närvarande föreligger i högsta domstolen, är visserligen icke av den omfattning att den i och för sig med nödvändighet skulle påkalla omedelbara åtgärder för dess nedbringande till mera normal omfattning. Vid bedömande av denna fråga måste emellertid stor vikt tilläggas de olägenheter, som skulle vara förenade med att vid nya R.B:s tillämpning å förfarandet i högsta domstolen en mera avsevärd balans skulle föreligga i fråga om äldre mål. Starka skäl torde alltså tala för att redan nu vidtaga av förhållandena påkallade åtgärder för balansens nedbringande.

Lagrådet har i sitt yttrande anvisat två utvägar som i nyss angivna syfte kunna ifrågakomma. Den ena är att, såsom skedde 1935, tillfälligt förstärka högsta domstolens arbetskrafter och den andra att ytterligare begränsa rätten

till fullföljd till högsta domstolen; för sin del har lagrådet ansett den sistnämnda utvägen vara att föredraga.

Mot att nu skrida till en utökning av högsta domstolens ledamotsantal kunna anföras starka skäl. Enligt den mening, som uttalades såväl av departementschefen vid framläggande av 1942 års proposition med förslag till ny rättegångsbalk som ock av processlagberedningen samt nu senast av lagrådet vid dess behandling av processlagberedningens förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, torde sannolikheten tala för att domstolens nuvarande ledamotsantal skall visa sig tillfyllest för de arbetsuppgifter, som enligt nya R.B. komma att åvila högsta domstolen. Ur synpunkten av rättsskipningens allmänna intressen kunna, såsom ock framhållits i olika sammanhang och senast av det särskilda utskott, som behandlade 1942 års förutnämnda proposition, starka betänkligheter resas mot en sådan utökning. Härtill kommer, att en mera tillfällig utökning av ledamotsantalet denna gång icke, såsom år 1935, utan svårighet torde, med hänsyn till den beräknade avgången av justitieråd, kunna avvecklas under de närmaste åren. En utökning av antalet justitieråd torde därför icke böra ifrågakomma med mindre annan utväg ej står till buds.

Såsom en framkomlig väg har lagrådet anvisat, att redan före nya R.B:s ikraftträdande göra fullföljden beroende av tillstånd enligt de grunder, som avses i 54 kap. 9 och 10 §§ nya R.B.

Enligt den fullföljdsordning, som är föreskriven i 54 kap. nya R.B., erfordras i mål, som från underrätt fullföljts till hovrätt, i regel särskilt tillstånd för att talan mot hovrättens dom eller beslut i målet skall komma under högsta domstolens prövning. Sådant tillstånd, prövningstillstånd, må meddelas allenast 1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av högsta domstolen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle hava synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet (prejudikat- och intressedispens) eller 2. om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning (ändringsdispens). I mål, motsvarande dem, som drabbas av de genom 1915 års lagstiftning införda fullföljdsbegränsningarna, må prövningstillstånd endast meddelas enligt punkt 1.

Såsom för närvarande skall även enligt nya R.B. behandling av frågan huruvida prövningstillstånd skall meddelas tillkomma tre justitieråd; för meddelande av prövningstillstånd enligt punkt 2 erfordras allenast, att någon av ledamöterna anser, att sådant bör lämnas.

I förhållande till 1915 års lagstiftning omfatta nya R.B:s ifrågavarande bestämmelser i stort sett samtliga från underrätt fullföljda mål och alltså även sådana, där fullföljd nu i regel står helt öppen. För sistnämnda mål gäller för närvarande allenast den begränsningen, att part, som på grund av fattigdom ej förmått att nedsätta ens det belopp, som avser kostnadsersättning till motparten, ej äger utan särskilt tillstånd fullfölja talan; huruvida sådant tillstånd bör meddelas, skall prövas med hänsyn till omständigheter-

na i målet. Enligt nya R.B. är denna regel, i den avfattning, som tidigare angivits, utsträckt att avse samtliga nu åsyftade mål; genom denna utvidgning har den särställning, som fattig part nu intager i förhållande till andra parter, kunnat bortfalla.

Vid övervägande av frågan, huruvida nya R.B:s fullföljdsordning redan före nya R.B:s ikraftträdande bör i huvudsak genomföras, med bibehållande i övrigt av äldre rättegångsordning, inställer sig främst spörsmålet, om en sådan åtgärd är förenlig med de rättssäkerhetsintressen, som fullföljden till högsta domstolen är ämnad att tillgodose. Lagrådet har i sitt yttrande berört denna fråga samt framhållit, att vissa invändningar ur nu antydda synpunkt visserligen kunde göras men att i det tvångsläge, som nu föreläge, dessa icke borde få vara avgörande. Dessutom har lagrådet ifrågasatt vissa undantag från reglerna om särskilt tillstånd som villkor för rätt att fullfölja talan, såsom i fråga om mål, i vilka tilltalad fällt till strängt straff.

Det torde vara obestridligt, att nya R.B:s på muntlighet och bevisomedelbarhet grundade förfarande i såväl underrätt som hovrätt innebär större garantier för riktiga domslut redan i de lägre instanserna än det nu tillämpade förfarandet erbjuder. I detta sammanhang måste emellertid beaktas att, då fråga är om ändringsdispens, alla till högsta domstolen fullföljda mål komma att antingen vid dispensprövningen eller, om dispens meddelas, vid den därpå följande handläggningen å fullsutten avdelning bliva föremål för en fullständig prövning, såvitt den fullföljda talan avser hovrättens domslut. Skulle vid dispensprövningen framkomma anledning till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit, skall tillstånd beviljas; det nu sagda gäller även, om eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning. Såsom framgår av processlagberedningens motiv avses med detta stadgande sådana fall då, oberoende av utsikten till ändring i hovrättens avgörande, den fullföljda talans prövning kan anses påkallad av ett viktigt allmänt eller enskilt intresse, såsom då målet är av stor social betydelse liksom då målet rör grovt brott eller betydande ekonomiska värden eller då en förut ostraffad person dömts till ansvar för vanärande brott. En ytterligare garanti är, att för prövning å fullsutten avdelning erfordras allenast, att av de i dispensprövningen deltagande tre justitieråden ett justitieråd uttalar sig därför.

Med hänsyn till vad nu anförts torde ur säkerhetssynpunkt några avgörande betänkligheter icke böra möta mot att redan nu i huvudsak övergå till nya R.B:s fullföljdsordning. Såsom lagrådet framhållit torde dock tilltalad, som dömts till strängt straff, böra omedelbart i lagen tillförsäkras rätt att utan tillstånd fullfölja sin talan.

Den av de nya fullföljdsreglerna beräknade arbetsvinsten och arbetets anordning.

Den omständigheten, att tillståndsprövning införes för ett större eller mindre antal mål, i vilka parter vilja fullfölja talan mot hovrättens avgöranden, leder icke i och för sig till någon minskning av den arbetskvantitet, som högsta domstolen har att bemästra. Liksom tidigare vid obegränsad fullföljd har högsta domstolen att behandla varje sådant mål minst en gång. Härtill kommer att i de mål, i vilka tillstånd meddelas, målet måste upptagas till ny behandling inför fullsuttens avdelning; i sådant fall utgör det arbete, som nedlagts för tillståndsprövningen, ett tillskott i arbetsbördan. I viss utsträckning kan detta tillskott uppvägas därav att tillståndsprövningen i de mål, vari tillstånd vägras, kan väntas taga i anspråk mindre tid än målets prövning och avgörande å fullsuttens avdelning. Å andra sidan måste beaktas, att även tillståndsprövningen i det stora flertalet fall förutsätter en fullständig prövning av målet; för att en ansökan om ändringsdispens skall kunna avslås, måste alltid sådan prövning föregå. Syftet att ej blott motverka arbetsbalansens stegring utan även åvägabringa en mera betydande minskning i denna kan därför uppenbart endast nås under den förutsättningen, att det lägre domförhållsantalet vid tillståndsprövningen kan vid anordnandet av ledamöternas tjänstgöring till fullo utnyttjas. Härför erfordras en uppdelning av högsta domstolens ledamöter å ett större antal arbetsgrupper än som för närvarande är fallet.

Med det nu sagda sammanhänger ock, att vinsten av tillståndsprövningen ur arbetssynpunkt är i hög grad beroende av relationen mellan hela antalet fullföljda mål å ena sidan och, å den andra, antalet mål, i vilka tillstånd kommer att beviljas; ju högre det sistnämnda talet är dess mindre blir uppenbart resultatet av anordningen. Den nu berörda frågan har varit föremål för närmare undersökning av processlagberedningen i samband med dess förutnämnda förslag. Av en inom beredningen utarbetad sammanställning, avseende åren 1915—1934, med undantag för 1919 och 1920, framgår, att ändringsprocenten i till högsta domstolen fullföljda mål utgjort för konforma mål, d. v. s. mål, där underrättens och hovrättens avgöranden äro samstämmiga: revisionsmål 15,3, civila besvärsmål 17,7 och kriminella besvärsmål 15,1 samt för difforma mål: revisionsmål 30,7, civila besvärsmål 32,0 och kriminella besvärsmål 24,7. Beträffande relationen mellan de konforma och difforma målen har upplysts, att de konforma målen under nyss angivna år utgjort omkring två tredjedelar av sammanlagda antalet fullföljda mål. Med utgångspunkt härifrån har ändringsprocenten, beräknad på båda grupperna sammanlagda, utgjort omkring 20. Enligt en inom nedre justitierevisionen gjord sammanställning, avseende åren 1935—1942, har visserligen ändringsprocenten förskjutits något uppåt, särskilt för difforma mål. Denna förskjutning uppväges emellertid därav, att antalet difforma mål av hela antalet fullföljda mål uppgått allenast till omkring en fjärdedel. Å hela antalet fullföljda mål kvarstår med hänsyn härtill en ändringsprocent av högst 20.

Såsom processlagberedningen framhållit bör emellertid, då det gäller att beräkna det relativa antalet beviljade prövningstillstånd, denna procent sättas ej oväsentligt högre än ändringsprocenten. Processlagberedningen har ansett sig böra beräkna den till 30. Vid den provisoriska reglering, varom nu är fråga, torde antalet mål, vari fullföljdstillstånd meddelas, böra sättas ännu högre, förslagsvis till 35 procent.

Såsom framgår av det anförda kräver genomförandet av de förut antydda fullföljdsbegränsningarna en ej oväsentlig omläggning av högsta domstolens arbetsförhållanden. Den dispensprövning, som för närvarande äger rum, är begränsad till ett jämförelsevis litet antal mål, 150 till 200 om året; detta arbete är såsom tidigare nämnts för närvarande förlagt till en särskild avdelning, bestående av tre justitieråd. Förutom ett mindre antal dagar efter semesterns slut på hösten sammanträder denna avdelning till en kortare session varje vecka. Den sammanlagda årliga arbetstiden har beräknats till omkring 100 timmar. För tjänstgöringen anlitas huvudsakligen justitieråd, som antingen under veckan före den, då sammanträde äger rum, åtnjuter hemledighet, eller ock justitieråd, som i samma vecka äga åtnjuta sådan ledighet. Det torde vara uppenbart att denna anordning icke är tillräcklig för den arbetsbörda, som införandet av dispensprövning i det stora flertalet fullföljda mål kommer att medföra.

I detta sammanhang må erinras om det förslag till ändring i § 22 regeeringsformen, som av Kungl. Maj:t framlagts för 1944 års riksdag och av riksdagen förklarats vilande. Enligt detta förslag, i vilket icke upptagits den nu gällande domförhållningsregeln för viktigare mål, är högsta domstolens i alla mål domför med fem ledamöter. Efter antagandet av nämnda förslag kommer alltså icke längre att krävas, att en av högsta domstolens avdelningar skall sammansättas med sju ledamöter. I anslutning till förslaget och med hänsyn till förhållanden, som sammanhånga särskilt med införandet av muntlig förhandling i högsta domstolen, har processlagberedningen förordat, att högsta domstolen skall vara delad i tre avdelningar med en för viss tidsperiod fast indelning och en tjänstgöringstid för varje avdelning av fyrtio veckor om året.

Uti 1942 års förutnämnda proposition hade verkställts vissa beräkningar rörande högsta domstolens arbetsprodukt vid tillämpningen av nya R.B:s fullföljdsregler. Beträffande tillståndsprövningen förutsattes därvid, att varje avdelning skulle vara uppdelad i två grupper, eller vid samtidig tjänstgöring av samtliga avdelningar sex grupper; den nuvarande särskilda dispensavdelningen skulle upphöra. Hela antalet mål, vari tillståndsprövning erfordrades, beräknades till 1 220 om året. Under antagande, att å varje sessionsdag skulle i genomsnitt medhinnas tillståndsprövning i fyra mål, beräknades för dispensprövning åtgå omkring 305 sessionsdagar eller, fördelade på sex grupper, omkring 50 sessionsdagar på varje grupp. Sedan processlagberedningens beräkningar verkställdes, har särskilt antalet inkommande besvärsmål avsevärt stigit. Sammanlagda antalet inkomna revisions- och besvärsmål torde nu för år böra beräknas till omkring 1 700. Antalet mål,

vari tillståndsprövning ifrågakommer, torde dock böra sättas omkring 100 mål lägre. Till sistnämnda grupp äro att hänföra dels mål, som anhängiggjorts i hovrätt som första instans, dels brottmål, som fullföljas av justiekanslern eller riksdagens ombudsmän, och dels slutligen mål, vari den tilltalade av hovrätten dömts till visst strängare straff, förslagsvis straffarbete i ett år eller däröver, eller till förvaring eller internering. Med utgångspunkt från att antalet mål, vari tillståndsprövning erfordras, beräknas till 1 600 och med bibehållande av propositionens beräkningssätt i övrigt skulle härför åtgå 400 sessionsdagar eller, fördelade på sex grupper, omkring 65 sessionsdagar för varje grupp. Under förutsättning att varje avdelning är i tjänstgöring fyrtio veckor, skulle för tillståndsprövning avdelningen omkring $1\frac{1}{2}$ sessionsdag varje vecka arbeta på två grupper.

För behandling av mål och ärenden, som kräva fullsutten avdelning, återstå tre sessionsdagar under veckan, motsvarande inalles ($3 \times 3 \times 40$) 360 sessionsdagar om året; härvid har antagits, att av veckans fem sessionsdagar en halv dag tages i anspråk för justering. I det antal mål och ärenden, som skola handläggas inför fullsutten avdelning, ingå i första hand nu balanserade mål och ärenden, beräknade till 800. Härtill komma de mål och ärenden, i vilka fullföljdstillstånd meddelats, uppgående till $\left(\frac{35 \times 1\,600}{100}\right)$ 560, samt ytterligare ett antal, i det föregående angivet till 100, för vilka tillstånd ej erfordras. Slutligen tillkomma, bortsett från nådeärenden, vissa ansökningsärenden, förslagsvis beräknade till 75. Det sammanlagda antalet mål och ärenden, som kräva handläggning inför fullsutten avdelning, skulle alltså under första året av de nya fullföljdsreglernas tillämpning uppgå till omkring 1 535 mål. Från detta antal bör emellertid avgå det antal mål och ärenden, som kan anses utgöra normal arbetsbalans. Detta antal torde böra beräknas till omkring 500 mål, varefter för handläggning återstå 1 035 mål och ärenden. Med ledning av högsta domstolens nuvarande arbetskaperitet torde å varje hel sessionsdag böra i genomsnitt antagas belöpa $2\frac{1}{2}$ mål eller alltså för helt år ($2,5 \times 360$) 900 mål. Efter första arbetsårets slut skulle alltså — bortsett från förut avräknade 500 mål — återstå en arbetsbalans av 135 mål. Med utgångspunkt från förut angivna beräkningar skulle under andra arbetsåret situationen gestalta sig på följande sätt: antalet mål, som kräver handläggning å fullsutten avdelning, skulle utgöra ($135 + 560 + 100 + 75$) 870 mål. Detta antal understiger något högsta domstolens ovan angivna årliga arbetskaperitet. Det kan alltså antagas, att efter omkring två års förlopp arbetsbalansen skulle vara nedbragt till omkring 500 mål eller det antal som vid beräkningarna lämnats åt sidan såsom i stort sett motsvarande normal arbetsbalans.

För att vid rättegångsreformens ikraftträdande, som av processlagberedningen föreslagits till den 1 januari 1947, arbetsbalansen skall vara nedbringad till normal omfattning är alltså angeläget att den nya fullföljdsordningen träder i tillämpning så snart omständigheterna medgiva. Enär högsta domstolens arbetsår börjar den 1 maj, föreslås som lämplig tidpunkt för ikraftträdandet den 1 maj 1945.

I det föregående har förutsatts, att mellan dispensprövning och handläggning inför fullsutten avdelning en uppdelning äger rum å veckans särskilda sessionsdagar. Uppenbart föreligger ej något hinder för att denna uppdelning i stället avser särskilda veckor; i sådant fall kommer att mot en veckas dispensprövning svara två veckors handläggning inför fullsutten avdelning. Till stöd för nu antydda ordning talar särskilt det förhållandet, att därigenom vid föredragning av större mål, som kräver flera dagar eller mer än en vecka i följd, avbrott i handläggningen kan undvikas. Ur arbetssynpunkt torde ock vara till fördel, att tiderna för dispensprövning och annan handläggning å olika avdelningar samordnas.

För att möjliggöra en uppdelning av varje avdelning i två grupper erfordras, då högsta domstolens samtliga avdelningar äro i tjänstgöring, $(6 + 6 + 6)$ 18 justitieråd. Vid handläggning inför fullsutten avdelning kommer det erforderliga antalet att utgöra $(5 + 5 + 5)$ 15. Det antal, som nu kräves, då samtliga tre avdelningar äro i tjänstgöring, utgör $(7 + 5 + 5)$ 17. Den ökning av antalet justitieråd, som enligt vad ovan förordats inträder, då gruppindelning skall äga rum, kommer alltså att mer än uppvägas av det lägre antalet vid tjänstgöring å fullsutten avdelning. Det uppkommande överskottet möjliggör, då högsta domstolens tre avdelningar samtidigt äro i tjänstgöring, utan att ledamöternas nuvarande hemledighet beröres därav, tjänstgöring var tredje vecka å ytterligare en tremansavdelning vid sidan av de ordinarie avdelningarna, eller fördelat på varje vecka inom treveckorsperioden, $1\frac{1}{2}$ sessionsdag.

I de här förut verkställda beräkningarna ingår icke behandlingen av nådeärenden. Det antal sessionsdagar, som dessas handläggning kan beräknas taga i anspråk, torde för år räknat uppgå till omkring 60. Enligt den ändring av § 22 regeringsformen, som av riksdagen förklarats vilande, må i allmän lag bestämmas domarnas antal vid högsta domstolens behandling av bl. a. nådeärenden; i det av processlagberedningen utarbetade förslaget till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring har upptagits stadgande om, att högsta domstolen vid behandling av fråga om nåd, som förekommer utan samband med måls prövning och avgörande, skall vara domför med tre ledamöter. Uppenbart är, att härigenom en ej oväsentlig besparing av arbetskraft uppkommer. Övervägande skäl torde tala för, att för nådeärendenas behandling i första hand tagas i anspråk de justitieråd, som enligt vad förut anförts frigöras vid tjänstgöring å femmansavdelning. I den mån denna anordning visar sig otillräcklig, torde nådeärendena böra handläggas av någon av de för tillståndsprövningen anordnade tremansgrupperna. Något hinder föreligger å andra sidan icke att den särskilda avdelningen för nådeärenden handlägger även dispensärenden; särskilt i fall, då ärendet är brådskande, torde denna utväg vara att förorda.

Uti nyssnämnda förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring har upptagits stadgande om att justitieråden skola indelas till tjänstgöring å avdelning för viss tidsperiod. Med stadgandet åsyftas, att samma ledamöter skola tjänstgöra å avdelningen under en längre samman-

hängande tidrymd; enligt nu tillämpad ordning växlar, då flera avdelningar samtidigt äro i tjänstgöring, avdelningarnas sammansättning från vecka till vecka. Ehuru huvudmotivet för det föreslagna stadgandet varit det behov av kontinuitet i förekommande måls och ärendens handläggning, som föranledes av nya rättegångsordningen, är dock uppenbart att särskilt efter införandet av en allmän dispensprövning en betydande lättnad i arbetet skulle kunna vinnas, därest dispensprövning och slutlig handläggning av ett mål eller ärende ägde rum å samma avdelning och i så nära anslutning som möjligt. En sådan ordning torde ock kunna genomföras beträffande ett stort antal besvärsmål, varemot i fråga om revisionsmål avsevärda svårigheter på denna punkt föreligga. I denna fråga hänvisas till bifogade förslag till ändring av 30 kap. R.B. och därtill hörande motiv. I varje fall bör tagas under öfvervägande, huruvida icke den nuvarande växlingen i avdelnings sammansättning varje vecka bör ersättas med motsvarande omgruppering efter en period av tre veckor; härigenom skulle sammansättningen förbliva oförändrad under avdelningens dispensvecka, jämte de två följande veckor, som upptagas av handläggning å fullsutten avdelning.

Övergången till nya ordningen.

De anordningar, som i det föregående förordats i fråga om högsta domstolens arbete, ha åsyftat förhållandena sedan verkan av de nya fullföljdsbestämmelserna i full utsträckning gjort sig gällande. Till dess så skett, måste uppenbart ganska väsentliga modifikationer äga rum. Lämpligt synes vara, att arbetet till en början liksom hittills fortgår å fullsuttna avdelningar, dock att varje avdelning sammansättes av fem ledamöter. För tjänstgöring å särskild avdelning kunna då sex justitieråd stå till förfogande. Under förutsättning, att för varje treveckorsperiod $4\frac{1}{2}$ sessionsdagar reserveras för nådeärenden, återstår, utan att ledamöternas nuvarande hemledighet minskas, under motsvarande tidsperiod samma antal dagar, motsvarande en föredragningsvecka, för dispensprövning. Först i den mån denna anordning visar sig otillräcklig, bör uppdelning av avdelning i grupper äga rum.

Den nya fullföljdsordningens inverkan på föredragandenas arbete.

De uppgifter, som komma att åvila föredragandena, bliva med den nya ordningen icke av annan beskaffenhet än tidigare. Även framdeles böra målen beredas till föredragning på samma sätt som nu är fallet och någon ökning av arbetsbördan föranledes icke i och för sig av de nya anordningarna i vidare mån än att med hänsyn till den dubbelföredragning, som i vissa fall kommer att äga rum, den tid, som åtgår för själva föredragningen, kommer att ökas. Antalet föredragningsdagar för varje revisionssekreterare blir därför högre än tidigare. Den ökning av högsta domstolens arbetsprodukt, som de nya fullföljdsreglerna beräknas medföra, kommer även att öka arbetsbördan för föredragandena. Uppenbart är, att härav påkallas åtgärder för stärkande av arbetskrafterna i nedre justitierevisionen.

Lagförslag.

För genomförande av de nu angivna riktlinjerna i fråga om fullföljdsförfarandet kräves i första hand en omarbetning av 30 kap. R.B. Det kunde ifrågasättas, att de nya bestämmelserna upptoges i en särskild lag. Då emellertid dessa uppenbart måste anpassa sig efter äldre R.B:s fullföljdssystem, har det synts naturligare och även ur saklig synpunkt lämpligare att de inpassas i 30 kap. R.B. Deras tillämpning å särskilda mål utanför rättegångsbalkens område, kommer då att följa av de hänvisningar till rättegångsbalkens fullföljdsregler, som äro intagna i särskild lagstiftning. Härom meddelas bestämmelser för jorddelningsmål i 21 kap. 53 § lagen om delning av jord å landet, för vattenmål i 11 kap. 110 § vattenlagen, för mål vid krigsdomstol i 103 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt för utsökningsmål i 230 § utsökningslagen.

Vid de nya reglernas utformning bör uppenbart anknytas till nya R.B:s fullföljdsregler, i den mån dessa låta förena sig med äldre R.B:s fullföljdssystem. Anledning att i detta sammanhang upptaga frågan om ändringar i äldre fullföljdssystem, i den mån de icke påkallas av genomförandet av de nya fullföljdsbegränsningarna, torde icke föreligga. Det nu sagda gäller ock det nuvarande dispensförfarandets yttre anordning, som kännetecknas därav, att dispensprövningen icke, såsom i nya R.B., ingår i handläggningen av själva målet utan utgör ett särskilt ärende. Hinder för en övergång till nya R.B:s anordning möter på denna punkt även med hänsyn till regeringsformens bestämmelser i § 18 mom. 2 samt § 22 mom. 1, som enligt förslaget till ändring av dessa lagrum fortfarande skola gälla i sin äldre lydelse, till dess nya R.B. trätt i tillämpning.

Även uti lagen den 14 maj 1915 angående högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar bör ändring i vissa delar ske. I denna bör tillika införas föreskrift om högsta domstolens domförhet vid behandling av nådeärenden.

De verkställighetsregler, som meddelas i 49 § utsökningslagen i fråga om hovrätts dom i vissa fall, torde icke lämpligen böra bibehållas.

Angående de erforderliga lagändringarna hänvisas i övrigt till motiven till de lagförslag,¹ som äro bifogade denna promemoria.

¹ Lagförslagen äro här utelämnade.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av 30 kap. äldre rättegångsbalken.

För erhållande av bättre översikt över innehållet i kapitlet lät lagutskottet vid 1915 års riksdag förse det med underrubriker. Sålunda erhöles 1—13 §§ rubriken »Om sättet för fullföljd av talan mot hovrätts slutliga utslag». Denna rubrik är emellertid alltför snäv. Endast de tre första paragraferna innehålla bestämmelser om fullföljdssättet; i 4 § ges för ett särskilt fall en föreskrift om hur tiden för klagans förande skall räknas, medan övriga paragrafer innehålla stadgandena om inskränkningar i fullföljdsrätten. Enligt förslaget sker en omgruppering av materialet i kapitlets första del. De fyra första paragraferna lämnas visserligen orubbade, men därefter införs i två paragrafer, 5 och 6 §§, stadgandena om indispensabla fullföljdsförbud, nu upptagna i 8 §, 10 § första stycket samt 11 § andra stycket. I anslutning därtill följer som 7 § det nu i 6 § 3 mom. upptagna förbudet mot fullföljd av allmänt åtal. Därefter följa i 8—13 §§ stadganden om tillstånd såsom förutsättning för rätt att fullfölja talan. Den ifrågavarande underrubriken täcker således ej heller paragrafernas innehåll enligt förslaget. Det har emellertid ej ansetts erforderligt att i förevarande sammanhang föreslå någon ändring i densamma. För övriga delar av kapitlet innebär förslaget ingen motsvarande omgruppering; de flesta ändringarna där äro i huvudsak av formell art, varför underrubrikerna kunna bibehållas oförändrade.

Enligt gällande rätt är i fråga om sättet för fullföljd av talan mot hovrätts utslag i mål som hovrätten avgjort som rättsmedelsinstans i allmänhet avgörande genom vilket rättsmedel målet fullföljts till hovrätten. Mot vad såsom rättsmedel mot underrätts utslag svarar således revisionsansökning såsom rättsmedel mot hovrätts utslag. Har hovrätt avgjort mål, som efter besvär inkommit till hovrätten, är besvär rättsmedlet jämväl mot hovrättens utslag. I fråga om sådana mål och ärenden, vilka omedelbart anhängiggjorts i hovrätt, är däremot i allmänhet målets eller ärendets natur avgörande för fullföljdssättet.

Nya R. B. har härutinnan genomfört den ändringen, att enligt dess bestämmelser arten av hovrättens avgörande skall vara bestämmande för fullföljdssättet. Mot hovrätts dom (d. v. s. huvudsakliga avgörande) skall talan således föras genom revisionsansökan (54: 1) medan talan mot hovrätts beslut, såväl slutliga som under rättegången meddelade, skall föras genom besvär (54: 2, 3). Huruvida hovrätten meddelat domen eller beslutet såsom första instans eller som rättsmedelsinstans är härvid utan inflytande.

Förslaget avser icke att på dessa punkter närma gällande rätt till bestämmelserna i nya R. B. Stadgandena i nuvarande 1—3 §§ föreslås sålunda såsom nämnts ej ändrade.

Ej heller föreligger anledning att i förevarande sammanhang göra ändring i det i nuvarande 4 § upptagna stadgandet om beräknande för visst fall av klagotid.

5 och 6 §§.

Av de i nuvarande 5—12 §§ uppställda fullföljdsförbuden äro vissa indispensabla, medan jämlikt 13 § dispens på olika grunder — prejudikat- eller intressedispens — kan meddelas från övriga förbud.

De indispensabla förbuden återfinnas i nuvarande 8 §, som avser återförvisningsutslag, 10 § första stycket, som angår hovrätts utslag i fullföljt mål angående domarjäv eller domstols behörighet med visst undantag, samt 11 § andra stycket, vari behandlas hovrätts utslag i fullföljt mål rörande häktning, kvarhållande i häkte eller hämtande till rätten, där ej beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte fastställts av hovrätten; i sistnämnda stycke avses även hovrätts utslag på besvär över att målet genom visst beslut onödigt uppehålles. Dessa stadganden ha oförändrade upptagits i 5 och 6 §§ i förslaget så att nuvarande 8 § motsvarar 5 §, medan 10 § första stycket och 11 § andra stycket sammanförts till en paragraf, betecknad 6 §.

I fråga om fullföljd av talan mot beslut angående domarjäv må erinras om stadgandet i nya R.B. 54:8 att talan ej må föras mot hovrätts beslut angående jäv mot domare i underrätt, vilket, såsom processlagberedningen också framhållit (motiven s. 550), innebär att talemöjlighet saknas såväl då hovrätt meddelat beslut i dit fullföljd fråga om domarjäv som då hovrätt avgjort där väckt fråga om jäv mot domare i underrätten. För sistnämnda fall tillåter nya R.B. alltså prövning i endast en instans. Förslaget bibehåller emellertid gällande rätts regel om fullföljdsförbud allenast beträffande hovrätts utslag i dit fullföljd fråga. Det har nämligen ej ansetts föreligga skäl att i förevarande sammanhang beskära möjligheten för part att i två instanser påkalla prövning av fråga om jäv mot domare i underrätt i den mån beslut i sådan fråga överhuvud må överklagas..

Beträffande det i 6 § första stycket i förslaget gjorda undantaget hänvisas till 11 § andra stycket. Här må emellertid, med anledning av den i sistnämnda lagrum förekommande hänvisningen till 16 kap. 3 §, erinras att sagda undantag blott gäller viss fråga om domstols behörighet och således ej domarjäv; hovrätts utslag i fullföljda frågor av sistnämnda art äro genom stadgandet i 6 § första stycket i förslaget (nuvarande 10 § första stycket) helt uteslutna från vidare fullföljd.

7 §.

I paragrafen upptages oförändrat det i nuvarande 6 § 3 mom. förekommande stadgandet att allmänt åtal ej må hos Konungen fullföljas av annan än justitiekanslern samt riksdagens ombudsmän. Detta förbud är såtillvida att jämställa med de i föregående paragrafer uppställda fullföljdsförbuden

som inga undantag äro medgivna från detsamma. Sammanställt med stadgandet i 8 § andra stycket ger lagrummet vid handen att de däri omnämnda åklagarna intaga en särställning i förhållande till andra parter i brottmål, i det att de äga fullfölja talan oberoende av tillstånd. Härutinnan överensstämmer förslaget med nya R.B. (54:9) enligt vilken prövningstillstånd ej erfordras beträffande talan som i mål om allmänt åtal föres av nämnda åklagare.

Enligt förslaget föreligger — bortsett från den fullföljdsrätt som de under 7 § ovan nämnda åklagarna äga — ovillkorlig klagorätt endast för tilltalad, som dömts till straffarbete i ett år eller därutöver eller till förvaring eller internering i säkerhetsanstalt. I övriga fall erfordras — om fullföljd överhuvud är möjlig och alltså ej enligt 5 och 6 §§ indispensabelt förbud föreligger — för fullföljd tillstånd härtill av Konungen. Bestämmelser härom äro, beträffande fullföljd mot slutligt utslag, som hovrätt i egenskap av rättsmedelsinstans meddelat i tvistemål, ärende eller brottmål, i förslaget lämna- de i 9 §, som anger på vilka grunder fullföljdstillstånd må meddelas, samt i 10 § som för vissa fall, motsvarande dem som ligga under gränsen för summa revisibilis eller träffas av motsvarande bestämmelser i nuvarande 6 § 1 och 2 mom., inskränker möjligheten att giva fullföljdstillstånd till att avse endast vissa grunder. I 11—13 §§ lämnas därefter, med hänvisning till föregående paragrafer, bestämmelser om fullföljdstillstånd beträffande andra slutliga utslag än de förut nämnda.

I fråga om nuvarande 13 § må erinras följande. Enligt detta lagrums ordalydelse må fullföljdstillstånd sökas bl. a. i fall, varom i 11 § andra stycket förmäles. Sistnämnda paragraf bestod enligt sin ursprungliga lydelse av tre stycken. Enligt första stycket var klagan ej tillåten, därest hovrätt upphävt beslut, varigenom underrätt beviljat kvarstad eller skingringsförbud eller förordnat om annan därmed jämförlik åtgärd; enligt andra stycket skulle beträffande klagan över hovrätts utslag i annan dit fullföljd fråga som i 16 kap. 10 § förmäles gälla stadgandena om summa revisibilis m. m. i 5 och 6 §§; slutligen föreskrevs i tredje stycket, att hovrätts utslag i fråga, som enligt 16 kap. 11 eller 12 § dragits under hovrättens prövning, ej finge överklagas. Genom lagar den 8 juni 1917 och den 12 maj 1933 undergick 11 § ändringar utan att dock indelningen i stycken rubbades. Paragrafen erhöll sin nuvarande lydelse genom lag den 30 oktober 1941 (nr 813), vilken ändring innebar, att första stycket utgick och att en därav betingad jämkning i andra stycket vidtogs. Då 13 § därvid lämnades oförändrad, kom den där upptagna hänvisningen till 11 § andra stycket att erhålla ändrat innehåll. Avsikten var dock ej att på denna punkt åstadkomma någon ändring, utan ett rent förbiseende torde få anses ha förelegat. Förslaget utgår därför ifrån den tolkning av 13 §, att däri förekommande hänvisning till 11 § rätteligen avser dennas första stycke.

8 §.

I denna paragraf föreskrives, att talan mot hovrätts slutliga utslag i dit fullföljt tvistemål eller ärende (första stycket) eller i brottmål, som fullföljts till hovrätt eller blivit dess prövning underställt (andra stycket), ej må föras med mindre Konungen meddelat tillstånd därtill. Undantag har gjorts för det fall, att genom utslaget dömts till straffarbete i minst ett år eller till förvaring eller internering, då fullföljdstillstånd ej erfordras. Detta gäller emellertid blott den tilltalades besvär (jämför även 7 § i förslaget) och allenast såvitt besvären angå ansvarsfrågan. Mot utslaget i övrigt må talan ej fullföljas utan tillstånd; vill emellertid den tilltalade samtidigt med talan i ansvarsfrågan överklaga utslaget jämväl i andra delar, må det ske utan tillstånd (andra stycket andra punkten). I sistnämnda del bör stadgandet jämföras med den föreslagna 9 §, andra stycket, enligt vilket meddelat fullföljdstillstånd gäller utslaget i dess helhet, såvitt talan föres däremot; se härom nedan.

Av en för tiden den 1 januari 1942—den 30 juni 1944 verkställd statistisk undersökning framgår att hela antalet av tilltalad fullföljda mål, vari enligt förslaget omedelbar fullföljdsrätt skulle ha tillkommit den tilltalade, utgjort i medeltal omkring 60, därav omkring halva antalet avsett av hovrätt ådömt straffarbete i minst ett men ej två år.

9 §.

De i lagrummet upptagna grunderna för fullföljdstillstånd motsvara helt de i nya R.B. 54: 10 angivna grunderna för prövningstillstånd. I jämförelse med gällande rätt innebär stadgandet i förevarande paragraf ett sammanförande av de i nuvarande 13 § och 20 § andra stycket upptagna dispensgrunderna.

Meddelas fullföljdstillstånd, skall det gälla utslaget i dess helhet, såvitt parten för talan däremot, så ock beslut, mot vilket talan fullföljes i sammanhang med talan mot utslaget. Bestämmelse härom har intagits i andra stycket av förevarande paragraf. Stadgandet motsvarar, med beaktande av den skilda terminologien i fråga om hovrätts avgöranden, nya R.B. 54: 11 andra stycket.

Någon motsvarighet till nya R.B. 54: 11 första stycket finnes däremot ej i förslaget. Enligt nämnda stadgande skall vid avgörande, huruvida prövningstillstånd skall meddelas i anledning av talan mot dom, hänsyn tagas även till beslut, varigenom saken till viss del ej upptagits till prövning och mot vilket talan fullföljes i samband med talan mot domen. Detta stadgande har nödvändiggjorts av den i nya R.B. använda terminologien i fråga om hovrätts avgöranden. Enligt nya R.B. 17: 1 och 30: 1 är dom ett rättens avgörande av själva saken; annat rättens avgörande träffas genom beslut. Beslut, varigenom rätten annorledes än genom dom skiljer saken från sig,

så ock högre rätts beslut i fråga som dit fullföljts särskilt, är slutligt beslut. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det enligt nya R.B. 17: 12 och 30: 10 upptagas i domen men förlorar därigenom icke karaktären av beslut. Jämlikt nya R.B. 54: 2 skall talan mot hovrätts slutliga beslut föras genom besvär. Meddelas i samband med dom beslut, varigenom saken till viss del ej upptages till prövning, skall dock talan mot beslutet föras genom ansökan om revision, vilket är rättsmedlet mot domen. Föreskriften om revisionsansökan såsom rättsmedel gäller även för det fall, att parten för talan endast mot beslutet. Beträffande motiveringen härför må hänvisas till processlagberedningens motiv s. 501 f. och 545. Har nu underrätten, samtidigt som den sakligt avgjort målet i viss del, förklarat det kunna i övrigt ej upptagas till prövning, skulle det, såsom processlagberedningen anför, stundom kunna leda till en konstlad uppdelning av målet, därest man ej vid avgörande av frågan om prövningstillstånd toge hänsyn även till avvísingsbeslutet.

För närvarande gäller, därest underrätt vägrat att till prövning upptaga viss del av målet, som allmän regel, att talan mot utslaget i dess helhet skall fullföljas genom samma rättsmedel. I detta avseende kan någon tvekan råda endast med hänsyn till stadgandet i 25 kap. 3 §. Enligt detta stadgande skall, därest i tvistemål underrätt förklarat sig obehörig eller stämningen ogill, klagan över utslaget föras genom besvär, ändå att målet är sådant, att talan mot slutligt utslag däri eljest skolat fullföljas efter vad. Med stadgandet torde, såsom framgår av förarbetena, åsyftas det fall, att målet i dess helhet icke upptages till prövning. Även om talan mot utslaget i den del, som det innebär avvísande utan prövning, anses böra föras genom besvär, torde i detta sammanhang frågan sakna större praktisk betydelse. Har underrätten på andra grunder än de i 25 kap. 3 § nämnda vägrat upptaga målet eller någon del därav till prövning, följer av 25 kap. 1 § att rättsmedlet är vad. Av nu anförda skäl har det ej ansetts erforderligt att i förslaget upptaga en bestämmelse motsvarande innehållet i nya R.B. 54: 11 första stycket.

10 §.

Denna paragraf motsvarar nya R.B. 54: 12. Samma begränsning med hänsyn till partens motgångsvärde i hovrätten eller med hänsyn till av hovrätten ådömt straff eller annan påföljd, som i nämnda lagrum stadgats i fråga om möjligheten att erhålla prövningstillstånd, har här uppställts beträffande rätten till fullföljdstillstånd. Paragrafen överensstämmer med nämnda lagrum — jämför även nuvarande 7 § — jämväl däri, att vid beräkning av motgångsvärdet skall gälla, att hänsyn ej må tagas till rättegångskostnad eller till ränta som upplupit efter målets anhängiggörande (första stycket andra punkten). Med hänsyn till den nära överensstämmelsen mellan förslaget och nya R.B. 54: 12 må här hänvisas till den motivering som processlagberedningen lämnat för sistnämnda lagrum (motiven s.

556—559). Följande må emellertid framhållas om den avvikelse från nu gällande rätt som förslaget innebär.

Enligt nuvarande 5 § andra punkten gäller, att om målet jämväl rör sådant som ej kan skattas i penningar och utslaget därutinnan har gått parten emot, talan likväl må fullföljas, även om summa revisibilis ej uppnås i den del av målet, som rör penningar eller kan skattas däri; för sådant fall må talan fullföljas även i sistnämnda del eller allenast i denna. Detta stadgande, som ej har någon motsvarighet i nya R.B., har ej heller upptagits i förslaget. Avgörande för frågan huruvida fullföljdstillstånd kan meddelas är enligt detta fastmera den omfattning, i vilken parten fullföljer sin talan. Innefattar hovrättens utslag ett avgörande av såväl sådant som har förmögenhetsvärde som sådant vilket icke kan skattas i penningar, och klagar parten endast i den förra delen, skall frågan huruvida fullföljdstillstånd må meddelas bedömas uteslutande med hänsyn till den del av målet överklagandet avser. Har A i mål mot B yrkat äktenskapsskillnad samt utfående av ett underhållsbelopp om 1 000 kronor och har hovrätten bifallit denna talan, kan B ej erhålla tillstånd enligt 9 § första stycket 2 till fullföljd mot utslaget allenast i sistnämnda del. Däremot kan dylikt tillstånd erhållas, om talan fullföljes mot utslaget i vad det rör äktenskapsskillnad. Meddelas tillstånd till sådan fullföljd, gäller det enligt 9 § andra stycket utslaget i dess helhet, såvitt parten för talan däremot. På motsvarande sätt förhåller det sig, därest tilltalad i hovrätt blivit dömd dels till straff som sägs i 10 § andra stycket och dels till skadestånd under 1 500 kronor. Enbart i sistnämnda del kan fullföljdstillstånd jämlikt 9 § andra stycket 2 ej erhållas. Fullföljer den tilltalade talan beträffande straffet, kan däremot fullföljdstillstånd meddelas enligt båda momenten i 9 §; avser fullföljden jämväl skadeståndet, kommer fullföljdstillståndet att omfatta även talan i denna del.

Vad angår stadgandenas formella avfattning är att märka, att förevarande paragraf ej gör samma åtskillnad som nuvarande 5 och 6 §§ mellan å ena sidan tvistemål och ärenden samt å andra sidan brottmål. I första stycket sammanföres sålunda all talan rörande penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, vare sig målet är att anse som tvistemål eller brottmål. All ansvarstalan faller dock under bestämmelserna i andra stycket, således även talan rörande böter och, i överensstämmelse med gällande rätt, utdömande av vite. Vidare är att erinra, att till vinnande av överensstämmelse med nya R.B. den omständigheten, att den tilltalade förklarats strafffri på grund av sin sinnesbeskaffenhet, upptagits såsom grundande rätt även till ändringsdispens.¹

11 §.

Första stycket i denna paragraf motsvarar nuvarande 9 §; i andra stycket ha upptagits vissa bestämmelser från nuvarande 10 §.

¹ Jfr härom även N.J.A. 1938: 7.

Enligt nuvarande 9 § må utslag, varigenom hovrätt i annat mål än sådant, som anhängiggjorts omedelbart i hovrätten, dömt till värjemålsed, ej överklagas; ej heller må sådant utslag överklagas som innebär, att hovrätt upphävt underrätts beslut, varigenom sådan ed ålagts. Förbudet i fråga är ej beroende av värdet av det i målet omtvistade eller eljest av beskaffenheten av den talan som föres. Reglerna i nuvarande 5 och 6 §§ äro således ej tillämpliga. Från förbudet kan jämlikt 13 § ges prejudikat- och intressedispens. Nya R.B. känner ej värjemålsed som bevismedel; någon anledning att där upptaga bestämmelser i förevarande ämne har således ej förelegat. Enligt förslaget göres fullföljden beroende av tillstånd i samma fall som för närvarande drabbas av dispensabelt fullföljdsförbud. Allenast prejudikat- eller intressedispens skall kunna givas; värdet av själva saken — över- eller understigande summa revisibilis — eller där edgångsfrågan uppkommer i brottmål, beskaffenheten av i målet ådömt straff eller förd ansvarstalan är utan betydelse.

I samband med att bestämmelser om fullföljdstillstånd inarbetats har lagtexten undergått viss formell jämkning, bestående däri, att de båda leden i densamma omkastats, vilket möjliggjort viss förenkling av texten.

Enligt första stycket av 6 § i förslaget må ej klagas över hovrätts utslag i fråga som jämlikt 16 kap. 3 § blivit från hovrätt fullföljd (domarjäv och fråga om domstols behörighet) utan så är att hovrätten upphävt beslut som innebär att underrätten förklarat sig behörig upptaga målet. Fullföljdsförbudet är indispensabelt. I fråga om undantaget lämnas föreskrifter i förevarande paragraf andra stycket. Innehållet i 6 § första stycket överensstämmer med gällande rätt (10 § första stycket). För det däri omnämnda fallet av ändrad utgång i fråga om underrättens behörighet tillåter gällande rätt (10 § andra stycket) fullföljd, därest själva det mål, vari behörighetsfrågan uppkommit, är sådant, att parten, om han hade fullföljt talan däri i hovrätten och dennas utslag gått honom emot, ägt överklaga detsamma utan hinder av stadgandena om summa revisibilis eller motsvarande fullföljdsförbud i nuvarande 6 §. Jämlikt nuvarande 13 § kan prejudikat- eller intressedispens givas.

Förslaget har bibehållit nu antydda ordning. Enligt andra stycket i förevarande paragraf må således ej utan tillstånd talan fullföljas mot hovrätts utslag, som innebär, att hovrätten upphävt beslut, varigenom underrätten förklarat sig behörig upptaga målet. Om sådant tillstånd skall gälla vad i 9 § är stadgat, dock att allenast prejudikat- och intressedispens (9 § första stycket 1) skall kunna meddelas, såvida ej målet är sådant, att parten, om han i hovrätten fullföljt talan i själva saken samt dess utslag gått honom emot skulle utan hinder av 10 § ha kunnat erhålla jämväl ändringsdispens.

12 §.

I 16 kap. 10 § stadgas beträffande ett stort antal i lagrummet uppräknade beslut, meddelade av underrätt under rättegången och riktande sig antingen mot part eller mot tredjeman, att talan däremot, i händelse av missnöje

skall föras särskilt. Har hovrätt meddelat utslag i dit fullföljd fråga av dylikt slag gäller enligt 30 kap. 11 § första stycket i dess nuvarande lydelse, att beträffande klagan däröver skall i tillämpliga delar gälla vad i 5 och 6 §§ av samma kapitel är stadgat. Enligt förslaget skall fullföljdsrätten vara beroende av tillstånd. Om dylikt tillstånd skola i tillämpliga delar gälla de allmänna reglerna i förslagets 9 och 10 §§. Dispens enligt 9 § första stycket 2 skall således kunna ges allenast såframt hinder ej möter på grund av innehållet i 10 §.

13 §.

I denna paragraf har från nuvarande 12 § upptagits förbudet mot att i mål som fullföljts i hovrätt eller underställts dess prövning fullfölja talan mot hovrättens utslag allenast beträffande rättegångskostnad. Enligt nuvarande 13 § kan från detta förbud ges prejudikat- och intressedispens. På motsvarande sätt medgives i förevarande paragraf fullföljd efter tillstånd, vilket dock ej kan erhållas annat än enligt 9 § första stycket 1 (prejudikat- och intressedispens).

Gällande rätts i 30 kap. R.B. upptagna fullföljdsbegränsningar hänföra sig allenast till hovrätts slutliga utslag. De drabba således ej de beslut, som hovrätt meddelar under rättegången.

Enligt nya R.B. gälla i fråga om parTERS rätt att erhålla prövning av hovrätts beslut under rättegången i stort sett samma begränsningar som i fråga om hovrätts slutliga utslag. Fullföljes talan särskilt mot hovrätts beslut, som ej är slutligt, i de fall detta är tillåtet, är jämlikt nya R.B. 54: 13 den fullföljda talans prövning beroende av tillstånd; därom äga de bestämmelser motsvarande tillämpning, som äro meddelade beträffande prövningstillstånd i fråga om hovrätts dom eller slutliga beslut. Vad nu sagts gäller emellertid blott beslut av ifrågavarande art i mål som fullföljts till hovrätt och sålunda ej sådant beslut i mål som först där anhängiggjorts.

Förslaget ansluter sig i dessa delar icke till nya R.B. Det har ej ansetts föreligga skäl att i förevarande sammanhang införa någon inskränkning i de möjligheter att erhålla prövning i åtminstone två instanser av väckt fråga som för närvarande föreligga. Av denna anledning föreslås 14 och 15 §§ skola bibehållas oförändrade.

16 och 17 §§.

Enligt gällande rätt skall hovrätt, då den meddelar slutligt utslag, som ej må överklagas, i utslaget tillkännagiva, att talan ej må fullföljas däremot. Därjämte skall utsättas det lagrum, enligt vilket utslaget ej må överklagas. Vad sålunda stadgats gäller såväl då dispens jämlikt 13 § kan givas som då sådan dispens är utesluten. Någon upplysning, huruvida dispens kan erhållas, ges ej. Föreskrifter i nu berörda avseenden återfinnas i 17 §. Meddelar

hovrätt utslag eller beslut, däremot talan må av någondera parten omedelbart fullföljas, skall hovrätten lämna upplysning om sättet för fullföljden. Skall fullföljd ske genom revisionsansökan, skall upplysning ges om sättet för anmälan om missnöje; är fullföljdssättet besvär, skall anges vad klaganden har att iakttaga för fullföljd av sin talan. Härom stadgas i 16 §. Anledningen till att man ej givit föreskrift, att i de fall, då dispensmöjlighet föreligger, underrättelse härom skall lämnas, har varit, att man menat sig genom en sådan underrättelse på visst sätt uppfordra parten att söka dispens. Emellertid har man ansett sig ej böra undandraga sig att genom angivande av det lagrum, jämlikt vilket fullföljdsförbud föreligger, giva parten sådana upplysningar, att han på grundvalen därav själv kan avgöra, huruvida dispens kan erhållas.

I nya R.B. har man intagit en annan ståndpunkt. Enligt 54: 14 skall hovrätt, då den meddelar beslut, i fråga om vilket föreligger fullföljdsförbud, tillkännagiva detta i beslutet. Kan talan mot hovrätts dom eller beslut ej komma under högsta domstolens prövning med mindre parten fått prövningstillstånd, skall hovrätten ej endast giva fullföljdshänvisning (17: 7, 12 och 13; 30: 5, 10 och 11) utan därjämte *dels* angiva, att prövningstillstånd erfordras, och *dels* utsätta, på vilka grunder sådant tillstånd med hänsyn till utgången i hovrätten må meddelas. Hovrätten har sålunda att angiva, huruvida prövningstillstånd kan erhållas antingen enligt 10 § första stycket 1 och 2 eller ock allenast jämlikt 10 § första stycket 1.

Det har ansetts lämpligt, att förslaget, som från nya R.B. upptagit principen om särskilt tillstånd såsom generellt villkor för rätt till fullföljd (i nya R.B. rätt till prövning av fullföljd talan) jämväl i fråga om omfattningen av de uppgifter, som böra lämnas part i fullföljdshänvisning, ansluter sig till nya R.B. Föreligger fullföljdsförbud, skall detta således enligt förslaget givas till känna i utslaget. Är förbudet indispensabelt, anges detta blott genom en hänvisning till vederbörligt lagrum, nämligen 5 eller 6 § (17 § första stycket). Då allmänt åtal ej må fullföljas av andra än vissa i nuvarande 6 § 3 mom. omnämnda åklagare, tillämpas nu den ordningen, att underrättelse därom meddelas. Enligt nya R.B. (54: 14) föreligger ej skyldighet att giva särskild upplysning i sådant hänseende. Däremot skall i vanlig ordning fullföljdshänvisning meddelas för den fullföljdsberättigade åklagaren (jfr 7: 4, 8). Förslaget ansluter sig i denna del till nya R.B.

Är part berättigad till fullföljd endast efter tillstånd, skall enligt förslaget *dels* angivas, att så förhåller sig (17 § andra stycket första punkten), *dels* lämnas fullföljdshänvisning efter samma regler som nu innehållas i 16 § (16 §) *dels* ock angivas, på vilka grunder fullföljdstillstånd med hänsyn till utgången i hovrätten må meddelas (17 § andra stycket andra punkten). Hovrätten har därvid, liksom enligt nya R.B., att utgå ifrån vad som är tillämpligt, därest parten fullföljer talan mot domen eller beslutet i allt vad avgörandet gått honom emot. Skall besvär vara rättsmedlet, bör fullföljdshänvisningen innehålla uppgift om hur fullföljdstillstånd skall sökas. För närvarande erhåller parten i besvärsmål uppgift om förfarandet vid till-

ståndsansökan endast på särskild begäran (18 §); därvid är emellertid att märka att han, då han enligt gällande rätt behöver sådan uppgift, ej av hovrätten erhållit någon fullföljdshänvisning. Stadgar man skyldighet för hovrätten att ex officio meddela fullföljdshänvisning även då tillstånd erfordras för fullföljden, synes bliva en konsekvens, att jämväl upplysning om hur fullföljdstillståndet skall sökas inryckes i fullföljdshänvisningen. I revisionsmål erhålles motsvarande uppgift då missnöje rätteligen anmälts (23 §); uppgiften behöver därför ej upptagas redan i fullföljdshänvisningen. Gälla för olika delar av utslaget skilda grunder för fullföljden, skall hovrätten underätta parten om att därest fullföljdstillstånd meddelas, detta avser utslaget i dess helhet, såvitt parten för talan däremot, så ock beslut, mot vilket talan fullföljes i sammanhang med talan mot utslaget (17 § andra stycket sista punkten i förslaget, jämförd med 9 § andra stycket). Denna föreskrift har sin motsvarighet i nya R.B. 54: 14 andra stycket sista punkten, jämförd med 54: 11 andra stycket.

Må talan fullföljas omedelbart — jämlikt 8 § andra stycket andra punkten i förslaget — skall fullständig besvärshänvisning lämnas.

Enligt gällande rätt — 17 § andra stycket — må talan ej föras mot hovrätts beslut av innebörd att part ej är berättigad fullfölja talan mot slutligt utslag som meddelas av hovrätten. Parten kan dock erhålla högsta domstolens prövning av beslutets riktighet genom att söka tillstånd till fullföljd av talan i själva målet. Enligt lagrummets lydelse är den enda grund parten till stöd för dylik dispensansökan äger åberopa att beslutet grundas å oriktig lagtolkning. Som processlagberedningen framhållit har emellertid praxis varit mindre sträng; i anslutning till denna ståndpunkt, har nya R.B. tillerkänt parten rätt att påkalla prövning av hovrätts beslut så snart han anser hovrätts beslut oriktigt. Gällande lagtext innehåller vidare, i överensstämmelse med nya R.B., den inskränkningen i fullföljdsrätten, att om denna är beroende av värdet av vad parten tappat i hovrätten ny bevisning ej må förebringas till styrkande av ifrågavarande värde.

Förslaget söker i dessa delar ansluta sig till bestämmelserna i nya R.B. Någon rätt gives ej till särskild talan mot hovrätts beslut, som innebär, att fullföljdsrätt ej föreligger eller att fullföljdsrätt förutsätter tillstånd. Menar parten, att beslutet är oriktigt, äger han i samband med fullföljande av talan mot hovrätts beslut påkalla prövning av frågan. Med hänsyn till det sätt, varpå i 8 § andra stycket i förslaget de fall angivits, då fullföljdstillstånd ej erfordras, lär det mera sällan inträffa, att part, under påstående, att fullföljdstillstånd ej erfordras, påkallar prövning av hovrätts beslut, vari förklarats, att fullföljdsrätt ej föreligger eller att fullföljdsrätten är beroende av tillstånd. Ej heller torde det i regel förekomma, att hovrätt uteslutit fullföljdsrätt men parten gör gällande, att fullföljdstillstånd kan erhållas. Det enda mera praktiska fallet torde vara, att hovrätt förklarar, att fullföljdstillstånd endast kan meddelas jämlikt 9 § första stycket 1, medan parten påstår, att tillstånd kan ges även jämlikt 9 § första stycket 2. För sistnämnda fall har föreskrivits, att frågan skall avgöras i samband med partens fullföljande av

talat i målet. Oavsett huruvida hovrättens hänvisning varit riktig eller ej, har nämligen därvid högsta domstolen att i en sammansättning av endast tre ledamöter avgöra, om skäl föreligga att meddela fullföljdstillstånd. Det har då syntts lämpligt, att högsta domstolen i samma sammansättning i samband därmed också prövar den nämnda frågan. Finnes hovrättens beslut riktigt, återstår blott att pröva, huruvida fullföljd bör medgivas på de grunder, som i hovrättens beslut angivits kunna komma under omprövning. Är beslutet felaktigt, har högsta domstolen att i samma sammansättning pröva, huruvida fullföljd bör medgivas på någon av de i 9 § första stycket 1 och 2 angivna grunderna. Annorlunda ställer det sig, för den händelse parten gör gällande, att hovrätts beslut, varigenom hovrätten funnit indisponsabelt fullföljdsförbud föreligga, är felaktigt. Befinnes ett sådant beslut riktigt, är vidare prövning utesluten. Frågan har därför ansetts böra prövas av högsta domstolen i vanlig sammansättning. Finner högsta domstolen däremot, att förbudet är dispensabelt, skall frågan, huruvida dispens bör meddelas, behandlas i vanlig ordning. (Jämför processlagberedningens motivering till motsvarande stadgande i nya R.B. 54: 15, motiven s. 561 f.)

För undanröjande av ovisshet, huruvida prövning av hovrätts beslut, varom förmåles i 17 § första och andra styckena, må påkallas i ansökan om fullföljdstillstånd, har stadgats, att så må ske i de fall, då denna prövning skall företagas i samband med prövningen av fullföljdsansökningen. Det har ej ansetts kunna möta något hinder tillåta sådant sammanförande i en handling av de båda framställningarna, då dessa skola avgöras i ett sammanhang.

18 §.

Enligt nuvarande lydelse av denna paragraf, första punkten, har den som vill utverka sig dispens jämlikt 13 § (prejudikat- och intressedispens) eller 17 § andra stycket (dispens, då beslut om fullföljdsförbud förmenas grundat å oriktig lagtolkning) att fullgöra vad som för varje fall är föreskrivet beträffande talans fullföljande. Underrättelse härom erhåller parten jämlikt 18 § andra punkten på därom framställd begäran. Även för det fall, att tillstånd uppställas som generellt villkor för fullföljdsrätt, bör tydligen föreskrivas, att den tillståndssökande skall redan vid ansökan om fullföljdstillstånd fullgöra de prestationer, som äro föreskrivna vid fullföljd, samt i övrigt vidtaga vad som är föreskrivet för fullföljd (avlämnande av besvärsskrift, anmälan om missnöje, nedsättning av fullföljdsavgift och kostnadsersättning).

Enligt 16 § i dess föreslagna nya lydelse skall det åligga hovrätt att lämna part fullföljdshänvisning, då hovrätten meddelar utslag eller beslut, varemot talan må av någondera parten fullföljas antingen omedelbart eller först efter Konungens tillstånd. Även för det fall, att hovrätten tillkännager, att fullföljdstillstånd kan meddelas endast jämlikt 9 § första stycket 1, erhåller således parten fullständig fullföljdshänvisning, omfattande i mål, som skall fullföljas genom besvär, även underrättelse om hur fullföljdstillstånd skall sökas. Om hovrätten däremot jämlikt 17 § första stycket i förslaget förkla-

rat, att talan ej må fullföljas, skall hovrätten ej lämna någon fullföljdshänvisning. Vill parten jämlikt 17 § tredje stycket påkalla prövning av riktigheten av hovrättens nämnda förklaring, behöver han emellertid med hänsyn till innehållet i 18 § upplysning, hur han skall förfara vid fullföljd. Uppgift här om bör hovrätten i överensstämmelse med vad nu gäller lämna honom på därom framställd begäran. Stadgande härom har intagits i 18 § andra punkten. Hänvisningen till 16 § innebär tydligen, att hovrätten, då besvär är rättsmedlet, skall i fullföljdshänvisningen intaga underrättelse jämväl om hur tillstånd att fullfölja talan skall sökas.

Om nedsättning av fullföljdsavgift och kostnadsersättning stadgas i 19 §. Denna paragraf synes böra bibehållas oförändrad. Här må erinras, att enligt förslaget vad som nedsatts till säkerhet för motparts kostnadsersättning kan tagas i anspråk för gäldande av sådan ersättning redan i samband med att ansökan om fullföljdstillstånd avgöres, nämligen om den avslås efter att ha varit kommunicerad och motparten i samband med kommunikationen haft kostnader, för vilka han finnes böra erhålla ersättning (förslaget 29 § första stycket sista punkten, 42 § första stycket sista punkten).

20 §.

Äger part, som vill fullfölja talan mot hovrätts utslag eller beslut, ej sådana tillgångar, att han kan helt fullgöra de i 19 § föreskrivna nedsättningarna, har han enligt gällande rätt att i första hand nedsätta beloppet till säkerhet för motpartens kostnadsersättning. Gör han det, erhåller han befrielse från nedsättning av fullföljdsavgiften genom att förete intyg om att han icke äger tillgång till gäldande av 150 kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödortfigt uppehälle. Har han ej nedsatt något belopp, skall han likaledes förete dylikt intyg; men detta ger honom då ej fullföljdsrätt utan för erhållande av sådan har han att söka tillstånd (s. k. fattigdispens). I andra stycket av förevarande paragraf i dess nuvarande lydelse stadgas, att fullföljd under dylika förhållanden må ske, såframt Konungen med hänsyn till omständigheterna i målet finner skäl giva tillstånd därtill. Man har såsom avgörande därvid i främsta rummet tänkt på huruvida parten har möjlighet att vid ändringssökandets eventuella prövning vinna bifall till sin talan. Av detta skäl kan ifrågavarande dispens även kallas ändringsdispens. Det må emellertid frambållas, att dispens av den art, varom här är fråga, erfordras ej endast då partens mål är sådant, att omedelbar fullföljd eljest skulle vara tillåten utan även då dispens jämlikt nuvarande 13 § är förutsättning för fullföljd. I sistnämnda fall måste uppenbarligen sådana skäl föreligga, som fordras för prejudikat- eller intressedispens; däremot kan dispens tydligen meddelas utan hänsyn till om skäl till ändring i hovrättens utslag föreligga.

Efter införande av de föreslagna fullföljdsbegränsningarna, vilka i stort sett avse alla mål, kommer den särskilda prövning, som enligt gällande lag

förutsättes för fattigdispens, att förlora sin betydelse. Vad angår de mål, som drabbas av dispensabelt fullföljdsförbud, framgår av det ovan anförda, att den särskilda fattigdispensen redan nu saknar självständigt värde. I fråga om övriga mål kommer prövningen att sammanfalla med den allmänna dispensprövningen. Av nu anförda skäl upptar förslaget inga bestämmelser om särskilt dispensförfarande vid bristande tillgång på medel för fullgörande av föreskrivna nedsättningar. Styrkes den bristande medeltillgången på vederbörligt sätt, skall den icke ha någon fullföljdshindrande verkan.

Vad sålunda föreslagits överensstämmer med motsvarande stadganden i nya R.B. I förhållande till nuvarande lag innebär förslaget i ett särskilt hänseende, utöver vad av det förut anförda framgår, en saklig ändring, som torde böra särskilt framhållas, ehuru den saknar större betydelse. Enligt gällande rätt måste fattigdispens sökas i alla fall, då fullständig nedsättning ej skett, såvida ej annat följer av bestämmelserna i 19 §. För visst fall kommer nu fattigdispensen att bortfalla utan att ersättas av annan tillståndsprövning. Enligt förslaget, 8 § andra stycket andra punkten, är nämligen den, som dömts till straffarbete i minst ett år eller till förvaring eller internering, ej nödsakad att söka fullföljdstillstånd, om han vill klaga i ansvarsfrågan. Är han ej häktad eller enligt beslut i målet intagen i allmän uppfostringsanstalt eller i avbidan å sådant intagande hållen i förvar, och har han enskild motpart, är han enligt gällande rätt nödsakad nedsätta kostnadsersättning; han kan ej erhålla befrielse därifrån under andra förutsättningar än de i nuvarande 20 § andra stycket nämnda. Enligt förslaget bortfaller all prövning beträffande sådan klagande, därest han företer fattigintyg, eftersom fullföljdstillstånd ej erfordras. Fallet synes emellertid, som nämnts, ej vara synnerligen praktiskt, enär tilltalad, som dömts till straff eller skyddsåtgärd, varom nu är fråga, regelmässigt torde vara häktad, i följd varav han på sådan grund redan nu är helt fri från nedsättningsskyldighet.

Med anledning av att den särskilda fattigdispensen föreslås avskaffad och de allmänna dispensgrunderna skola tillämpas jämväl vid bristande förmåga att fullgöra nedsättningsskyldighet, ha jämväl vissa redaktionella ändringar vidtagits. Föreskrifterna om fattigintygs beskaffenhet återfinnas nu i 22 §, som angår förfarandet vid missnöjesanmälan och till vilken hänvisning göres såväl från 20 § som från 36 §, vilken angår besvär förfarandet. De föreslås överflyttade till 20 §, som är gemensam för båda fullföljdssätten.

21 §.

Från paragrafen har till 22 § överflyttats föreskriften, att missnöjesanmälan skall vara åtföljd av bevis om nedsättning av fullföljdsavgift och kostnadsersättning. Därigenom har ernåtts en större överensstämmelse i vad gäller dispositionen av materialet mellan å ena sidan nämnda båda paragrafer samt å andra sidan nya R.B. 55: 1 och 2. Därjämte har förevarande paragrafs första stycket jämkats till saklig överensstämmelse med lagen den 22 juni 1944 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra domstols handläggning insända handlingar med posten m. m. I övrigt är paragrafen oförändrad.

22 §.

Såsom omtalats vid 21 § har därifrån till förevarande paragraf överflyttats föreskriften, att inom tiden för missnöjesanmälans avgivande revisionssökande part jämväl skall inkomma med bevis om nedsättning av fullföljdsavgift och kostnadsersättning. Detta stadgande har fått sin plats i första stycket. Enär de närmare stadgandena om medellöshetsintygs beskaffenhet m. m. upptagits i 20 §, ha de i lagrummet nu förekommande motsvarande bestämmelserna kunnat ersättas med en hänvisning därtill. Andra stycket har underkastats en i samband härmed erforderlig formell jämkning, innebärande att den nuvarande hänvisningen till första stycket ersatts med en hänvisning till 20 §.

23 §.

Paragrafen har allenast undergått den formella jämkningen, att hänvisningen till nuvarande 13 §, 17 § andra stycket, 20 § andra stycket samt 27 § utgått.

24 §.

Jämväl i fråga om detta lagrum är ändringen av uteslutande formell karaktär. Den inskränker sig till att hänvisningen till 21 § bortfaller, enär ur nämnda paragraf utgått stadgandena om skyldighet att i samband med anmälan om missnöje förete bevis om nedsättning av fullföljdsavgift och kostnadsersättning.

26 §.

Paragrafen har i anslutning till lagen den 22 juni 1944 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra domstols handläggning insända handlingar med posten m. m. undergått jämkning, motsvarande den som vidtagits med 21 §.

Med hänsyn till att förslaget icke upptager den särskilda tillståndsprövningen enligt nuvarande 20 § andra stycket har 27 § utgått; se vidare vid 20 § ovan.

28 §.

Lagrummet innehåller en föreskrift om att ansökan om fullföljdstillstånd enligt 13 § eller 17 § andra stycket skall i revisionsmål fogas vid revisionsinlagan samt innehålla de skäl, å vilka ansökningen grundas; dessa skäl äro de enda som komma under bedömande. Därjämte stadgas, att vid bifall till ansökan enligt 17 § andra stycket skälen för bifallet skola anges i beslutet. Vid lagstiftningens tillkomst framhölls, att ändamålet med stadgandena om sökandens skyldighet att motivera sin ansökning och om begränsningen av prövningen till att avse blott de skäl som av parten anförts var att söka hindra att prövningen komme att omfatta alla de grunder, vilka till äventyrs kunde föreligga, vilket skulle medföra att högsta domstolens arbetstid alltför mycket toges i anspråk för dispensprövningar.

Därest, såsom i nya R.B. är fallet, tillstånd generellt uppställs som förutsättning för prövning av fullföljd talan, blir läget i viss mån ett annat. Enligt nya R.B. erfordras ingen särskild ansökan om prövningstillstånd. Ej heller behöver begäran om sådant tillstånd göras i revisions- eller besvärslagan; en framställning härom anses ligga i själva fullföljden, eftersom en prövning av den fullföljda talan förutsätter att tillstånd erhållits. I revisionsinlagen skall uppgivas (55:4) den dom, mot vilken talan föres, grunderna för revisionstalan med angivande, i vilket avseende hovrättens domskäl enligt kändens mening äro oriktiga, samt i vilken del domen överklagas och den ändring i domen som kändens yrkar. I besvärslagen skall klaganden uppgiva (56:4) det beslut, mot vilket talan föres, grunderna för besvärstalan samt den ändring i beslutet, som klaganden yrkar. Dessa uppgifter, som äro erforderliga för att bestämma den fullföljda talan, äro tillräckliga som grundval även för tillståndsprövningen, såvitt denna skall avse omständigheter som hänföra sig till det föreliggande målet. Anser parten däremot, att prövningstillstånd skall ges med hänsyn till prejudikatintresset eller eljest betydelsen utöver det ifrågavarande målet av talans prövning, har han (55: 4, 56: 4) att i inlagen närmare ange de omständigheter han åberopar till stöd därför.

Förslaget ansluter sig till nu gällande bestämmelser, såtillvida att de föreslagna begränsningarna omedelbart hänföra sig till själva fullföljdsrätten och ej, såsom enligt nya R.B., till den fullföljda talans prövning i högsta domstolen. Liksom för närvarande utgör alltså tillståndsprövningen ett särskilt ärende. En följd härav är att de skäl, å vilka ansökningen om fullföljdstillstånd grundas, måste framgå redan av ansökningen. Då fråga är om ändringsdispens torde emellertid dessa skäl i regel sammanfalla med dem som sökanden åberopar i sin fullföljdsinlagen. Såsom framgår av förarbetena till 1915 års lagstiftning föreligger ej något hinder att ansökningen göres i fullföljdsinlagen. Med den utvidgning, som dispensförfarandet enligt förslaget erhåller, torde denna utväg böra särskilt omnämnas. Vid begagnandet av densamma undvikes, att den materiella grunden för tillståndsprövningen icke skulle vid nu ifrågavarande dispensanledning omfatta alla de skäl, som sökanden åberopat i fullföljdsinlagen. Därest särskild ansökan göres, torde ock hänvisning till innehållet i fullföljdsinlagen böra godtagas.

Gällande rätts stadgande att tillståndsansökningen skall innehålla de skäl, varå den grundas, samt att prövningen begränsas till dessa skäl synes böra bibehållas.

Till följd av de ändringar, som föreslås i 17 §, kommer det nuvarande andra stycket i förevarande paragraf att utgå.

29 §.

Enligt gällande rätt skall i revisionsmål ansökan om fullföljdstillstånd kommuniceras med motparten, allenast då högsta domstolen finner sådan delgivning erforderlig. Vid stadgandets tillkomst framhölls, att kommunikation borde äga rum endast i undantagsfall. Avser ansökningen prejudikat-

dispens, grundas densamma på skäl som äro av den art, att man regelmässigt icke av ett yttrande däröver från motpartens sida erhåller någon ledning för bedömande, huruvida ansökningen bör bifallas. Vid ansökan om fattigdispens föreligger det särskilda skälet mot kommunikation, att man icke i onödan bör orsaka någon kostnad för motparten, vilken ej i något nedsatt belopp äger säkerhet för att erhålla ersättning för sådan kostnad. Det torde också knappast förekomma, att kommunikation sker av tillståndsansökan.

Göres såsom enligt förslaget är förhållandet fullföljd generellt beroende av tillstånd föranledes därav ej någon ändring i fråga om behovet av kommunikation av tillståndsansökan i de fall, då allenast prejudikatdispens kan erhållas. För övriga fall kan det däremot, såsom processlagberedningen ock framhållit, vara av stor betydelse för bedömningen av tillståndsansökningen att få kännedom om den ställning sökandens motpart intar till densamma. Bifall till ansökningen kan således föranledas av att motparten i förklaringen exempelvis gör visst medgivande eller återkallar sin talan. Å andra sidan kan motparten genom att i förklaringen bemöta av sökanden i ansökningen gjort påstående föranleda att dispens, som måhända annars skulle ha medgivits, förhindras.

Enligt nya R.B. skall tillståndsprövningen i regel äga rum först sedan skriftväxlingen i målet avslutats. Detta gäller såväl revisionsmål (55:11) som besvärsmål, i vilka motparten höres (56:11). Emellertid skall, när skäl äro därtill, tillståndsfrågan kunna upptagas, ehuru skriftväxling ej ägt rum. Till stöd för tillståndsprövningens förläggande till tiden efter skriftväxlingens avslutande har processlagberedningen anført, att därigenom vunnas dels att högsta domstolen erhöles fullständigare material för frågans avgörande, dels ock att om prövningstillstånd beviljades målet ofta omedelbart därefter kunde utsättas till huvudförhandling. Den angivna ordningen för tillståndsprövningen har möjliggjorts därigenom, att tillståndsansökningen enligt nya R.B. ej avser själva fullföljdsrätten utan rätten att erhålla prövning av den fullföljda talan; tillståndsprövningen har därigenom kunnat förläggas till handläggningen av själva målet. Som i annat sammanhang framhållits måste dispensprövningen däremot enligt förslaget liksom för närvarande är förhållandet utgöra ett särskilt ärende. Vad besvärsmålen angår har emellertid, såsom framgår av redogörelsen för 42 §, genom stadgande om gemensam kommunikation av tillståndsansökan och besvärsskrift likväl kunnat vinnas ej mindre att den till grund för tillståndsprövningen föreliggande utredningen blir så fullständig som möjligt än även att nära samband erhålles mellan tillståndsprövningen och målets avgörande. I sistnämnda hänseende må även framhållas den föreslagna organisatoriska anordningen att de justitieråd som deltagit i tillståndsprövningen regelmässigt också skola deltaga i avgörandet av själva målet. Även vad revisionsmålen beträffar skulle det varit önskvärt, att tillståndsprövningen, vid bifall till ansökningen, kunnat mera omedelbart följas av målets prövning å fullsutten avdelning. Det har dock befunnits möta svåröverstigliga hinder att med bibehåll-

lande av de nuvarande bestämmelserna om parternas inställelse i revisionsmål åstadkomma ett sådant samband i dylika mål mellan prövningen av den särskilda tillståndsansökningen och målets avgörande. Tillståndsprövningen kommer alltså enligt förslaget att i revisionsmål föregå skriftväxlingen i målet. För att tilgodose önskemålet av att så fullständig utredning som möjligt föreligger, då tillståndsansökningen avgöres, föreslås emellertid i förevarande paragraf ett stadgande, att därest tillståndsansökningen ej är gjord i revisionsinlagen — enligt 28 § må den göras i nämnda inlaga eller i särskild handling — revisionsinlagen skall fogas vid ansökningen vid delgivning av denna. Stadgandet härom har upptagits som en andra punkt i paragrafens första stycke. Första punkten motsvarar nuvarande första stycket med allenast den formella jämkning, som föranledes därav, att 27 § föreslås upphävd.

Enligt gällande rätt kan, då kommunicerad tillståndsansökan avslås, sökandens motpart ej tillerkännas ersättning för kostnader i anledning av kommunikationen. Såsom av det ovan anförda torde framgå äro bestämmelser som möjliggöra utdömande av sådan ersättning för närvarande knappast heller erforderliga. Därest emellertid tillståndsansökan göres obligatorisk i så gott som samtliga mål och kommunikation av sådan ansökan alltså kan väntas förekomma i ett större antal fall, skulle däremot avsaknaden av föreskrifter i sagda hänseende innebära betydande olägenheter. I förslaget har därför upptagits ett stadgande av innehåll att, om ansökan om fullföljdstillstånd avslås, i samband därmed part som hörts över ansökningen må tillerkännas ersättning för kostnad därför. Detta stadgande har influtit som en tredje punkt i första stycket av förevarande paragraf. Det må i detta sammanhang erinras om bestämmelsen i 18 § att part som vill utverka sig fullföljdstillstånd har att fullgöra vad för varje fall är föreskrivet beträffande talans fullföljande och alltså bl. a. nedsätta föreskrivet belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning, från vilken skyldighet han vinner befrielse allenast under de i 20 § angivna villkoren.

30 §.

Den föreslagna ändringen är av allenast redaktionell karaktär och sammanhänger med att 27 § föreslås skola utgå.

I 31—34 §§ meddelas bestämmelser om påföljd, då revisionssökande underlåtit att ingiva överklagade utslaget, bevis om anmält missnöje eller underrättens eller hovrättens protokoll, om svarandens inställelse, om skriftväxlingen samt om kostnadsersättning åt tillstådeskommen motpart, då den part, som anmält missnöje, utebliver. Häri föreslås ej ändring.

35 §.

Från denna paragraf ha till 36 § överflyttats stadgandena om skyldighet för klagande att inkomma med bevis om nedsättning av fullföljdsavgift och

föreskrivet belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning. Jämför beträffande missnöjesanmälan 21 och 22 §§. Därjämte har första styckets första punkt underkastats jämkning för uppnående av överensstämmelse med lagen den 22 juni 1944 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra domstols handläggning insända handlingar med posten m. m.

36 §.

Såsom under 35 § omförmäles har från nämnda paragraf hit överförs stadgandena om åliggande för klagande att inkomma med bevis om fullgjord nedsättningsskyldighet. I övrigt må här allenast hänvisas till vad som anförts vid 22 § ovan.

37 §.

I fråga om denna paragraf må hänvisas till vad som anförts ovan vid 28 §.

39 §.

Paragrafens båda stycken ha undergått jämkningar, första stycket för att ernå överensstämmelse med lagen den 22 juni 1944 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra domstols handläggning insända handlingar med posten m. m. samt andra stycket med anledning av att den särskilda tillståndsprövningen jämlikt 36 § andra stycket bortfaller.

Om infordrande från hovrätten av protokoll och övriga handlingar i fullföljt mål samt om påföljden för part vid underlåtenhet att inkomma med protokoll m. m. meddelas föreskrifter i 40 och 41 §§. Dessa lagrum beröras ej av några ändringar.

42 §.

För närvarande saknas bestämmelser om kommunikation av fullföljdsansökan i besvärsmål. Då i förevarande paragraf talas om inlaga som »i målet ingivits», torde nämligen ej avses fullföljdsansökan, vilken ej kan anses på detta sätt tillhöra målet. För det fall att tillstånd meddelats stadgas i andra stycket, att beslutet härom skall delgivas jämte besvären, där delgivning av dessa äger rum.

Därest tillstånd generellt uppställles som förutsättning för fullföljd, uppkommer det, såsom framgår av vad som anförts vid 29 §, behov av att möjliggöra kommunikation med klagandens motpart i de fall, då ansökan avser ändringsdispens. Ett stadgande om kommunikation av fullföljdsansökan i besvärsmål har därför upptagits i förevarande paragraf. Är ansökningen gjord i besvärsskriften, kommer kommunikationen att avse både ansökningen och besvären. Har ansökningen gjorts i särskild handling, skulle det innebära onödigt omgång att först kommunicera ansökningen och därefter besvärsskriften. Det önskvärda nära sambandet mellan avgörandet av tillståndsansökningen och prövningen av målet ernås, därest man i stället åstadkommer

en gemensam kommunikation; stadgande härom bör alltså givas. Vid dylik kommunikation bör emellertid motparten erinras om att han har att yttra sig ej endast över fullföljdsansökningen utan även över besvären. Slutligen bör, liksom i revisionsmål, införas stadgande om möjlighet att, då fullföljdsansökan avslås, tillerkänna part, som hörts över ansökningen, ersättning för kostnad härför.

I enlighet med det nu anförda har förevarande paragraf omarbetats. Stadgandena om delgivning av fullföljdsansökan och om kostnadsersättning ha därvid intagits i första stycket, vars nuvarande andra punkt utbrutits till ett nytt andra stycke. Det nuvarande andra stycket motsvaras av tredje stycket i paragrafens föreslagna lydelse.

43 §.

Någon ändring föreslås ej i de i första stycket av förevarande paragraf upptagna stadgandena om förutsättningarna för att part, som rätteligen nedsatt fullföljdsavgift, må återfå densamma.

Enligt andra stycket må part, som nedsatt fullföljdsavgift men som menar, att sådan rätteligen ej skolat av honom gäldas, intill dess målet blivit avgjort, hos Konungen framställa yrkande om dess återfående. Som processlagberedningen framhållit har högsta domstolen i fall av oriktig nedsättning förklarat part berättigad att återfå fullföljdsavgift även utan att yrkande därom framställts. Något hinder mot en dylik praxis innehåller det återgivna stadgandet ej heller. I anslutning till nya R.B. (54: 19) och vad som enligt det anförda redan nu gäller stadgar förslaget, att förordnande om att oriktigt nedsatt fullföljdsavgift skall återbetalas till den nedsättande parten skall ex officio givas i samband med målets avgörande. Med avgörande av målet har i nu förevarande hänseende jämförts meddelande av beslut, varigenom fullföljdstillstånd avslås.

Såsom vid 29 och 42 §§ omnämnts innehåller förslaget stadgande att, då fullföljdsansökan avslås efter kommunikation, motparten kan tillerkännas ersättning för kostnad, som han haft i anledning av kommunikationen. I anslutning härtill föreslås i förevarande paragraf det tillägget till tredje stycket, att det jämväl då tillståndsansökan avslås skall förordnas om och i vad mån nedsatt kostnadsersättning må lyftas av sökanden eller hans motpart.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.

I fråga om tidpunkten för den föreslagna lagstiftningens ikraftträdande må här hänvisas till den allmänna motiveringen för förslaget.

Den allmänna regeln är att ny processlag blir tillämplig beträffande samtliga processer, som förekomma efter det lagen trätt i kraft. Att detta skall gälla beträffande de processer, som anhängiggöras efter nämnda tidpunkt, oavsett huruvida det materiella rättsförhållande, varom processas, uppkommit redan dessförinnan eller först senare, synes fullt klart. Emellertid anses

regeln, därest stadgande av annat innehåll ej givits, gälla beträffande samtliga efter lagens ikraftträdande företagna processhandlingar, även om de hänföra sig till redan anhängiga processer. Om räckvidden av denna allmänna princip må i övrigt hänvisas till processlagberedningens framställning i motiven till dess förslag till lag om införande av nya R.B. m. m. s. 28 f.

Vid de lagändringar, som 1901 och 1915 vidtogos i fråga om rättsmedelsförfarandet, gjordes vissa undantag från vad som enligt nämnda allmänna regel skulle följa. I 1901 års lag om ändring i vissa delar av rättegångsbalken gällde som huvudregel, att mål, som vid lagens ikraftträdande redan voro anhängiga, skulle behandlas enligt äldre lag, dock att de nya bestämmelserna skulle tillämpas i fråga om fullföljd av talan mot utslag eller beslut, som meddelats efter den dag, då den nya lagen trädde i kraft, ävensom beträffande förfarandet i högre rätt, om utslag eller beslut, varemot talan fullföljts, meddelats efter sagda dag. I 1915 års lagstiftning gjordes det förbehållet, att i fråga om fullföljd av talan mot hovrätts utslag eller beslut, som meddelats före dagen för lagens ikraftträdande, äldre lag skulle äga tillämplighet.

Förslaget ansluter sig till den ståndpunkt, som intagits i 1915 års lagstiftning. Det innebär således, att lagen skall bli tillämplig å de processer, som föras efter dagen för lagens ikraftträdande, dock att i fråga om fullföljd av talan mot hovrätts utslag eller beslut, som meddelats tidigare, äldre lag skall tillämpas. Med fullföljd av talan avses i detta sammanhang ej endast sättet för fullföljden och fullföljdsbegränsningarna utan även rättegången i högsta domstolen, såvitt den reglerats i förslaget. Jämför härom processlagberedningens förslag till lag om införande av nya R.B. 12 § 2 samt motiven härtill s. 31 ff. Delvis berör lagstiftningen även processen i hovrätterna, t. ex. i fråga om hovrätternas meddelande av fullföljdshänvisning. Det föreslagna övergångsstadgandet är tydligen att förstå så, att fullföljdshänvisning i utslag eller beslut, som meddelas efter ikraftträdandet av den nya lagen, skall givas i överensstämmelse med föreskrifterna i denna.

Förslag till lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar.

1 och 2 §§.

Dessa lagrum innehålla de grundläggande bestämmelserna om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring. I regel skall enligt lagrummens nuvarande lydelse domstolen arbeta på två eller tre avdelningar, under en kortare tid på allenast en avdelning. För visst fall kan antalet avdelningar utökas till fyra. Dessutom skall, i den mån det erfordras för den handläggning av dispensärenden, som avhandlas i 3 §, anordnas en särskild avdelning, sammansatt av tre justitieråd.

Såsom i annat sammanhang framhållits påkallas av den utvidgning av dispensförfarandet, som nu föreslagits, en ganska väsentlig omläggning av arbetsförhållandena i högsta domstolen. Denna omläggning torde i anslutning till vad tidigare uttalats böra ske dels därigenom att avdelning kan uppdelas i två grupper och dels på det sätt att vid sidan av de vanliga avdelningarna en eller flera särskilda grupper kunna anordnas. Bestämmelser härom torde böra upptagas i lagen.

I nuvarande 2 § ha närmare angivits de tidrymder under vilka högsta domstolen skall arbeta på en, två eller tre avdelningar. Av bestämmelserna framgår medelbart den tjänstgöring, som åligger varje justitieråd. Den huvudsakliga anledningen till dessa bestämmelser torde emellertid vara att söka i de för högsta domstolen nu gällande domförhållningarna. Såsom tidigare utvecklats bygger nu gällande lag på den grundsatsen, att tjänstgöring på femmansavdelning skall äga rum i så stor utsträckning som möjligt; dock att tjänstgöring med sju ledamöter skall för prövning av viktigare mål bibehållas å en avdelning. För närvarande tjänstgör ock en sju mansavdelning hela året med undantag av tre veckor vid jul och två veckor vid påsk, som tagas i anspråk för ferier. Efter genomförandet av de grundlagsändringar, som av riksdagen förklarats vilande, kommer denna skillnad att bli utan betydelse. Ur denna synpunkt föreligger alltså ej längre något hinder att för samtliga avdelningar fastställas en enhetlig tjänstgöringstid. Denna tid torde på skäl, som processlagberedningen anfört i sitt förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, böra bestämmas till 40 veckor.

De regler, som enligt vad nu anförts böra gälla angående högsta domstolens tjänstgöring, torde böra upptagas i 2 §; stadgandet i nuvarande andra stycket av 1 § bör som följd härav utgå. Som allmän regel synes i första stycket böra införas, att högsta domstolen skall vara delad i tre avdelningar. Något stadgande om vilken tidsperiod sådan indelning skall avse har ej i detta sammanhang ansetts böra meddelas. Såsom lidigare anförts torde dock skäl tala för att den nuvarande perioden om en vecka utsträcket, i varje fall till tre veckor. Frågan om indelning å avdelningar ingår liksom hittills i de ämnen, varom ledamöterna enligt 6 § äga besluta. I andra stycket bör i anslutning till 2 § i processlagberedningens förslag meddelas bestämmelse om tjänstgöringstiden å avdelning. Slutligen böra som tredje stycke upptagas de modifikationer i tjänstgöringsbestämmelserna, som följa av avdelnings uppdelning i grupper och anordnande vid sidan av de vanliga avdelningarna av särskilda grupper.

I förslaget har lika litet som i processlagberedningens förslag upptagits någon motsvarighet till det nuvarande stadgandet i andra stycket av 2 §. Den förstärkning av högsta domstolens arbetskrafter, som mera tillfälligt ernås därigenom, att de justitieråd, som äro ledamöter i lagrådet, tjänstgöra i högsta domstolen, torde böra tagas i anspråk för tjänstgöring å redan bestående avdelning. Därmed möjliggöres en utökning av arbetet å särskilda grupper.

3 §.

I detta lagrum regleras för närvarande högsta domstolens sammansättning vid behandling av dispensärenden och omröstningen vid beslut i dessa ärenden.

Såsom redan tidigare anmärkts har genom de ändringar i regeringsformen, som av riksdagen förklarats vilande, till allmän lagstiftning hänvisats att reglera frågan om justitierådens antal vid behandling av nådeärenden. I det förslag till lag om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring, som processlagberedningen utarbetat, ha ock upptagits bestämmelser i detta ämne. Enligt dessa göres åtskillnad mellan det fall, att nådefrågan uppkommer i samband med måls prövning och avgörande i högsta domstolen, och det att den förekommer utan samband med sådan prövning. I sistnämnda fall må beslut fattas av tre justitieråd. En motsvarande regel torde böra upptagas i förevarande lagrum. Då enligt § 18 mom. 2 regeringsformen dispensprövningen icke är att hänföra till måls prövning och avgörande utan är att anse som ett särskilt ärende, följer härav att ifrågavarande särskilda domförhållsregel är tillämplig även då fråga om nåd uppkommer i sådant ärende.

Av nyss anmärkta förslag till grundlagsändringar följer även att i allmän lag må bestämmas, att militär ledamot skall deltaga i behandlingen av fråga om prövningstillstånd enligt nya R.B. Enligt övergångsbestämmelserna till ifrågavarande grundlagsändringar torde detta stadgande icke vara tillämpligt i fråga om högsta domstolens handläggning av dispensärenden; hinder lär alltså möta att i detta sammanhang göra avvikelse från nu gällande ordning, enligt vilken militär ledamot icke deltagar i dispensprövningen. Ehuru något motsvarande hinder icke föreligger för att låta militär ledamot deltaga i behandling av nådeärenden som angå mål från krigsdomstol, även i fall då fråga om nåd uppkommer utan samband med prövning och avgörande av sådant mål i högsta domstolen, torde dock tillräckliga skäl icke föreligga att enbart i dessa ärenden införa deltagande av militär ledamot; ej heller nu medverka i detta fall militära ledamöter.

4 §.

Bortsett från en formell jämkning, som påkallas av de föreslagna ändringarna i 2 §, har detta lagrum undergått den ändringen, att därur utesluts föreskriften om att målens fördelning mellan avdelningarna endast beror av den ordning, enligt vilken de enligt gällande föreskrifter anmälas. Såsom framhållits i annat sammanhang torde för åstadkommande av en lämplig arbetsfördelning mellan avdelningarna kontinuitet böra eftersträvas mellan dispensprövningen och målets prövning och avgörande å fullsuttien avdelning. Närmare bestämmelser härom torde böra meddelas i arbetsordningen för nedre justitierevisionen.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

Enligt allmänna rättsgrundsatser är ett domstolsavgörande icke att anse som lagakraftvunnet så länge fullföljdsrätt genom ordinärt rättsmedel står parten öppen eller frågan härom ännu är svävande. Från denna huvudregel utgör stadgandet i andra stycket av denna paragraf ett undantag; enligt detta må hovrätts dom, mot vilken enligt domen talan icke må fullföljas av motparten till den, som sökt verkställighet, verkställas som lagakraftvunnen. I vilka fall ett sådant fullföljdsförbud skall intagas i domen, framgår av 17 § i 30 kap. R.B. De fall som åsyftas äro sådana, då enligt vissa bestämmelser i nämnda kapitel förbudet kan hävas genom dispens. Då dispens meddelas, upphör den särställning i verkställighetshänseende, som domen tidigare intagit.

Ifrågavarande bestämmelser infördes i utsökningslagen i samband med 1915 års lagstiftning om begränsningen i fullföljdsrätten till högsta domstolen. Som huvudmotiv anfördes därvid, att parter eljest i syfte att uppehålla verkställigheten skulle i alltför hög grad använda sig av utvägen att söka dispens och att härigenom högsta domstolens arbetskrafter skulle komma att onödigt tagas i anspråk för prövning av dispensansökningar, som icke vore sakligt berättigade. Processlagberedningen har i samband med de ändringar i utsökningslagen, som påkallas av nya R.B:s genomförande, upptagit denna fråga till behandling, och beredningen har, med hänsyn till de olägenheter de nuvarande bestämmelserna i tillämpningen medfört, ansett sig böra förorda såsom lämpligare att frågan om omedelbar verkställighet av hovrätts dom göres till föremål för särskild prövning av hovrätten enligt 17 kap. 14 § nya R.B. Någon motsvarighet till de nuvarande bestämmelserna i 49 § andra stycket U.L. har därför icke upptagits i beredningens förslag.

De skäl, som processlagberedningen anført, torde böra leda till att det nuvarande andra stycket i 49 § uteslutes. Med den utvidgning av dispensförfarandet till samtliga av hovrätt avgjorda tvistemål, som i detta sammanhang förordas, inställa sig starka betänkligheter mot en allmän regel, varigenom en hovrättsdom i fråga om verkställighet erhåller egenskap av lagakraftvunnen. Vål hade det varit önskvårt, om åt hovrätt kunnat tillerkännas befogenhet att i särskilda fall förordna om omedelbar verkställighet. Med hänsyn till det nära sambandet mellan denna fråga och verkställighetsreglerna i övrigt torde dock för den övergångstid, varom nu är fråga, en reform i denna riktning icke i detta sammanhang böra genomföras.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 23 mars 1945.

Närvarande:

regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GOLDBERG,
EKBERG,
SANTESSON.

Enligt lagrådet den 21 mars 1945 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 9 mars 1945, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag;
- 2) lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn B. F. C. Lassen.

Förslagen föranledde följande yttrande av lagrådet.

Förslaget till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag.

8 §.

Enligt denna paragraf har från tillståndsprövning undantagits mål, vari den, som dömts till straffarbete i minst ett år eller till förvaring eller internering, klagar i ansvarsfrågan. Den gränsdragning, som innefattas i detta stadgande, är beroende på en avvägning mellan olika intressen, vilkas inbördes värdesättning erbjuder vissa svårigheter. På denna punkt ha också starka meningsskiljaktigheter framträtt under lagstiftningsärendets behandling. Även om det kunde övervägas, huruvida icke dispensförfarandet borde utsträckas att omfatta klagan av tilltalad, som dömts till straffarbete intill två år, föreligga knappast tillräckliga skäl att härutinnan förorda annan lösning än den, som innehålles i förslaget. Såsom lagrådet framhållit i sitt utlåtande den 9 oktober 1944, äro emellertid undantag från tillståndsprövningen ägnade att minska verkningarna av den föreslagna lagstiftningen. Detta måste särskilt beaktas med hänsyn till att ovisshet råder, huruvida förslagets genomförande leder till den åsyftade minskningen av högsta domstolens arbetsbalans.

16—18 §§.

I den nuvarande 16 §, enligt vilket lagrum hovrätt, då den meddelar utslag eller beslut, däremot talan må av någondera parten omedelbart fullföljas, skall lämna föreskrift om sättet för fullföljd med mera. stadgas tillika, att vid hovrättens prövning, att part äger fullfölja talan, och dess föreskrift om sättet för fullföljden skall förbliva samt att motparten ej heller i övrigt må draga frågan om de meddelade föreskrifternas riktighet under Konungens prövning. Enligt 17 §, som föreskriver, att då part jämlikt bestämmelserna i 5—12 §§ icke är berättigad till fullföljd av talan mot slutligt hovrättsutslag, hovrätten i utslaget skall giva till känna, att talan däremot ej må av parten fullföljas, föreskrives jämväl, att mot hovrättens beslut härutinnan talan ej må föras. Från sistnämnda regel göres det undantaget, att parten i visst fall äger hos Konungen söka tillstånd till fullföljd av talan i målet.

Det remitterade förslaget innehåller i 16 § bestämmelse att vid hovrättens prövning, att hinder mot talan ej föreligger enligt 5 eller 6 §, och dess föreskrift om sättet för fullföljden skall förbliva samt att motparten ej heller i övrigt må draga frågan om de meddelade föreskrifternas riktighet under Konungens prövning. I 17 § stadgas till en början, att då hovrätt meddelar utslag, varemot talan enligt 5 eller 6 § ej må föras, hovrätten i utslaget skall giva det till känna. Vidare föreskrives, att då part enligt stadgandena i 8—13 §§ icke är berättigad till fullföljd av talan, med mindre Konungens tillstånd därtill inhämtats, hovrätten i samband med fullföljdshänvisning skall giva det till känna, varvid hovrätten skall angiva på vilka grunder sådant tillstånd med hänsyn till utgången i hovrätten må meddelas. Slutligen gives i sista stycket bestämmelse, att därest part menar, att beslut, som avses i paragrafen, är oriktigt, han äger i samband med fullföljande av talan mot hovrättens utslag påkalla prövning av frågan. Däremot har icke upptagits någon föreskrift, att sådan fråga ej må i annat fall komma under Konungens prövning.

De sålunda föreslagna bestämmelserna giva vid handen, att då hovrätten förklarar part berättigad att fullfölja talan utan Konungens tillstånd eller, i fall då sådant tillstånd ansetts erforderligt, förklarar, att tillstånd må meddelas jämväl enligt 9 § första stycket 2, hinder ej möter att riktigheten av hovrättens förklaring prövas av Konungen. Denna ståndpunkt innebär en avvikelse från de grunder, som enligt vad ovan anförts kommit till uttryck i de nuvarande bestämmelserna, och den synes även förenad med praktiska olägenheter. Liksom enligt gällande rätt hovrättens prövning, att part äger fullfölja talan, alltid är bindande, bör — sedan de dispensabla fullföljdsförbuden ersatts med inskränkningar i rätten att erhålla fullföljdstillstånd — hovrättens förklaring, att sådan inskränkning ej föreligger, bli ståndande. Detsamma bör gälla då hovrätten funnit, att fullföljdstillstånd icke erfordras.

På grund av det anförda hemställes, att till 17 § sista stycket i förslaget måtte fogas bestämmelse av innehåll, att fråga, som i nämnda stycke avses, ej må i annat fall än där sägs komma under Konungens prövning. Märkas

bör, att en föreskrift av likartat innehåll upptagits i 54 kap. 15 § andra stycket nya rättegångsbalken.

Innehållet i 16 och 17 §§ skulle vinna i överskådlighet, därest bestämmelserna omgrupperades. Härvid böra 17 § första och andra styckena överflyttas till 16 § samt 16 § första stycket sista punkten sammanföras med den av lagrådet förordade nya bestämmelsen i 17 §. Vidtages dylik ändring, erfordras jämkning i 18 §.

Förslaget till lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar.

Av departementschefen har framhållits, att de beräkningar, som utförts angående verkningarna av det föreslagna dispensförfarandet, i viss mån grunda sig å osäkra faktorer. Vad sålunda anförts vill lagrådet för sin del understryka. Såsom lagrådet i det föregående antytt, måste det anses ovisst, huruvida förslaget möjliggör, att högsta domstolens arbetsbalans nedbringas till normal omfattning. Med hänsyn härtill kunna skäl anföras för att redan nu söka befordra domstolens arbetsresultat genom en tillfällig ökning av justitierådens antal. Emellertid får det icke anses uteslutet, att även om ledamotsantalet bibehålles oförändrat, den önskade minskningen av balansen skall kunna åstadkommas. Lagrådet anser därför lika med departementschefen, att på de erfarenheter, som vinnas under den nya ordningens tillämpning, kan bero, huruvida jämväl den sist angivna utvägen skall anlitas.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

Förslaget lämnas utan erinran.

Ur protokollet:

Bertil Crona.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 mars 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, RUBBESTAD, OHLIN, DANIELSON, ANDRÉN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Bergquist, anmäler lagrådets denna dag avgivna utlåtande över de den 9 mars 1945 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag;
- 2) lag om ändring i lagen den 14 maj 1915 (nr 139) angående Kungl. Maj:ts högsta domstols tjänstgöring på avdelningar; samt
- 3) lag om ändrad lydelse av 49 § utsökningslagen.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden.

I fråga om förslaget till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag har lagrådet vid 16—18 §§ anmärkt, att då hovrätten förklarat part berättigad att fullfölja talan utan Konungens tillstånd eller ock förklarat, att tillstånd, där sådant ansetts erforderligt, kunde meddelas jämväl enligt 9 § första stycket 2, hinder enligt förslaget ej mötte att riktigheten av hovrättens förklaring prövades av Konungen. Lagrådet har erinrat, att denna ståndpunkt, som avveke från de grunder som kommit till uttryck i de nuvarande bestämmelserna, syntes förenad med praktiska olägenheter, och har hemställt, att till 17 § sista stycket i förslaget måtte fogas bestämmelse av innehåll att fråga som i nämnda stycke avses ej må i annat fall än där sägs komma under Konungens prövning. Lagrådet har tillagt, att innehållet i 16 och 17 §§ skulle vinna i överskådlighet, därest bestämmelserna på visst sätt omgrupperades, vilket dock nödvändiggjorde jämkning i 18 §. Vad lagrådet sålunda föreslagit har jag ansett mig böra biträda. I lagförslaget ha dessutom vissa andra jämkningar av redaktionell art vidtagits.

Föredraganden hemställer härefter, att förslagen, sedan förslaget till lag om ändring i 30 kap. rättegångsbalken i 1734 års lag ändrats i enlighet med det anförda, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställer förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Bertil Crona.